Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Lokalhistorisk Årsskrift
2009

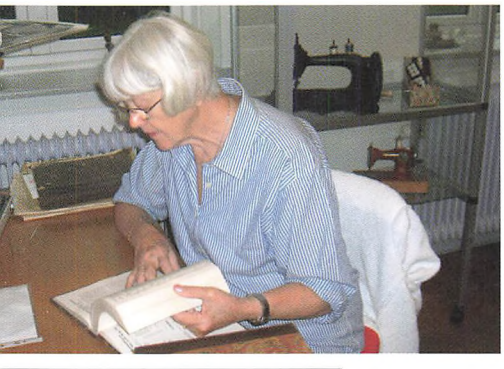









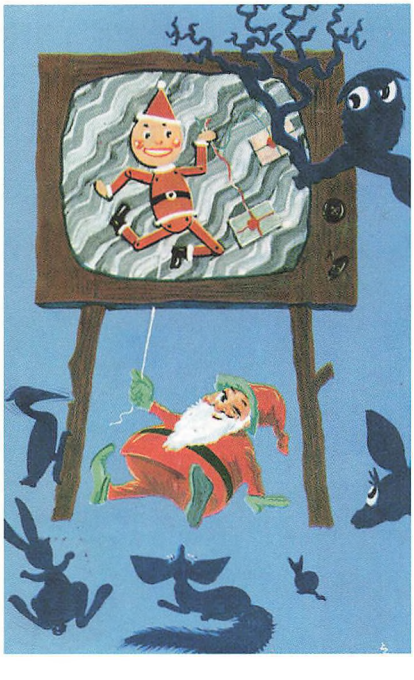



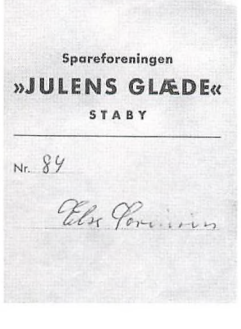

Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg - Vemb

Lokalhistorisk Årsskrift 2009

23. årgang



Udgivet af
Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg – Vemb

Bestyrelsen 2008/2009:
Birgith Sørensen, formand
Jens Ebbensgaard, næstformand
Hugo Birch, kasserer
Ole Olesen, sekretær
Johanne Marie Stender, redaktør

Udpeget af Holstebro byråd:
Monika Stabel Nielsen
Erling M. Pedersen

Redaktion:
Johanne Marie Stender, redaktør
Birgith Sørensen

Gengivelse af årsskriftets artikler må
kun ske med tilladelse fra Egnshistorisk
Studiecenter og forfatterne og med
kildeangivelse

Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg Kirkebyvej 8
6990 Ulfborg
Tlf. 97 49 14 07

Tryk og sats: Rounborgs grafiske hus

ISSN 0903-9074

Oplag: 600

Tak til følgende for økonomisk støtte til trykning af årsskrift
Bojsens Mindefond, Ringkøbing Landbobank,
Ulfborg Sparekasse, Nordea, Holstebro Kommune.

Tak for indleverede arkivalier
Og tak til følgende forretninger, som
uden vederlag sælger Årsskriftet:
Tingstedet, Ulfborg, Staby Minimarked,
Sdr. Nissum Bageri, Super Brugsen, Ulfborg.
Ringkøbing Landbobank, Ulfborg

Indholdsfortegnelse

5 En julekrønike fra en sort/hvid, analog tidsalder
Af Birgith Sørensen, Ulfborg

19 Strejftog gennem 28 år i kommunalbestyrelsen i Ulfborg-Vemb og Holstebro Kommune
Af Niels Kr. Jensen, Vemb

31 Frivillige værn
Af Kaj Larsen og Niels Chr. Eskildsen, Ulfborg

37 Anno domini 1965
Af Aage Arnoldsen, Ulfborg

46 Sagn fra Husby og Fjand

49 Da Vestjylland fik TV
Af Jørgen Sand Pedersen, Holstebro

53 Brødremenigheden i Christiansfeld og Vestjylland
Af Gudrun Aspel, Folkeuniversitetscenteret, Skærum Mølle

61 Fra det gamle Sdr. Nissum
Af Johs Garnæs Petersen

65 Da storkeungerne i Vemb blev reddet
En lille historie fra Svend om storkeungerne i Vemb

67 Ulfborg Hind Herreds Brandassuranceforening
Af Jon Høgh, Tim

73 Besættelsen
Af Søren Storgaard Jørgensen, Hvidovre

81 Røverisagen hos Ane Jakobsen i Sdr. Nissum
Af August Jensen, Sdr. Nissum

85 Nyholm – huse ved en landevej
Af Kristen Bro, Ulfborg

104 Staby Skole og Sogn 1977-1982
Af Peter Müller, Hjørring

111 Årsberetning 2008/2009
Af formand Birgith Sørensen

En julekrønike fra en sort/hvid, analog tidsalder

Af Birgith Sørensen, Ulfborg

De fleste voksne bliver bløde og runde i stemmen, når de fortæller om deres barndoms jul, som selvfølgelig på alle måder var langt bedre end nutidens jul. Og nu, da den barnlige, overstadige forventning, den dirrende spænding i hele kroppen over julen for altid er væk, er der kun de guldbestrøede minder tilbage. Minder, som nutidens unge kalder sort/hvide erindringer fra en fjern tidsalder, uden et stort udbud af tv-kanaler, computere, mobiltelefoner, og alskens mekaniske og elektroniske hjælpemidler, og frem for alt købekraft. At vi ikke havde en høne, der lagde guldæg, var vi godt klar over, men vi blev heldigvis ikke delagtiggjort i, at min far ikke kunne sove om natten, fordi der var en veksel eller en termin, han havde svært ved at få finansieret. Vi havde det, vi behøvede, tøj, mad og så videre. At vi gik i skole i den samme hjemmestrikkede trøje hver eneste dag en hel vinter var en naturlig ting, for det gjorde vores skolekammerater også, og det er jo kun dårligt, hvis man ved, det er dårligt. For øvrigt, skiftede vi vores skoletøj straks, vi kom hjem, så det kunne holde længere.

Jeg vil nu åbne en tidslomme og kikke godt og vel 40 år tilbage i tiden, til midten af 60'erne, og forsøge at levendegøre min barndoms julekrønike. Hvis man slår op i ordbogen, forklares en krønike som en historisk fremstilling, især om værker fra middelalderen og det 16. århundrede, eller som noget opdigtet, en skrøne. Med disse forklarende ord kan min julekrønike begynde.

Vi var fem personer i vores husstand: Min mor, som kom til gården som husbestyrerinde et årstid efter at min farmor var død, og min far og farfar syntes, det var tid at stoppe med at leve af spejlæg og nabokonernes gunst. Og så var der min far, som var blevet landmand, fordi det skulle være sådan. Han kunne egentlig godt have tænkt sig at være blevet købmand, men sådan var der jo så meget... Og der var min farfar, som vi aldrig kaldte andet end Besse, og som havde været med Bondetoget i København i 1935 for at demonstrere over regeringens manglende støtte til det betrængte landbrug. Men det eneste de fik ud af turen var en voldsom søsyge over Storebælt, så derfor besluttede Besse sig for at hævne sig på regeringspartiet Venstre og blev Socialdemokrat og påtog sig den umulige opgave at omvende alle nabomændene til samme overbevisning. Og der var min lillebror, som jeg på storesøsterlig vis påtog mig at opdrage i tidens skik og brug og drillede, når det kneb med anden underholdning, og så var der undertegnede, som fortæller denne historie. Derudover var der en god håndfuld godmodige røde køer, kvier og bedårende søde kalve, søer med lyserøde, livlige smågrise, utallige kaniner, som mor havde for at tjene en skilling, og som løb ud af burene

og gravede huller alle vegne, et dusin kolerriske italienske høns og en hane, som troede den ejede hele gården og ofte satte en skræk i livet på os børn, og når den havde udført sin hanemission eller blev for arrig, blev den til dejlig suppe, og vi havde af og til en hund af ubestemmelig race, som blev kørt ihjel ude på vejen eller blev skudt, fordi den havde sat tænderne i en cyklist.Om sommeren havde vi en flok hanekyllinger, hvis formål var at blive til søndagsmiddage, og om efteråret et par ænder, som mistede hovedet til jul, og der var skildpadden Jum Jum, som sov vinterhi i en papkasse under divanen, og pindsvin, som mor gav mælk i en skål i vaskehuset, hvor de kunne gå ind af et hul til spildevand, og selvfølgelig ikke at forglemme Morsmis, en forkælet gråstribet hankat, som, man næsten kan gætte af navnet, nød en særlig gunst hos min mor, i modsætning til de utallige katte, som levede deres liv ude i stalden og udhusene. Disse katte fik to gange om dagen ved malketid serveret en stor skål varm mælk, som de på grund af den indbyrdes konkurrence drak så hurtigt, at man skulle tro, de sugede mælken op med et indbygget sugerør.

Vi boede og levede i en firlænget gård med et hvidkalket stuehus, som i sine velmagtsdage havde haft 4 skorstene, men i 60'erne var der kun 3 tilbage, hvoraf de 2 kun var til besvær og løbesod, men den sidste trak vejret for husets eneste varmekilde, kakkelovnen, som stod i dagligstuen. Om vinteren var den ofte rødglødende, og for hver skridt man gik ud i alle retninger fra kakkelovnens varme hjerte, blev det koldere og koldere. De fjerneste rum, vaskehuset og Besses værelse, var kolde som køleskabe og ind imellem om vinteren som frysebokse.

Tilbage til udgangspunktet, julen. Julen startede dengang, som nu, sidst i oktober måned. Det var posten, som kom med det første varsel om, at julen ikke var så langt væk, som den havde været, i form af julekataloget fra Daells Varehus.

Mor forskånede os for den kommercielle juls påtrængende fremskydning af julen. Hun gemte kataloget, så vi ikke skulle få

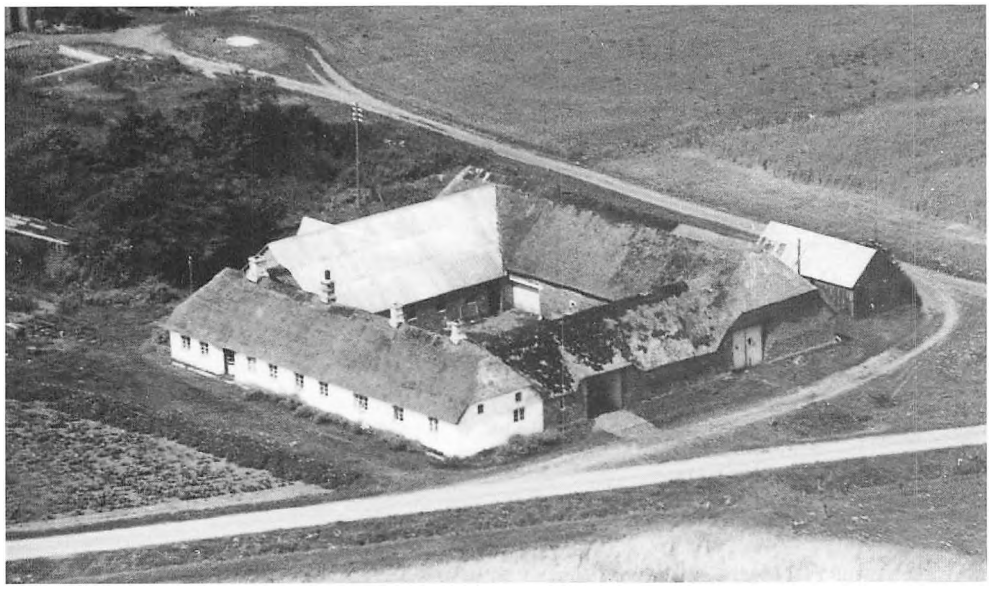

Øster Bennedsgård, Nørrevej 16, Staby.

julekuller i utide, og når hun syntes det var tid, forkyndte hun: "Børn, julekataloget fra Daells Varehus er kommet!"

Kataloget blev flittigt studeret igen og igen, det blev næsten slidt op, det hændte ofte, at siderne faldt fra hinanden. De sider der havde særlig interesse var selvfølgelig siderne med legetøj, som man kunne ønske sig – hvilket slaraffenland af herligheder.

Når så Lillepost (som vi kaldte postbuddet, fordi han ikke just havde garderhøjde), kom med den solide papkasse med varerne, mor havde bestilt, blev vi elektriske. Kom pakken en dag vi ikke var i skole, blev den sat til side med et bestemt: "Jeg åbner den senere." Så kunne vi bruge vores bedste plageteknik i timevis uden resultat. Men forlod vi arenaen et øjeblik, var pakken pludselig åben som ved et trylleslag, og hvad der måtte have været af hemmeligheder var fjernet, men der var rigeligt at glædes over alligevel: Julemænd af keramik, lidt nødvendigt tøj, en plastik juledug med dansende nisser, farveblyanter, fehår til træet, indpakningspapir, julekort med nisser der spiste risengrød, juletræslys (her kan indskydes, at mor altid var et år foran med juletræslys, ifald der skulle ske noget, en katastrofe af en eller anden art, så der skulle blive mangel på juletræslys), og der var en havmåge af porcelæn med stikkende øjne, som blev rødglødende, når der blev sat strøm til. Denne indretning kunne ifølge kataloget fordrive røg fra stuen. Havde den virket mere end lidt, havde det været tiltrængt, for vi levede i en tid, hvor vi var lykkelig uvidende om røgens skadelige virkning. Både min far og Besse røg, og for øvrigt de fleste der kom på besøg.

Vi blev også påmindet om julens eksistens, når vi i årets løb fik besøg af en repræsentant fra spareforeningen "Julens glæde". Han eller hun kom en gang om ugen og ind-


Spareforeningen
»JULENS GLÆDE«
STABY
Nr. 84

samlede et beløb alt efter formåen. De indsamlede penge blev sat i sparekassen, repræsentanten fik renterne for ulejligheden. De sidste år af foreningens eksistens var det Jørgen Jørgensen, kaldet Jørgen Vognborg, der på sin knallert kørte rundt og samlede ind. Han blev kaldt Vognborg, fordi han boede i Vognborg (Skråvej 5, Staby). Jeg formoder, at foreningen stoppede i 1974, som er det sidste indsamlingsår i min mors sparebog. At man benyttede sig af spareforeningen, i stedet for selv at sætte penge i sparekassen og få renterne, kan sikkert forklares med, at dengang var banken og sparekassen et ophøjet sted. Der var ikke automatdøre og lange åbningstider, man kom ikke rendende i tide og utide. På arkivet har vi arkivalier fra Staby Sparekasse. I én af hovedbøgerne lå der en mængde små håndskrevne sedler fra

kunder, som ønskede at hæve penge, mange med en begrundelse, for selv om det var deres egne penge, skulle sparekassen jo nødig tro, at man var sjusket med pengesager. Sparekassens direktør blev tituleret: "Ærede Hr. Jeppesen" eller "Hr. Sparekassedirektør Jeppesen," og de små sedler var ofte underskrevet med "Ærbødigst, Venligst, Deres forbundne, Med megen agtelse." Begrundelserne for at hæve penge var en broget buket, her er et lille udpluk: "Vil De være så venlig, at sende mig 20 kr. – i øvrigt, håber jeg for fremtiden, at kunne klare mig uden at ty til min bog." – "De bedes hermed pr. omgående at sende mig mine penge, dersom det kan lade sig gøre, da jeg har ligget i sengen i længere tid."- "Jeg vil gerne vide om det er mig muligt, at få mine penge uddraget af Sparekassen, for jeg er myndig nok"- "Jeg skal have min datter gift"- "Jeg har brækket et ben".

Så kom første december, og vi kunne forsøde de mørke vintermorgener med radioens julekalenderprogram og senere på dagen, når skolen havde løsladt os, kunne vi fornøje os med fjernsynets kalenderprogram. Og fornøje os, det kunne vi. Vi elskede de primitive dukker med særdeles synlige snoretræk. Hvem i vores årgang har glemt Magnus Tagmus, som futtede frem og tilbage i en tagrende i tidens fjernsynsfarver, sort/hvid?

Vi så alt, som ikke var deklareret forbudt for børn, på nær prøvebilleder. Jeg har ladet mig fortælle om nogen der, når de gik på visit for at se fjernsyn, kom i god tid for at se prøvebilledet!

Når der var stop i programmerne, var der pausefisk, og det hændte ikke så sjældent, at der kom et skilt på med: "Teknisk uheld – vi beklager". Der kunne gå adskillige minutter inden programmet blev genoptaget. Så sad vi der og gloede på skiltet eller pausefiskene, der svømmede monotont frem og tilbage. Fars tålmodighed sprækkede gerne hurtigt, hvilket fik ham til at ytre "at det var sgu for ring, så dyr som licensen var! – hvis de ikke kunne deres kram bedre, skulle de være blevet hjemme i deres seng!"



Julekort fra 1965.

I begyndelsen af december havde vi julekalenderen og selvfølgelig adventskransen, men ellers havde vi ikke pyntet op. Skolen bidrog heller ikke til julestemningen, men jeg husker dog tydeligt, at vores klasselærerinde Frøken Mortensen havde lavet en pakkekalender til os. Det var vældig spændende, for det var vi ikke vant til, vi havde ikke én derhjemme. Det var muligvis en op-

dragende foranstaltning, for hun forkyndte at "den der opførte sig bedst fik den første pakke." Jeg tænkte: "Den får jeg"- og det fik jeg! Det var ikke særligt svært, for de bedste karakterer jeg fik i skolen var i opførsel. Og så kunne jeg gå hjem med en pose glasperler med kulørte snoninger indeni.

Den sidste skoledag før juleferien blev til gengæld alle sejl sat. Den tunge skoletaske, med den røde madkasse og patentflasken med hjemmelavet saft, blev erstattet med en plastpose med julepynt, som ofte bestod af vat til at lave et snelandskab med nisser på vores borde, og så, ikke at forglemme, et stearinlys. Vi overlevede denne brandfarlige cocktail uden mén. Jeg erindrer ikke, der var brandslukningsmateriel på skolen.

Syvende klasse lavede, i skolekøkkenet under Frk. Rasmussens kyndige ledelse, konfekt til omdeling i klasserne. Havde man en mælketand, der ikke havde forladt munden, kunne disse solide konfektstykker, hvis varedeklaration var: flormelis, æggehvider, mandelessens og en anelse marcipan, nemt forårsage, at det blev en tands sidste jul. Ud over marcipanfremstilling, lærte Frk. Rasmussens os de basale ting i livet, så som: at tro på Gud (hun grundlagde vores barnetro med eventyrlige beretninger fra Det Gamle Testamente, som næsten var i familie med sandheden), og hun lærte os at lægge to og



I 1982 blev der holdt retro-dage på Staby Skole. Her viser Frk. Rasmussen eleverne, hvordan skolekøkkenet fungerede omkring 1960.

to sammen, at bogstavere med sirlig skrift (vi blev præmieret med et rødt stempel med dyremotiver, næsehorn og elefanter i vores kladdehæfter, hvis hun var tilfreds med vores indsats), og vi lærte, at det var prisværdigt at give en skærv til de fattige i Indien og til Abbed Pierres klunsere, og hun lærte os at vaske op i den rigtige rækkefølge, at lave hvidkål på utallige måder, at håndtere vasketøj og sylte tyttebær og forstå ernæringstabeller, og at dem der ikke havde en tone i livet skulle tie (dem der var særligt udvalgte fik lov at komme op til katederet og med håndkraft give luft til det transportable bordorgel, som hun brugte til at akkompagnere vores sprøde barnestemmer i sangtimerne, hvor repertoiret var hentet fra "De Små Synger"), og hun lærte os, at det var en dyd at være sparsommelig og købe sparemærker, og da hun ikke kunne lære os mere, overtog Frk. Mortensen vores videre lærdom.

Når vi så var mætte af marcipan og julefortællinger, blev vi kørt hjem i Jens Olsens bus. Vi nød godt af vores bedsteforældres modstand imod at lægge Sønder- og Nørre skoler sammen til en Centralskole. Som en forsoning, et plaster på såret, blev vi kørt i skolebus, uden beregning. Før vi stod af bussen, gav Jens Olsen os en Jaffa appelsin, indpakket i tyndt, knitrende papir og ønskede os hver især en god jul. Vi gik den sidste stump vej hjem med juleferie-lette skridt, med en forventning i kroppen, som var så stor, at vi kunne være lettet og fløjet hjem.

Vi boede tæt på købmanden, 300 meter op ad vejen, vi kunne se dertil fra stuevinduerne.

"Hans Tokkesdahl" stod der hen over facaden med store bogstaver. Senere blev der tilføjet et lille interimistisk skilt med "Pedersen", som han havde givet maleren et par øl for at lave, for der var nogen, der havde gjort krav på Tokkesdahl-navnet. Men det havde ingen betydning, for vi kaldte ham aldrig andet end "Hans i æ Krog", for han havde haft købmandsforretning i huset, som blev kaldt "Krog" (Nedervej 5). I 1944 byggede han, et stenkast fra den gamle, en ny moderne butik med højt til loftet og to store udstillingsvinduer ud til vejen. Da han flyttede tog han Krog-navnet med.



Hans Tokkelsdahls købmandsforretning, Nedervej 9.



Spørgsmaal:
Skal vi gaa i Biografen sammen paa Søndag?

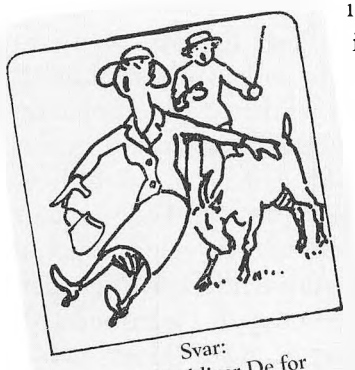

Svar:
Nej! Nu bliver De for nærgaaende!

At der skulle pyntes til jul i butikken var vist et nødvendigt onde, december var som regel halvt gående, før julen gjorde sit indtog, til gengæld forlod den ikke butikken igen før januar sang på sidste vers.

Foruden sølvguirlander og kravlenisser kunne man se, at julen nærmede sig på de varer, som kun var fremme ved juletid: En stor trækasse med appelsiner der stod på det spættede terrazzogulv, dadler, figner, nødder og juleslikket, som skulle afvejes og fyldes i gennemsigtige cellofanposer, store flasker med hvidtøl, som vi kaldte nisseøl og diverse gaveartikler; lidt legetøj til børnene og vaser og andre pyntegenstande til kvinderne eller et kortspil til kæresteparret med spørgsmål og svar, som, når de blev blandet, kunne give de mest komiske kombinationer. I dag ville latteren nok være behersket.

Og der var papirkøbmandsposer med julemotiver, som blev brugt, til der ikke var flere, om så forårssolen havde smeltet den sidste is i branddammen for længst. Og der var almanakkerne, som blev uddelt til stamkunderne. Kunderne satte stor pris på at få en almanak, som, foruden en kalender og andre praktiske oplysninger, indeholdt små fortællinger om nogen, der blev forsonet lige før jul eller andre Mortens Korch´ske slutninger, som ikke forstyrrede nattesøvnen. Nej, vent nu lidt, jeg har glemt den mest centrale julepynt: de to store stjerner, som nikotin og aldring havde givet en gullig patina. Stjernerne hang midt i udstillingsvinduerne ud til vejen som ledestjerner, der kunne ses på lang afstand i de mørke vinteraftener.

Vi blev ofte sendt af sted med den mørkerøde kontrabog under armen, når mor manglede noget i decembertravlheden. For der skulle bages og skures, ingenting måtte forsømmes. Huset var indhyllet i en sødlig duft af bagværk og brun sæbe.

Når man åbnede den høje glasdør ind til butikken lød en mekanisk, høj ringetone. Købmanden tog sig som regel god tid. Kom han fra privaten, tog det jo den tid, som det nu engang tager, at gå $1^1/_2$ etage ned. Var han i kontoret, blev døren sprækkeåbnet, så han kunne se, om det var en VIP kunde, eller om det kunne vente lidt med at løsrive sig fra det gode selskab, for han havde ofte selskab af et par mænd eller flere. Selv om kontoret var lille, var der altid plads til én til, der havde lyst til en øl og en snak. Kontorgæsterne var dresseret til at holde kæft, når dørklokken sladrede om en persons ankomst, for det kunne være en øvrighedsperson af én eller anden slags, der havde ondt i sinde.

Det centrale møbel i det lille, altid røgtågede kontor, var et skrivebord (købmandens plads) flankeret af et par stole og diverse skamler til "stamkunderne". En væg var tapetseret med en større samling etiketter fra ølflasker, en samling som måske blev

startet én af de utallige gange, kælderen var oversvømmet i forbindelse med tøbrud, og etiketterne fra øl og vand forlod flaskerne og flød rundt som løvfaldsblade på en skovsø. Når vandet løb retur, som tidevand, var kældergulvet dækket af en klistret substans. Det højloftede kontor havde desuden et par støvede hylder med falmede ringbind, som ikke så ud, som om de havde forladt deres plads i nyere tid.

De sidste dage indtil jul summede huset af travlhed. Så var det bedst ikke at komme mor alt for meget på tværs, for hun stod lidt højt i tændingen i disse dage. Der skulle skures, skrubbes, ferniseres, vaskes og poleres, bages, koges, steges, og gris og ænder skulle slagtes. Så meget som muligt skulle vente til sidste øjeblik, for at være så rent og friskt som muligt.

Lillejuleaftensdag og -aften var den travleste af alle dage. Mor gik ikke i seng, før hun havde nået det hun skulle.

Efter aftensmaden tog far og Besse op til "Hans i æ Krog" for at spille om cigarer (en lillejuleaftens-tradition som "kontormændene" havde), så havde mor huset for sig selv, hvilket passede hende udmærket. Den store zinkbalje kom ind i stuen ved siden af kakkelovnen; så var det tid til julebadet. Når hun havde fået os skrubbet og puttet, skulle hun i gang med at pudse kakkelovnen, stryge gardiner, stryge silkebånd, som blev genbrugt år efter år, vaske gulve, fernisere gulvbrædder og ikke at forglemme: pyntningen. Når vi stod op den 24., var huset, som med Walt Disney magi, overdådig pyntet i nattens løb: Der var gran bag billederne, et sne-vatlandskab med nisser der kælkede og løb på ski og et indlagt spejl, der skulle illudere en issø. På væggene hang store klaser af kulørte, skrøbelige glaskugler holdt sammen af røde silkebånd, og der var en englekarrusel af messing, hvis drivkraft var fire juletræslys. Slap juletræslysene op, kunne man sætte karrusellen oven på kakkelovnen, så løb den så stærkt, at kuglerne, der skulle frembringe de søde klange, stod lige ud i luften. Og der var ophæng med "Glædelig jul" og "Det kimer nu til julefest" broderede med julerød tråd, nisser i stå – og kravle udgaver, osv. ...

Juleaftensdag var ifølge kalenderen en af årets korteste, men for os var den en forsmag på evigheden, det var som om dagen aldrig fik ende, solen aldrig gik ned. Vi kunne næsten ikke være i kroppen af bare spænding.

Der var ikke heldags fjernsyn med larmende tegnefilm og anden underholdning til at passivisere os. Vi måtte underholde os selv, for mor havde travlt i køkkenet, og far skulle køre roer ind, så der var nok til helligdagene var forbi. Hvis livet kedede mig, skete det som før omtalt, at jeg underholdt mig med at drille min lillebror, men det turde jeg ikke i december, for jeg troede på mors trusler om, at vi ingen julegaver fik, hvis vi ikke opførte os ordentligt. Min bror prøvede også at finde englemanererne frem i julemåneden, men han var dobbelt belastet, for han havde både fravær af julegavetruslen og truslen om at blive sendt på Pallisbjerg hængende over hovedet, hvis han ikke opførte sig manerligt. At Pallisbjerg udelukkende var et drengehjem for "slemme drenge" fra Københavns Kommune, blev han først bekendt med langt senere.

"Fortæl noget, mor!" plagede vi i håb om, at hun havde tid til at underholde os med et eller andet, hun havde oplevet. Ikke mindst beretninger fra det år hun havde boet i Holland, syntes vi var eksotiske, for vi kom sjældent uden for kommunens grænser, endsige Nørre Staby, for vi havde kun den lille Ferguson traktor og vores cykler som transportmiddel. En tur til Ulfborg var

en oplevelse, en tur til Holstebro en lille rejse, og skulle vi besøge familien på Lolland, var det en Odyssé.

Og så fortalte hun om Sinterklaas festen, om hvordan Sint Nicolas og de 14 Swarte Pieter, hans hjælpere, kom med toget, først nævnte iført biskopklædning. Om de tusinder af mennesker der tog imod dem og fulgte dem, da de red ud i byen på heste, Nicolas' hest var hvid som sne. Og hun fortalte om sin tid på højskolen Allardsoog og om forstanderen Oom Jaring. Alene navnet, Oom Jaring, var magisk – Oom Jaring, der havde et gråt skæg, der var stort som Grundtvigs eller Vor Herres. Og om dengang hun gik i sine egne tanker, og blev slemt forskrækket, da Oom Jaring pludselig stak hovedet op af en lille sø, med andemad i hår og skæg, og lignede Kong Neptun.

Og hun fortalte om sin barndom ude i Kronheden. Om sit hjem som blev kaldt "Æ Lygt", fordi den lignede en gammeldags staldlygte. Om dengang hun kom cyklende hjem igennem det menneskeøde Torsted Sande, og det regnede og var mørkt som i en grav, og historierne om tyveknægte og troldtøj var hende alt for nær. Da hun så en enlig lygte komme dansende imod sig, blev hun så bange, at hun troede, hun skulle dø af skræk. Lige før hun besvimede, så hun, at det var hendes far. Han var cyklet ud for at følge hende hjem.

Og hun fortalte at juleaften, lige før det begyndte at blive mørkt, plejede hendes mor at sige: "Nu skal I altså ud og fælde et juletræ!" Og så gik hendes far og søskende op i skoven og fældede et træ.

Og om dengang de sad ved middagsbordet, og en lille edderkop hang og svingede ud foran hendes far i et næsten usynligt spind, og hendes far sagde: "Se, der hænger en edderkop ud foran mig, det betyder, at der snart kommer én og frier til mig." Der gik ikke et minut, før det bankede på døren og en nabokone kom ind i stuen og sagde: "Søren!" (mors far hed Søren) "Søren, jeg kommer for at fri til dig!" Da hun kunne få ørenlyd for deres latter, kunne hun fortælle, at hendes slagter var blevet syg, så nu håbede hun, at Søren ville slagte hendes julegris. Han slagtede nemlig af og til en gris, når han havde tid.

Og hun fortalte, at hendes søster aldrig var bange for noget, og engang havde hun spurgt hende, om hun troede, de kunne ride på en ko, de kom forbi. Hun svarede: "Det ved jeg ikke, men vi kan da prøve, så får vi det opklaret." Det endte vist med en lufttur. Og om dengang hendes søster boede i Schweiz, og cyklede så stærkt ned af bjergene, at politiet kom og sagde, at det måtte hun stoppe med, for naboerne fik dårlige nerver af at se på det. Og der var historien om dengang, de ventede hendes søster hjem fra Schweiz. Hun skulle komme den 24. december, og det begyndte at sne, og det sneede og det sneede, og det begyndte at blive mørkt, og hun var endnu ikke kommet. De gik hele tiden og ventede og lyttede. De havde ingen telefon, så hun kunne ikke ringe og sige, hvor hun var. Da julemiddagen var færdig, spiste de uden særlig appetit. Som finalen i en fortælling fra Julelampens Skær, skete det lige, da de havde fået tændt lysene på juletræet, at de hørte lyden af klinken i bryggersdøren. Det var hende, lidt forkommen, men hel og uskadt. Julen var reddet.

Og hun fortalte om dengang, hun var højgravid med mig, og det blev en forskrækkelig snestorm, som lukkede alle veje. Nabokonerne kunne ikke sove af bekymring, den eneste der sov godt var mor, for hun havde clairvoyante evner og vidste, at hun skulle plukke vintergækker, inden hun skulle føde. Og sådan blev det.

Løb mor tør for historier, hvilket dog sjældent skete, så kunne vi tære på alle de historier, vi var fodret op med; historier om lidt af hvert, som livet har at byde på: om hønsehuset, som før havde været karlekammer, og hvis brøstfældige dør ikke kunne forhindre at foreningstyren, som stod i hestestalden lige bag døren, pissede ind i karlekammeret. Om Besse, der havde set en rigtig Zeppeliner, og om dengang, han havde pantsat sit tøj for at få råd til at se det, der var værd at se i København, hvor han var indkaldt til sikringsstyrkerne to år under Første Verdenskrig (hvad det var, han havde set, fortalte han dog aldrig, men han havde latter i stemmen, når han fortalte om det), og om hvor blind og døv, han kunne blive, hvis han fik en toøre af en soldat, hvis nattegn var udløbet. Og der var den uhyggelige historie om, at vores gård var lyst i forbrand. En eller anden havde set den brænde og havde skyndt sig hen for at hjælpe, men der var ingen brand. Forbrand var et varsel om, at gården før eller siden ville brænde. Besse var sikker på, at varslet talte sandt. Det gjorde det nu ikke, måske fordi den, der havde set forbranden, havde gjort, som en af folkemindesamleren Ewald Tang Kristensens kilder fortalte: "Når man ser forbrand et sted, skal man skynde sig hen og rive nogle strå af taget på det hus, hvor man har set forbrand. Lige så mange strå man tager af taget, lige så mange år skal det vare, inden huset brænder. Men man må ikke tage over hundred."

Og der var historien om, hvorfor Besse aldrig mere sad tretten til bords, det havde han gjort én gang for mange. To eller tre af mændene omkring bordet havde mistet deres koner, inden året var omme, han mistede selv sin elskede Anne. Og der var historien om, hvordan far forsøgte at bruge sit gode snakketøj til at redde sig selv og skolekammeraterne ud af en dårlig situation. Førstelærer Pedersen havde for vane at bruge en fløjte, når børnene skulle ind fra frikvartererne. En dag, da elevernes ører pludselig var hævet så meget, at de dårligt kunne høre, måtte Pedersen fløjte flere gange, før de søde børn indfandt sig. Da han krævede en forklaring på deres manglende respons, svarede far: "Vi hørte ikke fløjten første gang, Pedersen."

Historierne var talrige og forskelligartede, som de toppede piksten på gårdspladsen. Gårdspladsen havde for øvrigt sin egen historie om en lille pige, der var faldet på de ujævne sten og havde slået hovedet så slemt, at hun døde. En historie, som vi fik fortalt som en advarsel om ikke at løbe over gårdspladsen, for ikke at lide samme kranke skæbne.

Juleaftensdag var kakkelovnen rødglødende, for døren ind til den pæne stue var åbnet på vid gab, så begge stuer kunne blive opvarmet. "Æ pæn stow" blev kun brugt ved særlige lejligheder, og en af dem var juleaften. Når stuen ikke blev brugt, var der en lugt af uopvarmet hengemthed, som matchede den museumsagtige stilstand. Interiøret var sandsynligvis fra omkring 1925, da min farmor og farfar blev gift. Det virkede ikke som om, der var sket nogen forandringer siden. I den massive, tunge sofa lå julegaverne og ventede på deres ejermænd. Efterhånden som december blev ældre, blev der flere og flere pakker, som vi kun måtte røre med øjnene. Det var kun Besse, der kunne slippe godt fra at ryste med pakkerne for at finde ud af, om der var cigarer i. Det var det eneste, han ønskede sig. Fik han sit ønske opfyldt, skyndte han sig at ryge cigarerne, for han var bange for at dø fra dem, det syntes han ville være så ærgerligt. Han købte for øvrigt sine sidste par sko flere gange. Hver gang forkyndte han: "Det



Lillebror og jeg i "gavesofaen" i "æ pæn stow". Vi var sat til stads i anledning af besøg af en omrejsende fotograf.

er så mine sidste par sko." Det kan tilføjes, at han døde fra et par kasser cigarer i 1982, som halvfemsårig.

Der var ting, man ikke gjorde på helligdage. Faktisk var det velset, at man kun gjorde det allermest nødvendige, derfor var der travlhed før jul, så der var nok roer inde, og så videre. Det mest nødvendige inkluderede for eksempel ikke at hænge vasketøj op. Mor havde en snert af juleovertro, var sikker på at noget dårligt ville ske, hvis hun for eksempel hængte vasketøj op en helligdag. Hun havde sandsynligvis fået overleveret nogle af de varsler, som i generationer var mundtligt arvegods. Her er et par stykker: "Man måtte ikke moge juledag, så mogede man lykken ud" – Når hundene tuder juleaften, får vi krig" – "Man må ikke hænge tøj ud i juledage eller helligdage, ellers bliver man forfulgt af sladder og bagtalelse" – "På de tre store højtidsdage må ingen sy, for så får de slemt bullenskab i fingrene året efter" – "Man må ikke vinde eller spinde i julen, thi så løber man selv rundt hele året" – "Den, der er født julenat, kan se i mørke" – "Bære julens glæde ud, menes den at kunne, der forsmåede, hvad de blev budt" – "En flue i jul kaldes juleflue, og for hver sådan flue man kan finde, skal man få hundrede daler i det kommende år." Til de sidste to ting kan tilføjes, at det var svært at gå ud af vores dør, uden at have indtaget et eller andet spiseligt, men i julen var det utænkeligt. Min mor ville på det bestemteste have forbudt folk at "bære julen ud", som var det en personlig fornærmelse. Og hvad julefluer angik, blev der næsten højtidelig sagt: "Se, der er en juleflue", som var det en kær gæst. Havde den været ifølge med sommerens fluehær, ville den være blevet mødt med fluesmækker, gift og fluefangere. Vi havde altid en juleflue, men de hundrede daler så vi ikke meget til.

Vi var ikke specielt religiøse i mit barndomshjem, men vi kom helligedagene i hu, som man gjorde det, fordi, det gjorde man. Om det var fordi, man var bange for Vorherres straf eller medmenneskers dårlige omtale: "Var det nu også nødvendigt at pløje på en helligdag?" det står hen i det uvisse. Jeg husker min barndoms Langfredage som langsommelige og triste; radioen spillede klassik musik i mol, og fjernsynet viste et eller andet tragisk teaterstykke, hvor alle afgik ved døden. Alt var lukket og stængt som et fængsel. Alt, der kunne minde om underholdning og fornøjelser, var aflyst.

Præsten, Vorherres øjne og bogholder på jorden, var i min fars barndom og ungdom

særdeles nøjeregnende med, at sognebørnene ikke havde gang i unødvendige aktiviteter på helligdage, ikke mindst i kirketiden. Selv om min far og hans fodboldkammerater vidste at: "Sådan en sortklædt djævel kunne jo finde på at sladre til Vorherre", tog de chancen og trænede en søndag formiddag. Søndagen efter blev de bandlyst fra prædikestolen som fordærvet ungdom.

Det var ikke kun helligdage, der skulle æres. Lå der et ubegravet lig i sognet, ung eller olding, blev der ikke holdt bal i forsamlingshuset. Så hvis man vidste, at en eller anden "var ring", var ungdommen altid spændt på om vedkommende kunne "holde" til efter ballet.

Julemanden var ikke en del af vores trosunivers, der var ingen, der havde forsøgt at få os til at tro på denne storskrydende, tykvommede amerikaner. I skolen havde Frk. Rasmussen til gengæld held med at få os til at tro på Jesus og hvad deraf fulgte af apostle og vidunderlige mirakler. Ud over Jesus troede vi på nissen eller nisserne, det var jo ikke til at vide, om der var mere end én. Vi blev ofte mindet om deres eksistens, specielt i december, hvor der næsten ikke gik en dag, uden nissen blev beskyldt for det ene eller andet: kakkelovnen der ikke ville brænde, noget der var væk, kager der var spist, osv. ... Det var heller ikke svært at forestille sig, at nissen boede på stuehusloftet tæt ved skorstenen, hvor der var lunt eller inde på det sødt duftende høloft, allerlængst inde, hvor der herskede en dunkel, støvet stilhed. Hørte vi noget, der kunne minde om en sagte fløjten igennem de uisolerede loftbrædder, var det ikke til at vide, om det var nissen, der fløjtede af velvære eller vinden, der legede i en af de skorstene, der ikke havde smagt røg i årtier.

Når vi på juleaftensdag stod op efter denne dags obligatoriske middagssøvn "så I kan være friske og udhvilede til juleaften", så duftede hele huset af andesteg og klejner, og far havde fået sat juletræet på "Den satans fod", en gammel model af sortlakeret snoet jern som ikke udmærkede sig ved at være nem at håndtere. Og så stod træet der i "Æ pæn stow" og hældede lidt til den ene side. "Det er der ingen der ser, når træet bliver pyntet," sagde mor, og fandt den store papkasse frem fra Daells Varehus, hvor juletræspynten lå i sommerhi. Når kassens indhold hang på træet, var der grangiveligt ikke nogen, der kunne se, at træet var lidt invalid.

Så var det kun at finde tålmodigheden frem og vente, nyklippede, nyvaskede, og omklædte. Vente på at solen skulle gå ned, vente på at far og Besse kom ind fra stalden, vente på at bedstemor og bedstefar og morbror Kaj arriverede. Morsmis var lige så utålmodig som vi børn, den forlangte som regel højlydt og meget påtrængende, at få et stykke af anden, nu! nu! For at få ørenlyd skar mor rumperne af ænderne. Den ene fik Morsmis, den anden fik far, som satte stor pris på anderumper og andre marginale spiser som griseører, grisehaler og grisetæer. Besse holdt også af disse "lækkerier" og desuden af torskehoveder. At se Besse dissekere et torskehoved på størrelse med et spædbarn, så der kun lå to matte øjne og en bunke uordentlige kødløse ben tilbage, var en udsøgt, gysende, vammel fornøjelse.

Der var gjort lidt ekstra ud af alt, for eksempel var kartoflerne rundet af, så de så indbydende ud, selv om de var skåret over. Stort set alt var hjemmelavet fra flødekarameller, marcipankonfekt og "Sorte Øjne", sidst nævnte bestod af flormelis, æggehvider og pebermynteessens og i midten en klat mørk chokolade, deraf navnet. Og så selvfølgelig: leverpostej, sylte, marinerede sild, medisterpølse, rullepølse, rødkål, og flere slags surt og et stort udvalg af bagværk.



Juleaften i "Æ pæn stow". Fra venstre er det mormor, Kirstine Madsen, derefter morfar Søren Madsen og far. Min bror og jeg er dybt koncentreret om gaverne. Jeg er den heldige modtager af et miniaturekøkken i tidens farver. På billedet kan man ikke se, hvad min bror har fået, men en seksløber med tilhørende bælte stod højt på ønskeseddelen, så han kunne skyde skurkene, lige som hans store helt cowboyen Maverick, som huserede i fjernsynet en gang om ugen. Hans ønskeseddel inkluderede også legetøjsbiler og landbrugsredskaber til det i forvejen store udvalg af traktorer, som var i hans legetøjsbeholdning.
Et år fik han en, set med mine øjne, på én og samme tid farlig og lidt spændende dampmaskine, hvis brændstof var en sprittablet. Jeg var sikker på at dampmaskinen ville springe i luften og få forbrandsvarslet til at gå i opfyldelse. Kan man forestille sig, at man i dag ville sælge legetøj som inkluderede sprit og tændstikker? Men det gjorde man i 1960'erne. Apropos farlig legetøj måtte vi cykle ned til Kloster Havn og lege, hvis vi bare lovede at lade være med at falde i vandet og drukne. Og det lovede vi så højt og helligt. Vi havde, fra fars og Besses mund, hørt de skrækkelige historier om alle dem, de havde kendskab til, som var druknet i fjorden, både børn og voksne, så vi vidste godt, vandet ikke var til at spøge med.
Søde, hjertelige tante Laura gav mig et år i julegave en langbenet, radmager dukke, som hun havde syet en fin kjole til af en rest råhvidt stof. Dukken hed Barbie og kom hurtig i glemmekasse længst inde under divanen, for jeg syntes den var alt for aparte, jeg kunne ikke identificere mig med den på nogen måde.
Og ellers husker jeg, at jeg et år fik et postkontor med stempler, kuverter og blanketter, og så legede vi kontor med en stor papkasse som bord.

Når andesteg og medisterpølse (som havde stegt med og smagte herligt), var spist, og vi havde fået flødebudding med karamelsovs så mavesækken var fyldt til bristepunktet (det med flødebuddingen var en tradition fra min fars hjem), og bedste-

mor og mor havde vasket op, så der ikke stod opvask til juledag, og mændene havde røget en cigar (det forventedes ikke, de gjorde noget praktisk), så endelig blev de levende lys på træet tændt og stod og glimtede i fehår, dannebrogsflag og glaskugler, og morbror Kaj fandt violinen frem og vi andre fandt salmebøgerne frem. Vi sang ikke sange til juletræets eller andre verdslige tings pris, men salmer der var ulidelige lange. Salmer med ord til forundring, ord som man skulle være mere end voksen for at forstå betydningen af. Ord, som fantasien kunne søsætte og sejle hvorhen den ville. Ord, som: løn, bold og sjælenes pilgrimsgang, vrå, forblommet, fornummet og tonestige.

Når salmernes tid endelig var forbi, kom den tid, som vi havde set frem til i uger: gave-tiden. Vi fik som regel noget, vi havde ønsket os, bløde pakker erindrer jeg ikke var under træet, men måske jeg har fortrængt det.

Når vi på alle måder var julemætte af gaver, mad, konfekt og appelsiner, som blev suttet med en sukkerknald eller to, "det var jo kun jul en gang om året," så var det tid at tage afsked med bedstemor og bedstefar og morbror Kaj. Alle gav de os et fast håndtryk og et ønske om en "Glædelig Jul". Jeg husker dette som noget højtideligt, noget der havde betydning. Måske fordi "Glædelig Jul" ikke var noget, der blev strøet omkring i uger, men kun blev brugt juleaften og juledag. Derfor tror jeg, det står så klart i min erindring som noget særligt højtideligt, når vi sluttede juleaften med et "Glædelig Jul".

Efterskrift

Gården hed Øster Bennedsgaard og lå Nørrevej 16 i Staby (nedrevet i 2005).
Forældre: Else, født Madsen, og Sven Erik Sørensen.
Farfar (Besse): Hans Anton Sørensen.
Lillebror: Bent Sørensen.

Kilder:

En rimelig hukommelse
Alfred Kaae – Staby Sogn
Iørn Piø – Bogen om julen
Salmebogen
Wikipedia
Ewald Tang Kristensen
Varsler og Skikke fra Jysk Almue

Strejftog gennem 28 år i kommunalbestyrelsen i Ulfborg-Vemb og Holstebro Kommune

Af Niels Kr. Jensen, Vemb



Jeg blev valgt ind i kommunalbestyrelsen i Ulfborg-Vemb Kommune i november 1981 med start den 1. januar 1982.

Jeg blev valgt på en fællesliste for Gørding-Vemb-Bur. Ved valget i 1981 var det kun Socialdemokratiet og Fremskridtspartiet, der opstillede på politiske lister.

Det var en god blanding af "gamle" erfarne medlemmer, der havde været med fra de gamle kommuner, der blev til Ulfborg-Vemb Kommune i 1970, og så seks, syv der kom ind i 1981. Så det første stykke tid var det med at lytte og suge viden til sig, for man skulle stå tidligt op, hvis man skulle i diskussion med de "gamle". De kunne tage nogle drabelige dyster indbyrdes, hvor det i nogen grad kom frem, hvilket område de var valgt i, men ikke sådan at de glemte, hvad der var bedst for hele kommunen.

I den første periode var jeg medlem af teknisk udvalg, hvor Johannes Lystbæk var formand, samt ejendomsudvalget, hvor Jens Præstegård Andersen var formand. Det var to udvalg, der lige passede til mine interesser, men noget, der nok undrer alle nyvalgte, er den langsommelighed, der er på mange sager, når det er noget, der har budgetmæssig sammenhæng, og det har det meste.

Først i 1980'erne, var der en rimelig god økonomi i kommunen, men hen omkring 1990 begyndte det at stramme til. Der blev flere børn, der skulle passes, og de sociale udgifter til ældreomsorg og svage familier steg, så det blev nødvendigt at lade skatten stige, dog havde vi den regel, at vi altid skulle holde skatteprocenten under landsgennemsnittet, og det har vi overholdt siden.

I 1984 ønskede Termann Nordsmark,

der begyndte som sognerådsformand i det gamle Gørding-Vemb-Bur kommune, at stoppe som borgmester efter mange år på posten. Kaj Brink blev valgt som borgmester. Han var på det tidspunkt formand for skole og kulturudvalget, det fortsatte han med indtil valget i 1985.

I den anden valgperiode, blev jeg viceborgmester og medlem af økonomiudvalget og var stadigvæk medlem af tekniskudvalg, men uha, som viceborgmester skulle jeg jo også være giftefoged. Det var da med lidt sommerfugle i maven de første par gange, men siden er det blevet til over hundrede vielser, dog mange tyske, hvor jeg havde god hjælp af Else Kynde Nielsen, da mit kendskab til tysk kan ligge på et lille sted.

Der har været mange sjove episoder. Engang var der en flot ung, hvid brud fra Rusland, der skulle giftes med en tysk mand, der var langt over sin ungdom. Derimod var et af vidnerne en ung flot mand fra Rusland i pæn smoking. Efter vielsen sagde jeg gerne, nu må der kysses og byttes ringe, men der skulle absolut ikke kysses. Hvad der skete udenfor, ved jeg ikke, men det lignede mest et proforma ægteskab, men papirerne var i orden, så vi kunne ikke gøre noget.

I valgperioden 1986-90 blev de konservative, for første gang, repræsenteret i kommunalbestyrelsen med Henning Madsen og Knud Erik Halgård.

Sidst i 1980'erne var der lidt problemer med afvandingsforholdene i Vester Husby, alle sommerhusejerne blev indkaldt til møde i Husby Sognegård, hvor Hedeselskabet skulle fremlægge planen for enten kloakering eller grundvandssænkning. Der var regnet med ca. 100 fremmødte, det var max, men der kom over 200, så det kneb jo lidt med plads og stole, men kaffen klarede Ruth og Henry på bedste vis. Hedeselskabets medarbejder, der skulle fremlægge sagen, sad oppe på scenen, så det kneb lidt for de bagerste at høre, hvad der blev sagt,. Så var der en tilhører, der råbte til taleren: "Rejs dig op, så kan vi bedre høre dig." "Jeg står op," sagde taleren, men det var en lille mand på ca. 145 cm, så der var ikke meget at se af ham, det blev der grinet noget af. Der blev også stillet en del kritiske spørgsmål til Johannes Lystbæk, men han var en sand mester i at snakke sig ud af alle problemer.

Engang var Kaj Brink og Johannes Lystbæk ovre ved daværende indenrigsminister Thor Pedersen for at få lov til at optage et lån, jeg tror, det var på ca. 12-14 mill. kroner, så vi kunne få givet vore veje et tiltrængt fornyelse, en fornyelse vi har glæde af i dag. Johannes Lystbæk forelagde projektet på bredt jysk, det var sort snak for ministeren, så han sagde: "Det skal nok være rigtigt, det du siger, så I får det lån, I ønsker."



Cykelstien mellem Vemb og Gørding indvies i 1995

Skolelukninger har der også været en del af i de 28 år, der er gået. Den første lukning var Husby skole i 1983-84, men det var forældrene, der selv bad om at få børnene

flyttet til Staby skole, så det gik ret smertefrit. At det lykkelige så skete, at Husby Efterskole kunne bruge bygningerne, var et stort plus for lokalområdet.

Den næste skolelukning var i valgperioden 1986-90, hvor det var Ulfborg Kirkeby, der blev nedlagt, Bur skole var også i spil, men undgik i første omgang. Det giver helt naturlig nogle dønninger, når en skole skal lukkes, det er hjerteblod for nogle og helt sikker også et tab for lokalsamfundet, men en lille skole med få elever er dyr at drive, så det er det økonomiske, der taler mere end det pædagogisk forsvarlige med små skoler. Er det lærerne, forældrene eller kommunalbestyrelsen, der skal vurdere det? Men heldigvis, kan de fleste se, at det var den rigtige beslutning, når dønningerne har lagt sig.

I 1999 var det så Bur og Sdr. Nissum skoler, der blev foreslået lukket på grund af økonomien, Bur skole blev til et børnehus, der også i dag er et stort plus for området, og det huser også en kanongod ungdomsklub, lykke og held med det fremover. Sdr. Nissum skole blev også nedlagt som kommuneskole, men genopstod som friskole og børnehus, stor ros til Sdr. Nissum, at I havde kræfter til det.

Til valget for perioden 1990-94, blev antallet nedsat fra 17 til 15 medlemmer, som var et mere passende antal. Så vidt jeg ved, var det også på dispensation, at det var muligt at have antallet 17 medlemmer ved kommunesammenlægning i 1970.

I valgperioden 1990-94 var det første gang, at Venstre opstillede politisk i hele kommunen, og det kan nok ikke undre mange, at det er på den liste, jeg er blevet valgt siden.

Jeg blev i 1990 formand for teknisk udvalg, en post jeg havde i godt 9 år, og som jeg var utrolig glad for.



Cykelstien mellem Fjand og Thorsminde indvies i 1997. Niels Kr. Jensen klipper snoren og skovrider Bo Holst-Jørgensen blæser startsignal i jagthorn.

Op gennem 1990'erne blev der flere og flere børn, der skulle passes. Det blev nødvendigt med mere plads i børnehaverne, så der blev udvidet i Ulfborg og Staby. I Vemb blev børnehaven flyttet fra Grønnevej til Præstegårdsvej i det gamle ægpakkeri, hvor der er masser af god plads. Også i Thorsminde blev der etableret børnehave og SFO, Sdr. Nissum og Bur har jeg omtalt før.

Også for vore ældre medborgere var der behov for modernisering og udbygning af vore ældrecentre med tidssvarende handicap- og arbejdsvenlige boliger, så det er der kommet i Sdr. Nissum. I Ulfborg var der megen diskussion om Røde Kors Hjemmet skulle moderniseres, eller det hele skulle samles på Ulfborg Aktiv Center. Det blev det sidste, og jeg tror alle kan se i dag, at det var den rigtige løsning.

I Vemb var der den samme diskussion, om Mariebjerg skulle udbygges, eller der skulle bygges nyt. Men lige pludselig blev der mulighed for at bygge nyt i den gamle

Krohave, som Vemb Boligforening havde købt sammen med Gæstgivergården, der i dag er indrettet til dejlige attraktive boliger. At der så stadigvæk er masser af liv på Mariebjerg, som er blevet til uddannelsescenter for unge mennesker, er til stor glæde og gavn for hele området. Men det er glædeligt, at vi her ude i den vestlige del af kommunen har 3 velfungerende ældrecentre med det antal pladser, der stort set passer til antallet af ældre.

For valgperioden 1998-2002, blev partiet SF for første gang repræsenteret i kommunalbestyrelsen, idet Karsten Filsø blev valgt. Men selv om det politiske landskab gik fra SF på den ene side til DF på den anden side, og der selvfølgelig er forskel på vore politiske opfattelser, så havde vi det samme mål, at gøre det så godt som muligt for borgerne i vor kommune. Og heldigvis har det været sådan, at de store politiske beslutninger ikke blev vedtaget med et snævert flertal.

Omkring årtusindskiftet begyndte vi også at arbejde med helhed i barndommen, der var en del skepsis, blandt pædagoger, lærere og ikke mindst forældre, men det kom godt i gang. Dog blev det noget kortsluttet ved kommunesammenlægningen.

I samme periode begyndte en tiltrængt modernisering af skolerne, først Vemb, så Staby og derefter Ulfborg, så de i dag opfylder tidens krav til den undervisning, der finder sted. I forbindelse med kommunesammenlægningen blev der drillet og joket med, at vi ikke kom med ret stor kassebeholdning. Men til gengæld kom vi med en bygningsmasse fra vugge til grav, der var tidssvarende og i god stand, og det er mere værd end en stor kassebeholdning.

I mange år var der ønske om et fast bibliotek i Ulfborg, og da vi kunne købe hjørnet Tingvej-Bredgade, var muligheden for et fast bibliotek og et torvemiljø der lige pludselig. I et fantastisk godt samarbejde med Ulfborg Boligforening, blev den nye flotte bygning opført med attraktive boliger og bibliotek, og en del af Bredgade og området omkring Rådhuset fik ny belægning, som gav et vældigt løft midt i byen.

"Dramaet" om Nr. Vosborg skal også med. Henrik Haubro havde i flere år ønsket at sælge Nr. Vosborg, og flere havde været inde i billedet. Så kom Peder Schaufuss som en hel



Kommunens spejdere sendes på landslejr i 2000.

åbenbaring med ideen om Dansens Teater, et flot projekt, men umulig at finansiere. Og som Haubro sagde, så stod Schaufuss der som "Herremand" uden at havde betalt en krone. Men heldigvis kom Real Dania, som den frelsende engel, godt tilskyndet af Amtsborgmester Knud Munk Nielsen. Real Dania erhvervede Nr. Vosborg, og der blev oprettet en fond, der skal drive Nr. Vosborg. Amtet indskød 12 mill. kr. og Ulfborg-Vemb kommune 2 mill. kr. Hvor mange millioner Real Dania har skudt i det, ved de kun selv, men resultatet er overvældende, det er ligesom i eventyret Den grimme Ælling, der blev til en svane.

I 1999-2000 var den politiske melding, at alle statshavne skulle omdannes til kommunale selvstyrehavne, og kommunen fik også tilbudt Thorsminde havn. Men i enighed med Fiskeriforeningen takkede vi pænt nej. Om det var den rigtige beslutning, er jeg i tvivl om, idet alle de gode EU-penge ikke kan søges af statshavne. Omkring 1998-2001 var der store tilsandingsproblemer i indsejlingen til Thorsminde havn til stor fare for fiskerne, når de skulle ud og ind af havnen, så det blev til flere ture til København sammen med Fiskeriforeningen for at forelægge problemet for forskellige ministre, og det lykkedes til sidst at få bevilget nye moler, som kunne indvies i 2004, og som også har forbedret indsejlingen, men tilsanding kan aldrig helt undgås.

Op gennem 1980'erne og 90'erne, bjergede Gert Normann og hans dykkere en masse spændende effekter fra Linjeskibet Sct. George, som med lokale ildsjæle var startskuddet til, at Strandingsmuseet Sct. George blev bygget og senere kraftig udvidet i 2001.

Vore naturlige samarbejdspartnere her i den nordlige del af Ringkøbing Amt var selvfølgelig vore nabokommuner i nord og

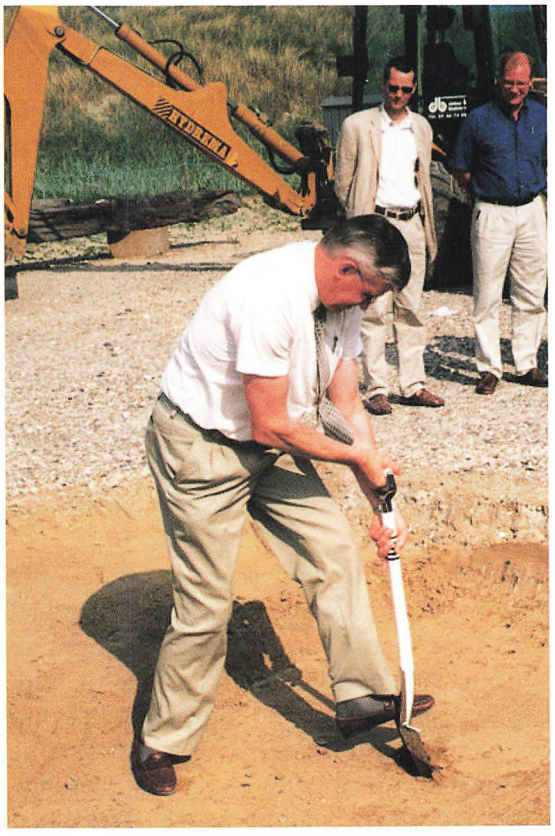

Niels Kr. Jensen tager det første spadestik til byggeriet til Strandingsmuseum Sct. George, Thorsminde i 2000.

øst. Så i 1995-96 blev det til et mere formaliseret samarbejde mellem Lemvig, Thyborøn-Harboøre, Thyholm, Struer, Vinderup, Holstebro og Ulfborg-Vemb Kommuner, og det fik navnet Nordvækstkommunerne, et forum hvor vi kunne udveksle erfaringer og fælles problemer, og der var møder to gang om året med de i området valgte folketingsmedlemmer, som derved kunne bringe ønsker og problemer videre til Christiansborg. Det var de samme kommuner, der var fødselshjælpere til Nupark i Holstebro, som i dag er hjemsted for mange firmaer med flere hundrede medarbejdere.

Op gennem 1990'erne blev økonomi-



FOTO: GRETHERS KIRDORF

Kaj Brink overrækker borgmesterkæden til Niels Kr. Jensen. 1999.

en stadig strammere, især for de mindre kommuner, og det var årsagen til, at "Det skæve Danmark" blev dannet, en sammenslutning af kommuner under 10.000 indbyggere og med et indkomstgrundlag under gennemsnittet. De betingelser kunne Ulfborg-Vemb opfylde, så vi blev medlem. Et af "Det skæve Danmarks" vigtigste opgaver var at presse på for en mere retfærdig udligningsreform, og det blev også lovet i 2002-03, men blev lige pludselig overhalet indenom af kommunalreformen.

I 1999 ønskede Kaj Brink at stoppe som borgmester efter 15 år på posten og helt udtræde af kommunalbestyrelsen. Jeg blev valgt som borgmester, og det var en stor omvæltning pludselig at skulle have sin gang på Rådhuset hver dag, sætte sig ind i mange nye ting og have et stort ansvar. Men med en fantastisk opbakning fra alle medarbejdere og kommunalbestyrelsen, så gik det vist ikke så galt.

Siden 2000 blev der talt om, at der skulle en ny kommunalreform til, den forrige blev der talt om i 12 år, inden den kom, så der var god tid. Jeg tror ikke nogle af os, der blev valgt for perioden 2002-06, havde fantasi til at forestille os, at vi skulle være den sidste kommunalbestyrelse i Ulfborg-Vemb Kommune. Der var da også kun hovedrysten og smil på læben, da Lars Løkke Rasmussen på et møde luftede ideen om en kommunalreform, allerede med start 1.januar 2006. Og hvis det skulle være, blev det under tvang. Det kom til at gå anderledes. De første meldinger lød på, at en



Det sidste byrådsmøde i Ulfborg-Vemb kommune 14. nov. 2006.

kommunestørrelse på 20-30.000 indbyggere ville være ideel, så vi kunne se, at vi skulle søge samarbejde. Som bekendt søgte de fleste kommuner sammen i større enheder.

Det stod ret hurtigt klart, at vi skulle søge østpå, der var kun et enkelt medlem, der hellere ville kikke sydpå. Så vi sonderede muligheden, for et "fornuftsægteskab" med Holstebro og Vinderup. Det blev til mange møder i 2005, både for politikere og medarbejdere. Skeptikerne sagde, det kunne ikke nås til 2006, og det var heller ikke alt, der kom på plads.

2006 var overgangsåret, hvor det var sammenlægningsudvalget, der kørte den nye Holstebro Kommune. De "gamle" kommunalbestyrelser, der fik deres valgperiode forlænget med et år, kørte de "gamle" kommuner videre i 2006, en god løsning. Jeg hører til dem, der synes, at det var en god og nødvendig løsning med større kommuner. Det eneste der måske kunne være bedre var, at amterne var fortsat i en periode mere, og så helt blev nedlagt, for det var en stor mundfuld for kommunerne at overtage alle opgaverne fra amterne sammen med kommunesammenlægningen, og som regionerne opfører sig, må de for min skyld gerne få en kort levetid.

Det var da med blandede følelser, vi var med til at rydde Rådhuset sidst i 2006, og det var det i høj grad også for medarbejderne, hvor mange af dem havde været der i en stor del af Ulfborg-Vemb Kommunes levetid, men heldigvis tog de fleste med til Holstebro og fortsætter nu deres arbejdsliv der. Selv om alle var enige om, at det var en ny kommune, vi var fælles om, og "plejer var et fyord", så har det ikke kunnet undgås, at det er sagt nogle gange, men jeg synes, medarbejderne har taklet det godt.

Jeg vil slutte mit strejftog gennem mit politiske liv igennem snart 28 år og sige, det har været spændende med mange udfordringer og gode oplevelser, som kun kan lade sig gøre, hvis der er opbakning på hjemmefronten, og det har jeg haft. Jeg håber, at jeg med mit indlæg har bidraget til noget af Ulfborg-Vemb Kommunes historie og levetid i de 37 år, der gik mellem to kommunesammenlægninger, jeg tror ikke der går 37 år inden næste kommunesammenlægning kommer.



Niels Kr. Jensen bærer borgmesterkæden og ringer med dirigentklokken for sidste gang 14. nov. 2006.

KOMMUNALBESTYRELSEN 1970-74



Jens Præstgaard Andersen



Arne Haurum



Verner Jensen



Carl Boeriis



Georg Esager



Kristen Ebbensgaard



Aage Godballe



Gerda Smith



Viggo Jørgensen



Svend Kirkegaard



Johs. Lystbæk



Gorm Poulsen



Henrik Toft



Viggo Mathiasen



C.A. Kjærsgaard-Rasmussen



Termann Nordsmark



Ejnar Petersen



Ulfborg-Vemb Kommunes kommunalbestyrelse 1974-78. – Øverst f.v.: Carl Boeris, Erik Gundelach, Viggo Mathiasen, Niels Erik Stampe, Frede B. Østergaard, Gorm Poulsen. – Nederst f.v.: Arne Haurum, Jens Præstegaard Andersen, Georg Esager, Verner Jensen, Jens Claus Jensen, Termann Nordsmark, Johs. Dahl Knudsen, Ejnar Petersen, Johs. Lystbæk, Gerda Smith, Viggo Jørgensen.

KOMMUNALBESTYRELSEN 1978-81



Jens Præstgaard Andersen



Arne Haurum



Verner Jensen



Carl Boeriis



Alfred Tokkedal Pedersen



Viggo Jørgensen



Gorm Poulsen



Gerda Rasmussen



ViggoMathiasen



Johs. Lystbæk



Knud Jensen



Jakob Brink Jakobsen



Frede Bjerre Østergaard



Johs. Dahl Knudsen



Fred Holger Jensen



Termann Nordsmark



Kaj Brink Nielsen



Ulfborg-Vemb Kommunes kommunalbestyrelse 1982-86. – Øverste f.v.: Jakob Brink Jakobsen, Eli Vium, Jens Præstegaard Andersen, Johs. Lystbæk, Ib Mortensen. – I midten f.v.: Gorm Poulsen, Termann Nordsmark, Knud Bakke, Carl Boeris, Alfred Tokkesdal, Viggo Jørgensen. – Nederst f.v.: Frede Østergaard, Kaj Brink, Ruth Harrestrup, Elna Johannson, Aage Arnoldsen, Niels Kristian Jensen.



Ulfborg-Vemb Kommunes kommunalbestyrelse 1986-90. – Øverst f.v.: Hans Gadgaard, Poul Erik Sig, Knud Bakke, Johs. Lystbæk, Jens Præstegaard Andersen, Eigil Nyborg. – I midten f.v.: Henning Madsen, Jakob Jakobsen, Kaj Brink, Vagn Thorlund Jeppesen, Ib Mortensen. – Nederst f.v.: Knud Erik Halgaard, Elna Johansson, Karen Nørgaard, Anna Trankjær, Aage Arnoldsen, Niels Kristian Jensen.



Ulfborg-Vemb Kommunes kommunalbestyrelse 1990-94. – Øverst f.v.: Eli Vium, Henning Madsen, Knud Bakke, Poul Erik Sig, Kaj Brink, Aage Arnoldsen, Niels Kr. Jensen, Jens N. Ebbensgaard, Jens Præstegaard Andersen, Eigil Nyborg. – Nederst f.v.: Ruth Harrestrup, Anna Trankjær, Lizzie Sørensen, Kamma Kirkeby, Karen Nørgaard.



Ulfborg-Vemb Kommunes kommunalbestyrelse 1994-98. – Øverst f.v.: Poul Erik Sig, Eli Vium, Hans Peter Petersen, Jens N. Ebbensgaard, Kaj Brink, Niels Kr. Jensen, Jens Kr. Hedegaard, Henning Hansen, Lars Eriksen. – Nederst f.v.: Anna Trankjær, Karen Nørgaard, Kamma Kiekeby, Lene Skiffard Hansen, Ruth Harrestrup, Lis Stefansen.



Ulfborg-Vemb Kommunes kommunalbestyrelse 1998-2002. – Øverst f.v.: Helle Mathiasen, Karsten Filsø, Poul Erik Sig, Jens N. Ebbensgaard, Anna Trankjær. – I midten f.v.: Eli Vium, Hans Peter Petersen, Grethe Jeppesen, Lars Eriksen, Jens Kr. Hedegaard, Henning Hansen. – Nederst f.v.; Birgitte Bjerregaard, Kaj Brink, Niels Kr. Jensen, Lizzie Sørensen.



Ulfborg-Vemb Kommunes kommunalbestyrelse 2002-2006. – Øverst f.v.: Karsten Filsø, Erik Frydendahl Mikkelsen, Frederik Chr. Hoppe, Niels Kr. Jensen, Jens Kr. Hedegaard, Henning Hansen, Erik Holk Nielsen. – Nederst f.v.: Klaus Terp Jensen, Birgitte Bjerregaard, Anna Trankjær, Lizzie Sørensen, Ejgil Slot, Jens N. Ebbensgaard, Hanne Pilgaard Smidt, Eli Vium.

Frivillige værn

– med træk af kompagnierne 2118 og 2119's historie

Af Kaj Larsen og Niels Chr. Eskildsen, Ulfborg

Danmarks regering før og under krigen 1940-45 gjorde ikke noget godt indtryk på de allierede, men i sin nytårstale 1945 hylder Winston S. Churchill de danske frivillige modstandsgrupper med følgende ord:

"Jeres modstand var en værdifuld indsats for de allieredes sag og for Danmarks fremtid og lykke."

Når der tales om hjemmeværnet, forestiller nogle mennesker sig personer, som leger røvere og soldater uden at kende baggrunden for organisationens demokratiske berettigelse og landets historie, hvor frivilligheden har haft stor betydning for, at vi stadig er danskere, har eget flag og demokratisk styreform, på godt og ondt.



Dansk Hjemmeværn gennem tiderne. Uniformer fra år 900 til ca. 1961. – F.v.: Ved Danevirke ca. år 900, på Vendervagt ca. 1160, med Niels Ebbesøn 1340, Student, Borger 1658, Gjønge, Student København 1900, Livjæger 1807, Kystmelice 1807, Århus Jægerkorps 1840, Slavekrigen 1848, Herregårdsskytte 1848, Akademisk Skytte 1881, Københavnsk Amts Skyttekorps 1957, Vejle Amts Rekylkorps 1942, Frihedskæmper 1945, Hjemmeværnsforening 1946, Kvindelig Mariner, Hjemmeværn 1961, Maritimt & Flyver – Hjemmeværn, Lotte, Kvindelig Flyver.

I 1945 oprettedes hjemmeværnsforeninger, som udgik af modstandsbevægelsen og som med loven om hjemmeværn i 1948, blev det hjemmeværn, vi har i dag.

Modstandsbevægelser er kendt langt tilbage i tiden. I 1159 oprettes et frivilligt kystforsvar som værn mod sørøvere. I 1610 oprettes Københavns Borgervæbning og omtrent samtidig Livjægerkorpset. Der har været frikorps og modstandsgrupper, små og store i tidens løb, eksempelvis Gøngerne og lokale modstandsgrupper. De kendteste modstandsgrupper under krigen 1940-45 var BOPA og Holger Danske, sidstnævnte havde haft 470 medlemmer, hvoraf 60 mistede livet.

Da der i 1848 opstod panik i Jylland ved rygtet om, at tugthusfangerne i Rensborg var sluppet løs og drog hærgende op i Jylland, blev det her i området besluttet at oprette et frikorps under ledelse af Hans V.R. Schøler i Staby og Christian Poulsen Berg i Ulfborg.

I Holstebro blev et frikorps under ledelse af N.U. Torsløb oprettet, og dette frikorps indgik i de danske styrker, som i 1849 sejrede over tyskerne.

Hjemmeværnskompagnierne i Ulfborg, Staby, Sdr. Nissum, Vedersø og Thorsminde fik deres uniformer d. 15. januar 1950 hos sognerådsformand Ejner Pedersen i Ulfborg.

HJVK 2118 Husby blev oprettet 1. april 1950 med Poul Rytter som chef.

HJVK 2119 Ulfborg blev oprettet 1. oktober 1951 med Viggo Nielsen som chef.

1. januar 1991 blev HJVK 2118 og 2119 lagt sammen til HJVK 2117.

Kompagnierne 2118 og 2119, som senere blev til 2117, var underlagt Distrikt 21 som fra 1949-2004 har haft 3 chefer:

1. Kaptajn K.P. Thomsen
2. Major S. Kjærskov.
3. Major E.E. Pedersen

Kompagni 2118 havde i den tid kompagniet var selvstændigt følgende kompagnichefer, KC:

- Poul Rytter: 1. april 1950 – 14. maj 1955
- C.A. Kjærsgaard Rasmussen: 15. maj 1955 – 31. maj 1965
- Andreas Iversen: 1. april 1965 – 31. august 1975
- Tage Meller: 1. september 1975 – 31. december 1979
- Niels Chr. Eskildsen: 1. januar 1980 – 31. december 1970

Hvorefter 2118 og 2119 blev lagt sammen til kompagni 2117.

Kompagni 2119 havde fra oprettelsen 1. oktober 1951 følgende kompagnichefer:

- Viggo Nielsen: 1. oktober 1951 – 30. november 1958
- Vagn Weinschenck: 1. december 1958 – 1. april 1970
- Ejner Christiansen:1. oktober 1970 – 31. december 1975
- Einar Nielsen: 1. februar 1976 – 30. maj 1980
- Henning Meedum: 1. juli 1980 – 31. april 1983
- Svend Vandborg:1. maj 1983 – 31. juli 1988
- Henning Laursen: 1. august 1988 – fortsatte som KC ved 2117 indtil 1. februar 1992
- Orla Rosenbæk: 1. februar 1992 – 31. juli 1993
- Kaj Larsen: 1. august 1993 – 31. december 1994
- Niels Chr. Eskildsen: 1. januar 1995 – 30. september 1995
- Keld Beek: 1. oktober 1995 – 1 august 2000

Fra kompagni 2118 blev oprettet til det sammen med 2119 blev kompagni 2117



Hjemmeværnet i Ulfborg. – Øverst f.v.: Fru Wienchink, Erik Rex Christensen, Rex Christensen senior, ?, Mathisen, , Arne Pedersen, Christian Ørts, Kresten Bertelsen, Niels Korsgaard, Fru Nielsen. – Siddende f.v.: Hans Kristensen, Kresten Bennedsgaard, Wienchink, lærer Nielsen, Ejner Pedersen, Otto Jeppesen, Morten Jensen.

har følgende personer haft opgaverne som henholdsvis komandobefalingsmænd og våbenmestre:

KBM
- • Kristian E. Willumsen
- * Tage Meller
- * Inge Faverby
- * Birte Thrustrup

VM
- * Marius Andersen
- * Knud V. Larsen
- * Kaj Krog
- * Tage Meller

For kompagni 2119's vedkommne var følgende personer beskæftiget som henholdsvis KBM og VM:

KBM
- * Ejner Pedersen
- * Ejner Christiansen
- * Ejner Nielsen
- * Karen Margrethe Nielsen
- * Ejner Nielsen

VM
- * Hans Christensen
- * Kaj Larsen
- * Frode Jensen
- * Vagn Kristensen

Efter sammenlægningen: KBM: Jens Nielsen, VM: Jan Pedersen

I 1981 var antallet af medlemmer i kompagni 2119 84 personer og gennemsnitsalderen 25 år.

Det danske hjemmeværn er oprettet ved lov af 16. juli 1948 med ændring ved lov af 23. april 1952.



25 års tegn, hjemmeværnet: Graves Knudsen, Ejner Nielsen og Kaj Larsen.

Ved lovændringen i 1952 opstod de første sammenlægninger indenfor de frivillige forsvar, idet den hidtidige frivillige luftmeldetjeneste og kvindekorpsene fik deres stilling fastslået i loven.

Den første sammenlægning vi husker, var sammenlægningen 1. januar 1991 af kompagnierne 2118 Vedersø, Husby, Sdr. Nissum, Thorsminde og Staby's sammenlægning med 2119 Ulfborg, Madum og en del af Thorsted, som fik benævnelsen 2117.

Grunden til sammenlægningen af 2118 og 2119 var formodentlig nedlæggelsen af skydebanen i Husby og kompagniernes størrelse.

Konsekvensen af sammenlægningen var, at arbejdet i grupperne smuldrede, enkelte grupper opløstes og bevirkede, at de tilbageblevne gruppemedlemmer dannede nye grupper med det resultat, at enkelte befalingsmænd indgik som menige gruppemedlemmer.

Kompagnisammenlægningerne var efter vores mening ikke udelukkende succes, idet det i vores område bl.a. bevirkede, at antallet af personer til øvelser og undervisning ikke stod i forhold til det større antal medlemmer efter sammenlægningen.

En anden stor ulempe ved sammenlægningen var befalingsmandsreduceringen indenfor grupperne, idet gruppeopbygningen ofte bevirkede, at personer fra et andet kompagni indgik i en gruppe fra det kompagni, som man blev sammenlagt med.

For vores vedkommende har vi i 2118 og 2119 eksempler på, at gruppeførere har forladt kompagnierne på grund af de ulemper, de mente ville opstå ved sammenlægning.

I år 2000 blev kompagnierne 2116 Bøvling, 2117 Ulfborg og 2102 Harboøre sammenlagt til 2122 Hovsøre med Ejvind R. Jensen som kompagnichef. Senere blev Ejvind R. Jensen på grund af sygdom afløst af Peder Godrim.

1. januar 2006 blev kompagnierne 2122 Hovsøre, 2125 Klosterheden og 2126 Struer lagt sammen til kompagni Klosterheden med Jens Jørgensen som chef og med hjemmeværnsgård i Fousing.

Kort tid efter kompagnierne 2118 og 2119's oprettelse blev der indenfor hvert kompagni oprettet grupper på 6 til 10 mand, som hver havde et speciale eller ansvarsområde. Et speciale, der krævede meget af gruppemedlemmerne, er kommunikation herunder betjening af radiomateriel. Ansvarsområder er for standardgrupper det landområde, hvor gruppens medlemmer



Uddeling af 40-års anciennitetstegn, 2005.



Fra nedlæggelse af hjemmeværnsgården i Brandborg, 2005.

bor. Gruppernes opgave var i første række at observere, meddele og bevogte.

Skydning blev for mange medlemmer en yndet sport, og der blev deltaget i feltskydninger andre steder i landet med gode resultater.

De første skydevåben der blev udleveret var gevær M53/17 Enfield og maskinpistol 9mm Husqvarna. Begge gode og velskydende våben, også til konkurencer.

Senere blev gevær M53/17 Enfield udskiftet med det halvautomatiske amerikanske Garand gevær, som dog ikke alle i grupperne var lige begejstrede for, idet Enfield geværet var mere præsist til konkurenceskydning.

I begyndelsen af 1970 blev det tyske gevær model 72 indført i både hjemmeværnet og det øvrige forsvar.

I 1968 medens Vagn Weinschenck var KC i 2119, blev der fra hjemmeværnsdistrikterne foreslået kompagnierne at oprette specialgrupper, hvor der fandtes personer, som havde kondition og interesse til at indgå i en sådan gruppe, hvor der blev krævet mere af medlemmerne end i en standardgruppe.

I 2117 blev en sådan gruppe oprettet, bestående af 10 personer, som alle måtte til optagelsesprøve ved distrikt 21 i Holstebro.

Det var med spænding, de 10 personer fra 2119 kørte til Holstebro for på distriktet at blive undersøgt og spurgt om tidligere og nuværende skavanker og sygdomme samt at få målt puls og blodtryk. Alle bestod prøverne, så gruppen blev oprettet og bestod indtil 1995 med løbende udskiftning af medlemmerne.

Gruppen blev anvendt i forbindelse med uddannelse og bevogtning af forskellige objekter indenfor distrikt 21's område.

Gruppen har flere gange været sat ind, når jægerkorpset, tyske, engelske og amerikanske specialstyrker har deltaget i øvelser i området mellem Limfjorden og Skjern Å.

Gruppen har også arrangeret opblevelsesture for både Staby Efterskole, Husby Efterskole og Brejninggaard Efterskole i områderne øst og vest for Ulfborg.

Efter stormen i november 1981 blev der oprettet et stormberedskab, som hjemmeværnet indgik i. Det gav hjemmeværnet nogle opgaver, som krævede et meget nært samarbejde mellem 2118, 2119 og politiet, der havde ledelsen og derfor tildelte opgaverne i området.

I 2005 blev distrikt 21 lagt sammen med hærhjemmeværnsdistrikt Skive, som kompagni Klosterheden nu er underlagt.

Som forholdene er nu, er hjemmeværnets opgaver ligeså aktuelle som tidligere – at observere og melde, at være politiets behjælpelig i trafikregulering og ikke mindst i stormflodsberedskabet her i Vestjylland.



Motorordornans i hjemmeværnet, ca. 1960.



Sprængning af maskingeværstilling ved Lystlund.

Anno Domini 1965

Året, da roerne frøs og rådnede på markerne, og Harbogades handlende overvejede sagsanlæg med erstatningskrav for mistet indtjening

Af Aage Arnoldsen, Ulfborg

Gamle beretninger begynder ofte med et Anno Domini, som betyder *»Det Herrens år«*, og fortæller ellers ikke, om det var et godt eller dårligt år. Hvis der derimod er tale om vejret, så er udtrykket *»et herrens vejr«* ikke til at tage fejl af. Det er en almen vedtagelse, at der hermed menes et rigtigt møgvejr.

Hvad året som helhed angår, så er det vel nok en sag om smag og behag, og med de næste meget alvorlige og helt igennem lærerige historier om vejret, kunst, kultur, sport, politik og en evig fortabt kulturarv, skulle det være muligt med en objektiv vurdering af beskaffenheden af årene 1965 og 66.

Historien om roerne er både lang og interessant og kan sikkert fortælles en anden gang af en anden fortæller. Her skal kun bemærkes, at roerne frøs den 11. november, ikke bare på herrens mark, men over hele Vestjylland og tøede først op sidst i marts og efterlod en stank af råddenskab over landet, der ikke er oplevet siden, syndfloden trak sig tilbage.

De andre historier skal starte med et foto, og man siger jo, at gode billeder taler for sig selv, det gør de sikkert også til hverdag, men ved højtidelige lejligheder er en nærmere beskrivelse påkrævet.

Teksten under billedet er bare en dato, men en vigtig dato i den første historie. *»Den 20. november 1965«*, står der.

Nu ved de fleste vel nok, at det var den dag, FN's Sikkerhedsråd anbefalede, at man afbryder al handel med Rhodesia. Den anbefaling, tror jeg, havde de fleste forretningsindehavere i Harbogade fuld forståelse for, og det var da heller ikke så meget den mistede handel med Rhodesia, der senere førte til følgende overskrift i Ringkjøbing Amts Dagblad: *»Harbogades handlende overvejer sagsanlæg«*. Det var Ulfborg kommune, sagsanlægget gjaldt.

Bevismaterialet i sagen er sparsomt, det består nu kun af et par fotos, 125 brosten og nogle få udklip fra diverse aviser. Jeg er den lykkelige ejer af alle tre dele. Brostenene udgør nu en del af parkanlægget ved vores bagdør, og kan fremvises ved anmodning. Dagbladenes troværdighed er ofte til debat, men her, så mange år efter, anser jeg dem for vidnefaste beviser, som jeg vil tillade mig at referere med behørig kildeangivelse.

Billedet viser en situation med vejarbejde på en del af Harbogade i Ulfborg den 20. november 1965, det er en tidlig lørdag morgen. Fotografen har, med livet som indsats, foreviget motivet fra toppen af en gravemaskine på larvefødder. Der er et stort hul i gaden, man er ved at fjerne bro-



Den 20. november 1965.

stenene, de skal skiftes ud med asfalt, men forinden skal der lægges større rør til kloakken. De større rør står vagtsomt opmarcheret i pæne rækker på fortovet. For enden af gaden, ved Gæstgivergårdens kørestald, kan man se en enlig og ensom person, som ikke kommer sagen ved endnu, men spiller en vigtig rolle senere i den tredje historie. Den skarpsindige iagttager vil også se, at der er is på vandet i udgravningen, og det er slet ikke nogen uvæsentlig detalje, som det senere vil vise sig. Der findes videnskabelige metoder, der kan afgøre alder på is, de kommer mest i anvendelse ved forskning af indlandsisen. Den skarpsindige iagttager benytter sig ikke af den slags metoder, hun ved, at isen er ni dage gammel, fordi de vestjyske roer frøs fast i jordskorpen den 11. november, og først tøede op hen på foråret. De blev aldrig til rigtige roer igen.

Til venstre i billedet, i huset med den brøstfældige altan, boede advokaten. Overfor, på sydsiden af vejen, lå Jens Andersens Maskinforretning. Der var flere virksomheder i Harbogade, 28 var der, jeg remser dem op senere, ellers mister en eventuel læser måske interessen for tidligt.

I forbindelse med kloakeringen af gaden, havde man til hensigt at sløjfe alle byens septiktanke, hvad der sikkert også har været påkrævet. Det var på den tid, man kunne bestille nattømning af lokumsspande. Nu

er der jo nok ikke mange, der er fortrolige med fænomenet »lokum«, og jeg ville for en sikkerheds skyld slå op i ordbogen for at se den rigtige stavemåde. Jeg var ret sikker på, at det skulle staves med 2 o'er. Det skulle det altså ikke. Jeg kom ved den lejlighed ud af en vildfarelse. Jeg har altid troet at et lokumsbræt var det bræt der, med et passende hul i midten, lå oven på spanden. Det er det sikkert også, men i ordbogen stod: »*Lille sortmalet bræt, hvorpaa var malet ordet "lørdagspligt", og som gik paa omgang blandt beboerne i Kbh. huse og tilkendegav modtagerens pligt til lørdagsrengøring paa ejendommens fællesretirader*«.

Jeg har ikke hørt om lørdagspligt i Ulfborg, eller om det var gratis at få tømt lokum, men nu skulle det i hvert fald være slut med den slags nostalgi.

Der blev ingen julehandel i Harbogade det år, for gaden var spærret for gennemkørsel. Den samme is lå stadigvæk i udgravningen efter jul, og gravemaskinen ventede tålmodig på forår. Det kunne jo være slemt nok med en mistet julehandel, men man kunne så se frem til et godt udsalg først på året. Der blev heller ingen handel til udsalget, for gaden var stadigvæk spærret. Det var den også, da det blev Påske, og til Pinse var det ikke bedre, selv om frosten var gået af jorden.

Der var konfirmation i Ulfborg 6. maj, St. Bededag. Handelen med mad, tøj og gaver til konfirmationerne gik også uden om Harbogade, for den var nemlig stadig spærret for gennemkørsel. Turisterne købte heller ingenting i Harbogade den sommer, for der var omkørsel på grund af vejarbejde.

Men efter sommeren, til Ulfborg Marked, så var vi klar og forberedt på en god handel. Det var nemlig dengang, markedet endnu lignede lidt af sig selv, med handel og folk i gaderne. Det var også dengang, da



Harbogade spærret for gennemkørsel.

man overholdt det rigtige tidspunkt, nemlig den første onsdag efter den sidste søndag i august. Det blev sikkert også et godt marked for de forretninger, der ikke lå i Harbogade, den var nemlig spærret i begge ender.

Det var nok ved den tid, tålmodigheden slap helt op. Der havde i lang tid været meget lidt tilbage af den. Almindelige mundtlige klager og henvendelser til sognerådsmedlemmer i almindelighed og formanden i særdeleshed, blev både overbærende og nedladende afvist som utidig indblanding i forhold, som kun de kloge har forstand på. Den metode havde jo også virket ganske godt i mange år.

Her mange år efter er vi blevet klogere på en hel masse, som vi af og til kan drage nytte af. Blandt andet alle de dejlige nye ord, vi lærer. Et af de ord jeg ikke kendte i 1965 var »frustreret«. For en sikkerheds skyld har jeg set i ordbogen igen.

Frustration: »*Skuffelse over et utilfredsstillet behov eller en følelse af magtesløshed. En situation der blokerer en persons planlagte og motiverede handlinger eller reaktionen på en sådan situation*«.

Vi var frustrerede i Harbogade, vi var bare ikke klar over det, vi troede bare, at vi var godt sure, gale og trætte af den behandling vi fik.

Noget måtte der gøres, om ikke andet så for selvrespektens skyld, og det gjorde vi så.

Vi holdt møde om sagen. En stor del af de 28 erhvervsdrivende, som jeg nok skal remse op senere, var mødt. Det var et rigtigt hyggeligt møde, det sagde man i hvert fald bagefter, og det var vi jo glade for, Gerda og jeg, for det var hos os, mødet blev afholdt. Vi havde 4 år tidligere, i 1961, købt Hundevads Møbelforretning og havde hårdt brug for god handel.

Der skulle nu skrives et alvorligt brev til sognerådet, og jeg havde jo et forslag parat, det er en god ting at starte med, og i min senere tilværelse har jeg meget ofte fået mine forslag godtaget, fordi de var forberedt i forvejen. Det fik jeg ikke den aften, og det kan man godt lære noget af.

Advokat H. B. Petersen, der havde gravemaskinen fortøjet ud for sit kontor, var ikke mindre sur og gal end vi andre, men han deltog kun som part i sagen. Da han så mit udkast til brevet, sagde han, at hvis der var nogen, der skrev sådan til ham, ville respekten for afsenderen falde ret så markant. Det er en af de bemærkninger, jeg heldigvis husker endnu, og det er jeg glad for. Jeg har derimod glemt, hvad der stod i mit forslag, men det har sikkert givet udtryk for min opfattelse af sognerådets åndsevner.

Der er noget, der tyder på, at vi fik afsendt et kraftigt signal. *»Harbogades handlende overvejer sagsanlæg«*, hed en overskrift i Ringkjøbing Amts Dagblad torsdag den 22. september 1966.

»10-11 måneders vejarbejde har medført store nedgange i omsætningerne. De 10-12 forretningsfolk i Harbogade i Ulfborg overvejer et sagsanlæg mod Ulfborg kommune, fordi gadearbejde har medført lukning af Harbogade i næsten et år. Lukningen har betydet betydelige nedgange i omsætningerne, og de handlende mener, at arbejdet har taget uforholdsmæssig lang tid.

Vi er meget utilfredse, siger slagtermester Hans Kloster til Dagbladet. I sommer har vi slet ingen turister haft, og folk har slet ikke kunnet komme til vore forretninger, hvis de medførte barnevogn. Vor omsætning her i forretningen er faldet med ca. 50.000 kr.

Bagermester Bent Noesgaard overtog først forretningen i Ulfborg 1. maj 1965 og er blevet hårdt ramt.

Jeg gik glip af den gode turistsæson, siger han, og for at rette det tabte op, har jeg været nødt til at holde åbent om søndagen.

De handlende har i en henvendelse til sognerådet anmodet om at få lov til at se den kontrakt, kommunen har indgået med den entreprenør, der har udført kloakeringsarbejdet, men de handlende har fået afslag.

Vi har ikke ment, de har krav på det, siger sognerådsformand Ejner Pedersen, men det er muligt, at de handlende ad rettens vej kan få lov at se kontrakten. Vi har amtsvejvæsenet som tilsynsførende ved arbejdet, og derfor mener vi, at vi har handlet fuldt korrekt.

Amtsvejinspektør Mortensen mener ikke, at selve arbejdet har taget længere tid end normalt, og vejen blev åbnet for trafikken den 17. september«.

Amtsvejinspektøren mener, at det er normalt at bruge det meste af et år på at grave en kloakledning ned i en af byens hovedgader med 28 virksomheder med daglig kørselsbehov.

Sognerådsformanden havde en meget tynd begrundelse for sit afslag på anmodningen om at få udleveret kontrakten. Begrundelsen var så tynd og gennemsigtig, at den nærmest var uartig og uanstændig. Han afviser da heller ikke, at vi ad rettens vej kunne se den, for ved folketingets åbning i 1963, sagde Jens Otto Krag:

»Regeringen vil på grundlag af den betænk-

ning, der er afgivet af offentlighedskommissionen, fremsætte forslag til lov om partsoffentlighed i forvaltningen. Regler herom er af væsentlig betydning for den enkeltes mulighed for at varetage sine interesser under en sags behandling. Regeringen mener imidlertid, at det bør overvejes, om ikke de synspunkter, der ligger bag forslaget om partsoffentlighed, bør føre til endnu mere vidtrækkende reformer med henblik på at betrygge borgernes retssikkerhed«.

Forslaget blev vedtaget med lov af 13. maj 1964. Den sag snakkede vi meget om den vinter. Ejner Pedersen kendte selvfølgelig godt den lov, og jeg kan ikke tro, at han kunne mene, vi var uvidende om den.

Vi gjorde ikke mere ved sagen. Det er det morsomme i hele spillet, for det var nok et spil. Det er min overbevisning, at Ejner Pedersen var helt sikker på, at vi ikke ville gå videre. Hvis man vil have erstatning, må man bevise et tab, og der er ikke mange erhvervsfolk der, frivilligt, lægger alle tal på bordet. Desuden sad Ejner Pedersen jo for bordenden, når vi var inviteret til torskegilde i skattesager, det er i sig selv en magtposition, man ikke anfægter. For øvrigt tror jeg ikke, der har eksisteret nogen kontrakt at udlevere...

Og så havde vi for øvrigt nok andet at tænke på. Der var nemlig flere gryder over ilden den sommer. Når jeg skriver »vi«, så gælder det naturligvis ikke alle de omtalte 28 erhvervsdrivende, som jeg senere nok skal gøre rede for.

Min genbo, dyrlæge Damgaard, var formand for den nye kunstforening, og han og den øvrige bestyrelse lod ingen lejlighed gå fra sig til at gøre opmærksom på sognerådets manglende interesse i kultur og fritid. Det var også ham, der talte for en sportshal med svømmebad og udstillingsfaciliteter.

Få dage efter Harbogades genåbning,



Aage Arnoldsens skitse til Vestjysk Fritidscenter.

den 24. september, var der inviteret til et møde på Gæstgivergården med deltagelse af interesserede foreninger for tilrettelæggelse af planer for halbyggeri. Mødet endte hurtigt i vild forvirring. Ikke på grund af emnet, men med en meddelelse om, at Hundevads møbelfabrik brændte. I løbet af få øjeblikke var mødedeltagerne samlet til en omfattende bålaften. 700 m^2 af møbelfabrikken udbrændte og udsatte en kort tid drøftelserne om sportshal og svømmebad. Men snart var man i gang igen.

Min medfødte forsigtighed og påholdenhed over for besværligheder kunne ikke modstå dyrlæge Damgaards beskedne ubehjælpsomhed, og inden længe var min skrivemaskine og spritduplikator dybt involveret i sager, der ikke vandt ubetinget genklang hos sognerådet. Der blev også



Hundevads møbelfabrik i brand.

snakket om museum og den slags. Det skal man ikke gøre i et valgår.

Erindringer forgår, avisudklip består! H. C. Andersen påstod i hvert fald noget i den retning. Den gamle avisside fra Aarhus Stiftstidende, søndag 10. oktober 1965 styrker hukommelsen ret så meget:

»På torsdag holdes på Vedersø Badehotel et møde, hvori deltager en repræsentant fra hver af de ca. 25 større foreninger i Ulfborg, Sdr. Nissum, Husby, Staby, Madum og Vedersø, samt måske også Vemb.

På dette møde vil der blive fremsat forslag om et kulturelt samarbejde mellem de seks-syv sogne, om kunstudstillinger foredrag og teateraftener og kirkekoncerter og om oprettelse af et folkeuniversitet.

Når vi er så langt, har vi faktisk oprettet et kultur-center, og hvis loven om kulturcentre bliver til virkelighed, vil vi da også melde os for at få vor andel af tilskuddene. Indtil da vil vi forsøge at starte selv, og det bliver jo da så vel det første kultur-center i Danmark, siger gårdejer Valdemar Høgsberg Kristensen, Højgaard, Kytterup.

Høgsberg er idéens ophavsmand. Men han har andre stærkt interesserede mænd bag sig, og en kunstforenings-succes i Ulfborg som bevis på, at der sker noget.

Forud er gået meget. Bl. a. den diskussion 13. september om »Kulturplanlægning«, som blev holdt i Husby sognegård, hvor Kulturminister Hans Sølvhøj var blandt talerne, og som blev udsendt i radioen. Og et indlæg i kronikform, skrevet af Høgsberg i den lokale avis.

Blandt de mænd, der står bagved Høgsberg, er hans bestyrelseskolleger i Vestjysk Kunstforening i Ulfborg, og her igen især formanden og initiativtageren til kunstforeningen, dyrlæge J. P. Damgaard, Ulfborg og lærer Jan Michel, Ulfborg Kirkeby, som siger: »Vi er en yderst blandet flok: foruden vi tre, en sagfører, møbelhandleren, en arbejdsleder og en landmandskone.«

Bladet skriver, at kulturminister Hans Sølvhøj var blandt de talere, der blev udsendt i radioen. Der var flere talere, og jeg har glemt, hvad de sagde, men deres tilstedeværelse kan dokumenteres med endnu et avisudklip. Ringkøbing Amts Dagblad skriver den 28. august:

»Et møde den 13. september i Husby bliver det første i en række, der skal analysere virkningerne af den »zoneplan«, som landsplanudvalget har fremsat. Til dette møde har kulturminister Sølvhøj lovet at komme til stede. Endvidere har universitetslektor L. Bødker, museumsinspektør H. Ditzel samt dr. phil Jens Kruuse, Århus tilsagt deres medvirken. Endelig kommer kulturudvalgets formand, Aage Damgaard, Herning og repræsentanter for foreninger og kommunale myndigheder i en række vestjyske byer. Også en repræsentant for den kendte kunstudstilling »Louisiana« ventes til mødet, så det må man vel nok kalde kunst på højeste plan.«

Den omhyggelige journalist fra Aarhus Stiftstidende får nævnt *»den yderst blandede flok«* fra kunstforeningen, der foruden Jan Michel, Damgaard og Valdemar også omfattede *»en sagfører«* H. B. Petersen, der senere flyttede væk fra byen. *»Arbejdslederen«* hed Arne Pedersen og var underviser på Ulfborg Kjærgård med speciale i kloakering ved større anlægsarbejder, han lærte os en hel del om kloakering i byområder. *»Landmandskonen«* var Ina Due på Viumgård. Og *»Møbelhandleren«*, det er ham, der her forsøger at beskrive de forgangne begivenheder.

Som udgangspunkt har jeg, i denne specielle situation, valgt at have fuld tillid til det, der står i aviserne. Vidnerne er nemlig få. Fra kunstforeningens første bestyrelse er jeg selv alene tilbage i byen. Sagfører Pe-

dersen bor på Bornholm, og de fem andre er døde. Den sidste vi mistede var Valdemar, men jeg nåede at få spurgt, om han oplevede det samme som journalisten, der nævner gruppen, der *»står bag ved Høgsberg«*. Valdemar mente selv, at det forholdt sig modsat, det var ham, der stod bag ved Damgaard og Jan Michel. De havde brug for ham, som en »kautionist« der garanterede et skær af folkelig opbakning.

Vi var alle tilflyttere inden for 4 til 7 år. Selv om Valdemar Høgsberg var født og havde gamle rødder i sognet, så var han og familien flyttet tilbage få år tidligere. Nye folk og nye idéer er ofte i vejen for almindelig sædvane, og i et valgår er det måske mindre belejligt med for mange nye forslag, især hvis de er gode og ikke ens egne.

Artiklen i Århus Stiftstidene fylder det meste af en side med flere billeder, og fortæller om gruppens visioner og planer for kunst og kultur. Det var stærke signaler, i et valgår, der gik uden om politikerne. Det var her de første tanker om kulturelt samarbejde i en storkommune blev luftet og drøftet. Man oprettede et forum, der hed *»Vestjysk Samvirke«*, der skulle koordinere kulturelle aktiviteter og forsøge fælles annoncering og fælles mødekalender for at undgå sammenfald af tilbud. Man oprettede en folkeuniversitetskomite, der skulle formidle tilbud af en kvalitet, som de enkelte foreningers økonomi ikke tillod. Det første møde blev afholdt i Staby Sognegård med professor P. G. Lindhardt. Den gode ide varede ikke ret længe, et par år senere var folkeuniversitetskomiteen opløst. Folkeuniversitetet vendte senere tilbage for at blive, takket være andres ildhu og begejstring.

Hvis vi havde nok at se til, så havde sognerådet det også. Der blev bygget i byen. Rådhuset skulle indrettes i det gamle mejeri, og et nyt plejehjem på den gamle stråtækte skoles plads. Der var også forberedelse til en stor udvidelse af Ulfborg byskole. Besværet med klagerne over forholdene i Harbogade har nok været ubehagelige, men besværet, med folkene der stod bag, var sikkert værre. Det værste for en politiker i et valgår er nok populære medborgere, der ligner kandidater til de eftertragtede taburetter, og dyrlæge Damgaard var meget afholdt og respekteret.

Der var valg 22. november 1966, det sidste valg før kommunesammenlægningen. Der var også udsigt til en borgmesterpost i den nye storkommune, så kortene skulle spilles rigtigt, og det blev de i god tid. Ingen lejlighed blev forsømt til at fortælle om de uoverstigelige økonomiske ulykker, der ville ramme uskyldige borgere, hvis al den kunst og kultur sammen med hal og svømmebad skulle betales af kommunekassen. Ejner Pedersen blev da også valgt igen, han var nu sikret posten som sognerådsformand de næste fire år. En ny lov var vedtaget, tidligere skulle sognerådet vælge deres formand hvert år, nu var landkommunalloven ændret så han, lige som borgmestrene i byerne, kunne sidde i fire år.

2 år senere lukkede det nye sogneråd op for pengekassen, forhandlingerne var på plads, og den 13. august 1969 var der rejsegilde på et byggeri, der blev taget i brug den 14. januar 1970. Det blev indviet officielt i maj og kom til at hedde Vestjysk Fritidscenter. Både centret og kunstforeningen eksisterer endnu.

Det hele ordner sig, når bare man venter og er tålmodig, det beviser mine historier. Der er dog et element i den næste og sidste historie, der ikke ændrer sig, og aldrig finder på plads igen. En katastrofe, der kun tåler sammenligning med tabet af Guldhornene, er under opsejling. Men først må jeg indfri mit løfte om en redegørelse for

for erhvervslivets udstrækning i Harbogade, da Gerda og jeg kom til byen i 1961. Her følger en lang, triviel og kedsommelig opremsning fra øst mod vest:

Manufakturhandler Jens Aastrup – Rex Christensens herretøj – Købmand Pedersen – Skotøjshandler Elna Harpøth – Blad- og tobakshandler Andreasen – Manufakturhandler Jørgensen Frihed – Tandlæge Pinholt – Møbelhandler Aage Arnoldsen – Læge Vinten – Slagter Kloster – Bagermester Kloster – Skrædder Stengaard – Dyrlæge Damgaard – Sadelmager Iversen – Maskinhandler Jens Andersen – El. installetør Christian Stidsholt – Advokat Petersen – Savskærer Jensen – Vestjyllands Sy-og Tilskærerskole – Købmand Arbs – Malermester Victor Nielsen – Finn Klosters Vaskeri – Th. Christiansen VVS – Malermester Sv. Herluf Christensen – Kørerlærer Tind – Vognmand Poul Sigh – Tømrermester Bennedsgaard – Murermester Klemmen Nielsen – Staby Sparekasse.

Forholdene var ikke meget anderledes 4 år senere, da man gravede gaden op. Bent Noesgaard havde overtaget Klosters bageri og Kurt Lindby etablerede sig som møbelpolstrer i savskærer Jensens gamle værksted.

Vi skal tilbage til fotografiet og den enlige ensomme og fortabte skikkelse, der står ved gæstgiverens kørestald. Det er fotografen. Det er naturligvis ikke ham, der sidder oppe i gravemaskinen, men én af de andre fotografer, for der er flere af dem den morgen. Dagen før billedet af den molesterede Harbogade blev taget, kunne man læse i Ringkjøbing Amts Dagblad: »*Fotoudstilling åbnes i aften.*

I aften åbner en fotoudstilling i Ulfborg, arrangeret af Vestjysk Kunstforening.

De 7 fotografer udstiller i alt 100 billeder. I mange af fotografierne søger man at indkredse mennesket i vort teknisk udviklede samfund,

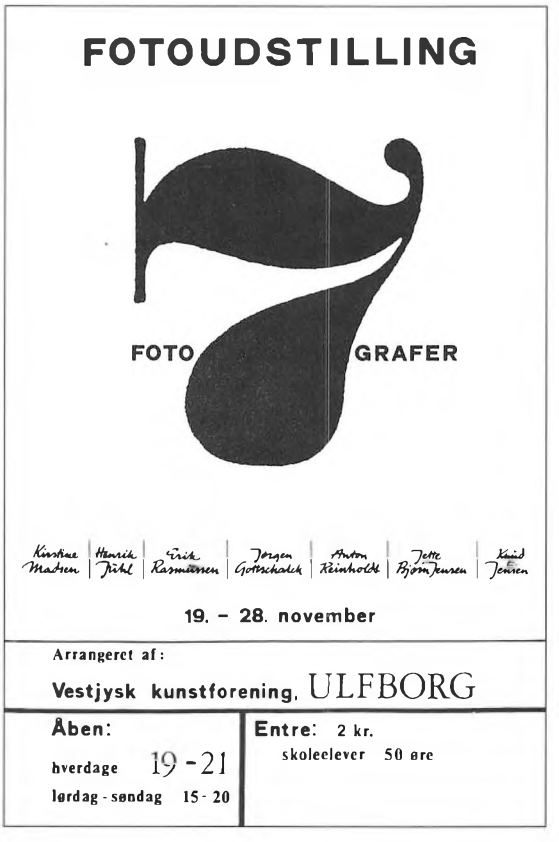

men der er også rene naturstudier, ligesom man præsenteres for den nyeste eksperimenterende fotografiske kunst.

I afdelingen »Ulfborg, en by« vil fotograferne med billeder af kendte og ukendte motiver søge at indfange atmosfæren i stationsbyen. Denne afdeling vil blive gradvist opbygget under udstillingen, som man nok bør aflægge flere besøg. Katalogerne er nummererede og gælder som lodseddel på et af de udstillede arbejder.«

Forhistorien er kort, den starter på den XIV internationale udstilling for fotografisk kunst på Charlottenborg. Her havde vores lokale fotografmester Jørgen Mathiesen fået antaget arbejdet »*Herreportræt*« og hans elev Knud E. Jensen blev repræsenteret med arbejdet »*Dameportræt*«.

Den slags spørges i byen, og hurtig var en aftale i stand mellem Knud Jensen og Kunstforeningen om en fotoudstilling med arbejder af en kreds af Knud Jensens kolleger. 7 i alt blev det til. Hvad kalder man en fotoudstilling, hvor der deltager 7 fotografer? Man kalder den *»7 fotografer«*.

Måske var navnet mere underfundigt end tilsyneladende. På den tid kunne man se en sort/hvid film lavet af Akira Kurosawa, som hed *»De 7 samurai'er«* og handler om 7 frygtløse krigere med lange sværd, der forsvarer en stakkels fattig landsby mod overgreb.

De 7 fotografer udstillede deres bedste arbejder, og besøget var over forventning. Var det den nyeste eksperimenterende fotografiske kunst, der trak fulde huse, eller var det de rene naturstudier eller mennesket i vort tekniske samfund. Det var nok mest sig selv, man ville se. Man havde set fotograferne i byen og rygterne, at et bredt udsnit af byens liv skulle stilles frit til skue, var ikke til af modstå.

Mere end et halvt hundrede billeder af byens pulserende liv inden for få timer, var værd at se på. Det var en oplevelse, da billederne var nye, og det ville have været en oplevelse i dag, og til senere tider. Der er ikke mange gode forklaringer på, hvorfor billederne ikke eksisterer i dag. Jeg kunne godt finde på en hel del, men rigtig gode er de ikke, og ingenting vil det hjælpe.

En sammenligning med tabet af Guldhornene er måske ikke korrekt, men det ligner. Øhlenschlæger gjorde et nationalt epos af græmmelse over begivenheden. Samme højder når mine beklagelser ikke, men jeg vil tillade mig at citere de sidste linier af Guldhornene:

»Himlen sortner, storme brage – Visse dag nu er du kommen – Hvad de gav, de tog tilbage – Evigt bortsvandt helligdommen«.



Sognerådsformand Ejner Pedersen t.h. sammen med fotograf Knud E. Jensen med billeder til udstillingen

Udstillingen kommer ikke tilbage, og det gør fotograferne sikkert heller ikke, med mindre man inviterer dem igen, men det haster. Man kunne jo også invitere 7 andre fotografer.

»Evigt ejes kun det tabte« er en floskel, der ofte bruges som fattig trøst for tab af uerstattelige værdier. Det er Henrik Ibsen, der siger det i en uhyggelig historie, som slet ikke hører hjemme i denne sammenhæng. Benny Andersen siger at *»evigt tabes kun det ejede«*, det er lige som nemmere at forstå. En anden fattig trøst kunne være, at jeg sikkert er den eneste, der savner billederne og jeg kunne bare have holdt min viden for mig selv, men det bliver der jo ingen historie ud af.

Sagn fra Husby og Fjand

– Den begravede havmand og slaget på Fjand Grønne

Af Søren Smedegaard Olesen, Husby

Der skulle være kartegilde i Gammelgård i Fjand. Bud gik til den gamle fisker Jens Ravn fra Ravnehuset i klitterne. Gamle Ravn var en af de sidste i Fjand, der kunne de gamle danske viser, som var blevet fortrængt af de norske sømandsviser. Han kunne synge en dronning Dagmar-vise på 60 vers ud i en køre.

Selvskreven var den gamle bedstemoder – Kirsten Mose. Hun kunne "fortælle eventyr og historier, sagn og overtro, om sandflugt og oversvømmelser, pest og krig, polakker og svenskere, Kabel kirke og de hårde herremænd på Fjandhus, der plyndrede de skibbrudne folk." Således huskede barnebarnet Sidsel Andersdatter hende.

Kirsten Mose – født på gården Mose i Husby – havde været gift med den ældre Jens Dahl. I Jens Dahls strandlen strandede St. George juleaften 1811. Kirsten Mose døde i 1845 over 87 år gammel.

Kartningen gik lystigt, og Jens Ravn sang en række viser om gamle konger, dronninger, riddere og jomfruer. Men stemmen blev hæs. Folk i stuen krævede dog mere underholdning og Kirsten Mose måtte tage over. Hun fortalte først et forunderligt sagn fra hendes fødesogn:

"Jæn gång stråånd der en dø hawwmand ve æ Væææsterhaw liig ur får Husby. Æ bebowerer i Husby slu en kiist samel te ham å begrawer ham o æ kjæregor. Mæn han war alder så snår komen i æ jowr, faar dæ bløw såren en sandknåg, te jæn ku hverken si væj hælder stæjj. Så gik di te æ præst å spowwr om, huren di sku bær dem ar, mæn han swåår å såi, te di skuta tåw røø kwier, dær haj alder wat i tøj faar, å dæmn sku di spænd får en uen, dær war et beslånn,å så sku di go åp o æ kjæregor å kåst æ hawwmand åp,å læ æ kwier lejev mæ ham ar æ haw. Mæn dænd gång han war komen o æ uen, låw han å bejer sæ sjæl i hans stower to, å æ kwier lejev mæ ham ur ar æ haw, så låndt en ku seje. Mæn i det samm hør æ sanndknåg åp, å dæ wa bløwen en bjærehaal en hel fjarengvæj liig åp te Huusby kjærk, å dænd æ dær ino."[1]

Folk i stuen drak en lille sort og frydede sig over, at sandet atter var faldet til ro. Men Kirsten Mose fortalte nu et uhyggeligt Fjand-sagn om verdens undergang, som Sybille havde spået.

"De fortæller, at der skal fiskes torsk i Torsted Sande, med mindre kærnerne skulle vende sig i æblet, men det siges at være sket. Kvinderne skal komme til at gå klædte som hugorme, og der skal blive sådan en krig, at syv kvindfolk skal komme til at slås om et par karlbukser. Den tid skal komme, at børnene skal spørge deres fader om, hvordan får og bi så ud. Danmark skal stå sig, og det sidste slag skal stå i Fjand Grønne. Da skal alle gråhårede mænd og tolvårsdrenge vinde sejr; derefter skal gå hundrede år i sådan enighed og kærlighed,

at den ene altid vil den anden vel; når de har ende, skal der blive stor kiv og svigagtighed, og da er enden nær. Verden forgår i tre syvtaller."

Slaget på Fjand Grønne

Sibylle, som bønderne i Fjand og andre steder satte deres lid til, var en kvinde, der skulle have levet på kong Salomons tid. I en gammel bog kan man læse:

"Da levede en kvinde som kunne spå
Med stor visdom begavet også
Sybilla det var hendes navn
Gud var med hende, som gik af sagn
Hun kunne på himmelens tegn se
Hvad for den yderste dag skal ske
Og hvad tildrages i mange år
Det var af Gud hende åbenbaret
Samme kvinde var skøn og rig
Hun havde en fod var underlig
Den var skabt som en gåsefod
Derved bluedes den kvinde god"

Bønderne kunne i gamle dage læse om hendes spådomme i en populær bog "Sibylles spådomme..." Der kunne de få godt begreb om den yderste dag.

Den begravede havmand

Jeg tror, at sagnet om den begravede havmand på en eller anden måde fortæller om en virkelig begivenhed i Husbys historie. Det er muligt, at sagnet har sin rod i fænomenet levende begravet.

Den store uberegnelige fjende i Husby var i mange år flyvesandet, som på et tidspunkt endda truede kirken og kirkegården. I gamle dage vidste man råd mod slige farer. Anton Brøbæk i Glæsborg på Djursland fortalte f. eks. Tang Kristensen: "Der er en dreng begravet levende ned i Galgebakken imellem Glæsborg og Bønderup



Tegning af Niels Skovgaard.

for at standse sandflugten. Det blev vedtaget ved et grandestævne."

Nord for Husby i Agger var havet aggressivt. Der begravede de et levende barn i en tønde med en korshvidmønt i hånden. Fra pestens tid kendes lignende tiltag. Den sorte død hærgede i Gaderis, Ejsings nabobygd. Gode råd var dyre. Efter en klog mands råd købte bønderne i Ejsing et natmandsbarn, som de begravede levende i skellet mellem Ejsing og Gaderis.

Det var derfor klogt nok – ud fra tidens visdom – at bønderne i Husby begravede en havmand på kirkegården for at beskytte kirken mod sandet. Men det er uforståeligt, at den kloge præst i Kavild præstegård i Husby rådede dem til at grave havmanden op igen. At sandet først faldt til ro, da hav-

manden blev gravet op og kørt til havet. Men måske begravede Husbyfolket et andet levende væsen til værn mod sandet.

Litteratur

Hans Ellekilde, der levede af at studere sagn, skrev artikler om både den begravede havmand og slaget på Fjand Grønne. Ellekilde tolkede dog sagnene anderledes, end det er gjort her.

Sagnet om den begravede havmand så han som sognets forklaring på at strandvaskere – dødemænd – blev begravet i dødemandsbjerge ved havet. Det kunne jo være farlige havmænd.

Præst og hjemstavnshistoriker H.F. Feilberg skrev i 1892 en hårrejsende artikel "Levende begravet" i Aarbog for Dansk Kulturhistorie.

Ellekildes artikler kan læses i Danske Folkeminder af samme, 1961.

Vestjyden H.P. Hansen så Husbysagnet som digt uden rod i nogen virkelig begivenhed. Se "Vore Folkeminder" trykt i Hjemstavnsbogen for Ringkøbing Amt, 1937.

Sagnene findes i Tang Kristensens sagnsamling.

Gamle Jens Ravn og Kirsten Mose omtales i Kr. Larsen Vestergaards efterladte optegnelser. De opbevares på Lokalhistorisk arkiv i Sdr. Nissum og Dansk Folkemindesamling.

Kr. Larsen Vestergaard udkastede den tanke, at Ravneslægten i Ravnehuset – der kan følges i mange generationer – nedstammede fra den måske adelige Jonas Ravn, der i senmiddelalderen havde et mindre gods i det område af Fjand, der blev dækket af sand.

Note

1. Engang strandede en død havmand ved Vesterhavet lige ud for Husby. Beboerne i Husby slog en kiste sammen til ham og begravede ham på kirkegården. Men aldrig så snart var han kommen i jorden, før der blev en sådan sandfygning, at ingen kunne se hverken vej eller sti. Så gik de til præsten og spurgte om, hvordan de skulle bære sig ad, men han svarede og sagde, at de skulle tage to røde kvier, der aldrig havde været i tøjr før, og dem skulle de spænde for en vogn, der ikke var beslået, og så skulle de gå op på kirkegården og grave havmanden op og lade kvierne løbe med ham ud mod havet. Men da han var kommet på vognen, lå han og bed sig selv i storetåen, og kvierne løb med ham ud mod havet, så langt man kunne se. Men i det samme ophørte sandfygningen, og der var blevet en bjerghale (en lang sandklit) en hel fjerdingvej lige op til Husby kirke, og den er der endnu.

Da Vestjylland fik TV

Af Jørgen Sand Pedersen, Holstebro

Her i år 2009 har og er medierne fyldt med meddelelser om, at sidst på året vil Danmarks TV-sendere ændre signaltype. Ejere af ældre fjernsyn, der modtager TV via antenner, skal ud og købe nyt udstyr. Det gamle TV-signal, der har fungeret fint i over halvtreds år, har sine begrænsninger. Derfor har Folketinget besluttet, at TV-signalet fra at være analogt fremover skal være digitalt. Det nuværende TV-signal slukkes derfor den 31. oktober i år.

Samtidig med dette skifte, vil der blive udbudt et væld af nye kanaler og muligheder. Mange, og især de unge, vil nok have svært ved at forestille sig, hvordan det var at være fjernsynskigger for halvtreds år siden, hvor der kun var én kanal – udsendelsen var i sort hvid – begyndte kl.19.30 og sluttede kl.22.00.

Sidst i fyrrene og i begyndelsen af halvtredserne, var der stor debat om, hvorvidt Danmark skulle have TV eller ej. Debatten foregik både på politisk og teknisk niveau. De danske radiofabrikker var klar til at producere fjernsyn, men da mange af tingene, herunder billedrør, optage- og transmissionsudstyr skulle importeres fra udlandet, var den daværende finansminister bange for, at det ville skade betalingsbalancen. Han ville derfor ikke anbefale projektet. Diskussionen bølgede frem og tilbage, for og imod. I Sønderjylland og på Sydfyn havde man i flere år kunnet se TV fra Tyskland, Sverige var også ved at komme med, alt dette indgik i debatten. Et politisk skifte var dog det, der gjorde udfaldet, politikerne blev nu enige om, at det nok alligevel var en god ide. Den 2. oktober 1951 blev dansk TV derfor en kendsgerning.

At TV i Danmark havde premiere i oktober 1951, var ikke ensbetydende med, at alle nu kunne se TV. Der skulle gå en del år, inden sendenettet blev udbygget til at kunne nå Vestjylland. Enkelte i Ulfborg-Vemb området forsøgte med høje master og store antenner at modtage TV fra Søsterhøjsenderen ved Århus eller Rangstrupsenderen i Sønderjylland. Resultatet var afhængigt af beliggenhed og de atmosfæriske forhold. Hos nogle fungerede det nogenlunde, men godt var det ikke.

I Ulfborg Kirkeby havde købmand Niels Bro Nielsen en høj mast med en stor antenne på taget, det var heller ikke godt. Men så skete der noget. Lørdag den 17. Maj 1958 kl.12.00 blev "Fjernsynsstation Vestjylland" indviet. Vestjyderne kunne nu også være med.

Mine bedsteforældre, der boede i et hus, hvor kirken nu har parkeringsplads, var sammen med købmanden blandt de første i kirkebyen, der fik fjernsyn. At mine bedsteforældre så tidlig fik TV, skyldes en hændelse i forsamlingshuset. Min bedstefar var, på sine ældre dage, ikke lige den, der var først med det sidste nye. Han tog hel-



1952. Kristian Jensens Radioforretning Konfekturer – Cykler – Radio, Søndergade 2, Vemb.

ler ikke pungen op af lommen, før det var højest nødvendigt. En aften de var til sammenkomst i forsamlingshuset, faldt snakken på det nymodens fjernsyn, som man nu havde fundet på. Min bedstefar kom nu til at sige, at "sådan noget nymodens pjat ville han da aldrig få i huset." Én af de andre ved bordet drillede ham nu med at "det var nok, fordi han ikke havde råd." Det skulle man ikke sige om ham, dagen efter blev der ringet til radioforhandler Kristian Jensen, Søndergade 2, Vemb om levering af et fjernsyn.

At få TV dengang var en omstændig proces. Det var ikke som i dag, hvor man på vej hjem fra arbejde vender ind i butikken og får en fladskærm under armen. Her kom radioforhandler Kristian Jensen ud for at besigtige forholdene. Hvor skulle fjernsynet stå?, hvor skulle antennen sidde?, og hvem havde en stige, der kunne nå op til skorstenen?, der var mange ting at tage stilling til. Alt dette tog en formiddag – han skulle jo også have formiddagskaffe. Om eftermiddagen skulle antennen så sættes op. Mejeriets lange stige blev lånt og lagt op på taget. Kristian Jensen kravlede nu op til skorstenen medbringende beslag, antenne og det nødvendige værktøj. Antennen skulle jo gerne være klar til aftenens udsendelse.

Om aftenen kom Kristian Jensen så igen med et par fjernsyn, hvoraf én skulle udvælges. Valget faldt på en "ELTRA BELLA VISTA 965" 21 tommer billedrør, med FM radio og fjernbetjening, pris kr. 2.545.

Nogle læsere vil nok her stoppe op og tænke, at et fjernsyn fra halvtredserne var der da ikke fjernbetjening til, men det var der. Ikke trådløs som i dag, men i bunden af fjernsynet var der monteret en tromle med 5 meter kabel, som var forbundet til front-



Forretningens udstilling, ca. 1960.



Kristian Jensen ved sin nye Opel.

betjeningen for lys og lyd. Denne kunne så trækkes ud og betjenes fra lænestolen. Det var en fordel, da billedets lysstyrke under udsendelsen godt kunne variere en del.

At være blandt de første der havde fjernsyn dengang gjorde, at man ofte måtte finde sig i vittigheder og morsomme bemærkninger. Jens Kristensen, som boede oppe i den gamle Præstegård, gik jævnlig en tur ned i kirkebyen, hvor han besøgte min bedstefar. De to gamle gutter sad så og spillede kort, og "trynede" hinanden for en femogtyveøre – eller mindre.

Dagen efter at antennen var sat op på skorstenen, kom Jens så igen forbi. Han kikkede op på antennen, og kom her med den bemærkning at, "nu kunne man blot ved at kikke op på skorstenen se, hvem der var tossede i hovedet."

Som fjernsynsejer i halvtredserne måtte man ofte se sine stuer lavet om til en mindre provinsbiograf. Utallige var de aftener, hvor der kunne være ti til femten, ja, nogle gange op til tyve gæster, der skulle se TV. Det var, når de store udsendelser rullede over skærmen.

Som eksempel kan nævnes "TV i Tivoli", fodboldlandskampe, transmission fra Det Kongelige Teater, "Melodi Grand Prix", osv. Især "Melodi Grand Prix"- aften var en rigtig festaften.

Dengang var det meget sjældent, at fjernsynet kom ud i provinsen for at lave udsendelser, og da slet ikke til Vestjylland. Derfor var det noget af en sensation, da der var en direkte udsendelse fra Vedersø Sognegård. Denne aften var der fyldt op i begge stuer. Hvis det var en udsendelse, der varede en hel aften, kunne det ske, at gæsterne havde kaffebrød med. Hvis udsendelsen sluttede tidligt, skete det, at nogle blev og fik sig et slag kort.

Der skulle ikke gå mange år, før der kom



Reklame for fjernsynet Bella Vista.

et fjernsyn i ethvert hjem. I dag har mange TV i stue, køkken, soveværelse, og børneværelse. Sofabordet flyder med fjernbetje-



K. Jensens Radioforretning - indvendig udstilling ca. 1960.

ninger, og hvis den ene udsendelse ikke dur, zapper man blot videre til den næste. Udvalget er stort og tilbuddene er mange. Yngre læsere vil måske synes, at det må have været en tam oplevelse at sidde så mange sammen i en stue og se TV, men sådan var det ikke. Udsendelsen blev kommenteret og diskuteret. Det var socialt samvær på gulvniveau.

Den gamle" ELTRA BELLA VISTA" er for længst gået på pension, og ligger i dag sandsynligvis på én eller anden losseplads under 30 cm jord. Måske vil arkæologer om mange år grave det gamle apparat frem, og udstille det på et museum med følgende påtegning "Kulturkanon Anno 1958" – hvem ved?

Brødremenigheden i Christiansfeld og Vestjylland

Af Gudrun Aspel, Folkeuniversitetscenteret, Skærum Mølle

Folkeuniversitetscenteret Skærum Mølle har som protektor prinsesse Alexandra fra Berleburg. Udover Folkeuniversitetscenteret er prinsessen også protektor for Christiansfeld-initiativet med det velbevarede brødremenighedsmiljø. Prinsesse Alexandra bor i Paris og arbejder for Unesco i projektet "Verdens Kulturarv".

Unesco er FN's organisation for undervisningsmæssige, videnskabelige og kulturelle spørgsmål. Hovedsædet i Paris befordrer samarbejde mellem nationerne om undervisning, videnskabelig forskning og kulturelle emner.

Projektet "Verdens Kulturarv" omfatter for Danmarks vedkommende Jelling, Kronborg og Roskilde Domkirke. Isfjorden på Grønland er ligeledes et emne.

Det undersøges i øjeblikket, om Christiansfeld som brødremenighedens danske hovedsæde kan relateres til projektet, idet miljøet allerede er optaget på FN's tentative list over kulturskatte i verden på grund af bevaringen af det enestående bygningsmiljø. Menigheden i Christiansfeld går tilbage til 1773 og beror sig til en forordning fra Chr. VII og Struense, hvor man sørgede for, at indbyggerne fik frie forhold og visse privilegier, idet magthaverne så disse bosætteres store betydning for udvikling af håndværk og industri og derved for landets økonomiske forhold. Brødremenigheden i Christiansfeld er endnu i dag et åndeligt og praktisk fællesskab, og dens særkende beskrives bl.a. af menighedens præst Helge Rønnov i bogen "Brødremenigheden, en levende tradition" (1993). Når Struense kunne være så venlig over for Herrnhutismen, skyldes det måske, at hans far, som var biskop i Holsten, så meget positivt på den.

Forbindelsen til Prinsesse Alexandra har givet Folkeuniversitetscenteret anledning til at se på de relationer mellem Christiansfeld og Vestjylland, der bl.a. har vedrørt områder omkring Skjern og Ringkøbing. En særlig interesse knytter sig til påvirkninger, der kan spores historisk til udviklingen ved Skærum og Nørre Vosborg.

Nogle glimt heraf kan findes i forskellige artikler i Hardsyssels Årbog, som er en guldgrube af oplysninger. Andet findes som spredte oplysninger i andre artikler og publikationer vedr. enkelte gårde og slægter. Flere steder peger i retning af, at gården Nr. Tang i Ulfborg Sogn, hvorfra Tangslægten udgår, har været kraftigt involveret, og at der her ligger en kilde til den økonomiske udvikling, som bl.a. via Peder Tang kom til at præge Nr. Vosborg.

Nørre Tang hører som meget andet Ulfborg-jordegods under Skærum Birk og indgår i Prins Buris' gavebrev til munkene i Tvis Kloster (1163) og bliver af Oluf Munk efter reformationen solgt til Knud Gyldenstjerne (1550). I 1732 er det Laurids Christensen og Maren Pedersdatter, der sidder

som fæstere på Nr. Tang, og det er netop disse to, der igennem deres børn kommer til at danne et netværk med forbindelse til Brødremenigheden. Hjemmet på Nr. Tang blev faktisk et samlingssted for bevægelsen på egnen og børnene blev præget af den gensidige hjælpsomhed også i økonomisk henseende, der var et princip i Brødremenighedens livssyn.

Børneflokken talte oprindelig 6 sønner og 7 døtre, som var flg.:

Anna, født på Nørtang 12. august 1733.
Mette, født 3. november 1734.
Zidsel, født 28. marts 1736.
Peder, født 21. juni 1737.
Christen Holm, født 9. september 1739.
Jens, født 20. januar 1742.
Søren, født 24. maj 1743.
Laurids, født 5. november 1746.
Maren, født 10. februar 1749.
Margrethe, født 10. marts 1751.
Christen Tang, født 3. februar 1752.
Sara, født 23. april 1755.

De to yngste døde ret unge, men 5 sønner og 6 døtre fik bl.a. igennem ægteskab og på anden måde relationer til adskillige vestjyske familier, bl.a. slægten Harpøth og familien Søe (Burgård), hvor også Brødremenighedens indflydelse på egnen kan spores. De på egnen mest kendte er brødrene Peder og Søren Tang ud fra deres virke hhv. i Ringkøbing, Nr. Vosborg og Timgård. Den ældste datter Anna, gift med Peder Harpøth flyttede rent faktisk som enke til Christiansfeld, hvor hun dør 1806.

Men hvad var det, der kom til egnen med disse strømninger fra Christiansfeld, og hvorledes begyndte det? En kort historisk indføring kan, som karakteriseret i det følgende, hentes i Steen Estvad Petersens publikation om Herrnhuterbyen Christiansfeld (udgivet af Fonden Realdania, 2002), som støtter restaureringen af det særprægede miljø, der er karakteristisk for byen.

Oprindelsen er byen Herrnhut ("under herrens varetægt") i Sachsen, hvor et religiøst samfund voksede frem efter 1415, da vækkelsesteologen Jan Hus led martyrdøden.

Brødremenighedens folk kaldes derfor også Herrnhuterne, og deres historie er i øvrigt velkendt og velbeskrevet. Oprindelsen går altså så langt tilbage som 1415 til områder i Böhmen, Mähren og senere Sachsen, hvor man opnåede "asyl" hos rigsgreve Nikolaj Ludvig von Zinsendorf på dennes gods i 1722. Grev Zinsendorf, der levede fra 1700-1760 var optaget af den kristne tanke om broderkærlighed og ønskede at kristendom skulle rumme et praktisk virke og være umiddelbart tilgængelig for lægfolk. Det siges om ham, at han kunne tale, så "bjælkerne bevægede sig og ribbenene sitrede i ens bryst". Hans tanker fik stor betydning for udformningen af de samfundsformer, som kom til at præge Brødremenighederne, både m.h.t. byplan, havearkitektur, håndværk og produktionsfællesskab, hvorved de rundt omkring kom til at virke som egnsudvikling i de områder, der blev påvirket af deres idegrundlag. Herrnhuterne havde ry for at være flittige, ordentlige, nøjsomme og pålidelige. De gik stærkt op i, at de øverste ansatte i samfundets top skulle forstå sig selv som tjenere for folket, og folk der havde andre i deres tjeneste skulle betragte disse som en del af familien med faderlig omsorg for deres udvikling.

Netop disse træk og idealet om

1) et samfund bygget på brødres fællesskab og præget af Filadelfiske tanker om næstekærlighed med
2) en kristendomsforståelse, der skulle bygge på åbenhed og tolerance og

være umiddelbart tilgængelig for lægfolk samt

3) dets stærkt praktiske og produktionsbetonede præg gør det meget spændende at klarlægge deres indflydelse.

Generelt har Brødremenighedsbevægelsen haft stor indflydelse i Danmark. Således som det f.eks. er beskrevet i to artikler af Ludvig Schrøder og Frederik Schrøder.

Ludvig Schrøder citerer en artikel af St. St. Blichers far den gamle Niels Blicher, som i 1825 offentliggør en artikel, hvori han fortæller, at "han har fattet fortrinlig Agtelse og Kærlighed for Brødremenigheden i Kristiansfeld."

"Hos dem finder man en fuldkommen Ustraffelighed, ingen Ed, ingen Bagtalelse, intet Spotteri, ingen usømmelig Skæmt, den største Ordentlighed, prydelig Nethed, Flittighed, Redelighed, Blidhed, Munterhed – endog ved visse Anledninger fuldstændig god Musik. Man begegnes med fuldkommen Venlighed, Velvillighed og særdeles god Beværtning. Deres Forstandere ere elskværdige – tildels højlærde Mænd".

Ludvig Schrøder omtaler under overskriften "Venner af Brødremenigheden i Nørrejylland" Skjern som knudepunkt for virksomheden, der efter Niels Zimmermann i 1795 havde ansat en Diaspora-arbejder i denne by; en Jens Jacobsen, som oprindelig var skomagersvend. Af hans optegnelser kan man se, hvilke egne og præster i Vestjylland, der havde sympati for bevægelsen. Det gælder i høj grad sognene omkring Ringkøbing og egnen vest og nord for Holstebro. Han nævner også "Velling nær ved Ringkøbing By, hvor der levede et barnebarn af den salige Lars Tang, som forhen var os så bekendt". Peder Tang var præst i Velling og flyttede til Nørre Vosborg, hvor etatsråden byggede "Vosborglille" til hans brug. Han var gift med Anne Christine Harpøth. Vilhelm Birkedal, som var præst i Sdr. Omme og Hoven kalder ham en elskelig mand "hælvten Skjald og hælvten Sagamand". I en indberetning fra 1801 meddeler Jacobsen til Herrnhut om sognene inden for Ringkøbing Amt, bl.a. om Ulfborg: "Christen Sand og Datter i Skærum Mølle og desuden en Frue".

Ludvig Schrøder fremhæver, at det særlige ved Brødremenigheden har været præget af "et hyggeligt Hjem, hvor fromme, venlige Mennesker levede sammen". Han fortæller også, at "da man i 1864 skulle flytte Højskolen fra Rødding op nord for Grænsen, blev der blandt andet peget på en Gård i S. Bjert, som vi kunne få. Jeg fortalte det til Grundtvig, og da det nævnte Sogn hørte til dem, hvor Kristiansfeldernes Virksomhed havde gjort sig gældende, sagde han, at der var noget folkeligt ved Brødremenigheden, og at det derfor godt kunne tænkes, Jordbunden ved dens Virksomhed kunde være beredt for Folkehøjskolen". Grundtvig havde ellers i anden sammenhæng været kritisk overfor Brødremenighedens teologi, og Schrøder tilføjede selv, at der også altid er en fare ved "Hjemlivets Idyl, som kan fremkalde Smaasind og Snæversynethed".

Måske er det noget sådant, valgmenighedspræst J. Lumholt i Bøvling tænker på i sin artikel om Valgmenighedens historie:

"Vi ved, at man paa flere egne i Jylland søgte tilslutning til den herrnhutiske Bevægelse. De "vakte" eller "de hellige", som de kaldtes, samledes gerne i løndom i et eller andet hjem, som stod i god forståelse med dem. Deres formaal var at "opbygge" hverandre, om end det stundom skete paa en noget ejendommelig maade. Efter vor tids begreb var der noget sygeligt over en saadan lille forsamling, ligesom deres opbyggelsesarbejde var stærkt præget af de herrnhutiske grundsætninger. Deres sam-

menkomster var kun for opvakte sjæle, og de vilde nødig vække opsigt med deres gudsfrygt. Skete det, at en uvedkommende kom ind i deres forsamling, gemte de undselig prædikenbogen og salmebogen, indtil den fremmede gæst var gaaet". (Til dette må man dog bemærke, at strømningen fra Kirkestyrelsen rent faktisk gjorde, at de ikke så gerne kunne træde åbenlyst frem).

Det gennemgående træk ved beskrivelserne af den herrnhutiske bevægelse er imidlertid, at det er milde og venlige mennesker "uden kløft imellem lærd og læg". Det stemmer godt til Grundtvigs ord: "Tankerne fødes som Hjertets Ord og mægtigst er immer det milde".

Også Frederik Schrøder omtaler, at Skjern fra 1790 "bliver midtpunkt for Diasporaarbejdet i Nørrejylland, hvad der sikkert kommer af, at Sjælene på denne Egn er rusket op af "Sikkerheds Søvn" gennem den pietistiske vækkelse fra Wedels dage". Han skriver:

"I Stauning havde den sønderjyske pietist Peder N. Wedel (1722-38) virket med stor Nidkærhed. Vækkelsen bredte sig til de omliggende sogne, saa Nabopræsterne klagede over, at deres Folk løb til Stauning. I Skjern kræver Bønderne af Sognepræsten, at han skal gaa paa Husbesøg og undervise Folk om Selvfornægtelse og Omvendelse; han skal selv søge til Stauning for at blive undervist om, hvordan han skal forrette sit Embede". Peder Nissen Wedel var født i Døstrup præstegård mellem Ribe og Tønder og stammede i lige linie fra Anders Sørensen Vedel. Wedel studerede sammen med Enevold Ewald ved universiteterne i Kiel, Jena og Halle, hvorfra de sammen førte flere påvirkninger videre.

Det ser ud til, at der har været "Brødremenighedslommer" overalt i landet- også i hovedstaden.

Under navnet "Det Københavnske Brødresocietet" havde man allerede fra 1739 haft en forening, som var støttet af Lorens Prætorius, en embedsmand under Finansministeriet i København. I 1783 købtes en gård i Stormgade, hvor man havde mange velbesøgte møder i menighedssalen.

Især berettes der om medlemmer af slægten Hammerich, der stammede fra en teglværksejer i det nordlige Holsten, og hvis 12 børn alle på forskellig måde havde forbindelse til Herrnhut bl.a. Kaj Fredrich Hammerich, som blev en meget velhavende mand i København, som sammen med andre gav økonomisk støtte til virksomheden.

Man ved også, at den gamle jyske hosekræmmer Michael P. Kierkegaard, Søren Kierkegaards far, kom meget i disse forsamlinger, ligesom broderen. Det er en spændende tanke, om det også er gensidig indflydelse fra Skjern – via Sædding – vi her kan følge. En broder til Peder Tang, Christen Holm Tang, som havde tjent på Nørre Vosborg, boede i Hanning, og to af hans døtre blev sendt til Christiansfeld. En søster til Peder Tang, Margrethe (1751-1830) var gift med præsten i Ølstrup, Jacob Møller, og døde i Rækker Mølle, Hanning Sogn.

Interessant er det, at det er muligt at spore tråde til Brødremenighedens store betydning i Grønland, som ses af Henrik Wilhjelms fornemme bog om Samuel Kleinschmidts liv og værk: "Af tilbøjelighed er jeg grønlandsk". "Kleinschmidt havde netop baggrund i den verdensomspændende Brødremenighed, hvad der prægede og inspirerede hans tanker om en mere grønlandsk samfundsorden f.eks. organiseret i såkaldte forstanderskaber", siger Wilhjelm og nævner tillige flg. træk:

"En af brødresocietetets "Gehälfen" og økonomiske støtter var grosserer M.P. Ki-

erkegaard, der jævnlig kom i brødresocietetet og da ofte havde sine to sønner, Peter Christian og Søren, med sig. Således også denne gang, hvor Kleinschmidts levende og dramatiske beretning gjorde et uudsletteligt indtryk på de to drenge, der da begge kunne nok tysk til at følge med og med ørerne slugte hans fortælling om de fjerne og særegne forhold, mens øjnene hele tiden vandrede mellem Kleinschmidt og hans rødhårede søn, der selv havde oplevet det hele. Mens fædrene bagefter drøftede problemerne i forbindelse med anlæggelsen af en ny missionsstation, har drengene måske også forsøgt at udfritte Samuel, der var jævnaldrende med Søren, "om livet oppe i den fremmedartede verden".

Men hvorledes lå det i egnen omkring Nørre Vosborg? Om Peder Tangs bror, Søren Tang, der ejede Timgård ved man, at han restaurerede flere af de kirker, der hørte under hans gods og forsynede dem med små "herrnhutiske" vers. Peder Tangs søster Mette blev gift med Niels Wad, som ejede Øgelstrup og Stenumgård i Råsted. Ved skifteforretningen på Øgelstrup i 1797 optræder som vurderings- og vitterlighedsmand en Christen Sand i Skjerm (Skærum) Mølle – et navn vi også støder på som deltager ved Brødremenighedsmøder. Andre relationer til Skærum Mølle er f.eks. et barnebarn fra Nørre Tang, Maren Tang (1781-1835), som blev gift med Møller Erich Jensen Bech "af Skærum Mølle".

I artiklen "Slægten Tang" omtaler P. Storgaard-Pedersen, at flere af "Egnens bedste Folk blev grebne af den inderlige hjertevarme Forkyndelse, Brødremenighedens Udsendinge fremførte" – og han antyder, at det "netværk", der opstod, kan give lidt "Forståelse af Slægtens mærkelige Fremgang, der næsten er som et Eventyr i denne Bondestandens ulykkeligste Periode".

Alfred Kaae skriver i Ulfborg Sogn og Saga: "Et hjem, hvorfra der kunne udgå en sådan børneflok må have været usædvanligt, og det vil alle dage være en ære for sognet at have fostret denne slægt". Og P. Storgaard-Pedersen siger i førnævnte artikel: "Denne Slægts Medlemmer har paa flere Omraader præget Egnens Historie".

På en lang række felter har denne slægt i hvert fald været særlig involveret i Købmandslivet i Ringkøbing bl.a. naturligvis Søren Tang og Peder Tang, der kom i lære hos Købmand Christen Noe, der var medlem af Brødremenigheden, og senere en brorsøn Peder Tang. Et barnebarn fra Nr. Tang, Anders Tang, ejede i forbindelse med Købmandsvirksomhed, også Voldbjerg Mølle.

Slægten Harpøth synes at have en klar forbindelse til Brødremenigheden. Laurids Tangs ældste datter (altså en søster til Peder Tang) blev gift med Peder Christensen Harpøth, og de sad i mange år som Godsejerfolk på Herregården Ulfsund i Nees sogn. P. Storgaard-Pedersen skriver: "Peder Harpøth vedblev også som godsejer at staa i levende Forbindelse med Brødremenigheden, hvis Udsendinge boede hos ham, naar de kom til Nees Sogn, og saa vidt man kan skønne, har han i sin kreds været Leder for sine Trosfæller". For øvrigt hørte Sognepræsten i Møborg og Nees Sogne (1767-92) Frederik Lyngby også til Brødremenigheden. Det fortælles, at "Lyngby stod i stadig forbindelse med Brødremenigheden og 7 af hans børn nød skolegang og opdragelse i Christiansfeld". Hans svigermor var i flere år forstander for menighedens enkehus. Lyngby efterfulgtes af Chr. Christensen 1792-1821, som var broder til Pastor Berings enke i Skjern.

Peder Harpøths enke Anna tog til Christiansfeld med 2 børn, Laurids og Johanne

Marie. Hun blev senere gift med et medlem af "Unitets-Ældste-Conferentsen" og flyttede fast tilbage til Christiansfeld. Laurids blev optaget i Brødremenigheden og blev lærer ved menighedens børneskole og senere 1794 lærer ved Brødremenighedens skole for drenge i Sarepta (i Rusland ved Volgaflodens bred). Om sønnen Christen Harpøth, der overtog Ulfsund som godsejer, citerer P. Storgaard-Pedersen flg. udsagn: "Endskønt han var Godsejer, levede han dog i jævn Tarvelighed. Han var som sine Forældre en gudfrygtig Mand, der hver Dag holdt Husandagt med sin Husstand. Han var en del tungsindig som ikke saa faa af Slægten har været".

P. Storgaard-Pedersen tilføjer: "Det var for øvrigt et fremtrædende Træk hos dem, der sluttede sig til Brødremenigheden, at der kunde være noget Tungsindigt over dem. Undertiden kunde deres Trosglæde ytre sig stærkt og kraftigt, men til andre Tider kunde de føle sig saa syndetyngede, at de maatte gennemkæmpe svære aandelige Kampe."

Relationer til købmandslivet i Ringkøbing gjorde sig også klart gældende i forhold til Jens Harpøth, der var i lære hos sin morbroder og blev en legendarisk skikkelse i Ringkøbing. Man ved, at han var musisk interesseret og efterlod sig en Bratsch og 2 klaverer. Måske stammer det ene fra Nørre Vosborg, idet han i 1833 skrev til etatsråden om at købe Morbroderens gamle klaver, der "henstod ubrugt". Han efterlod sig også (iflg. Storgaard P.) en bogsamling på 200 bind af historisk, naturvidenskabelig og æstetisk indhold.

Storgaard-Pedersen nævner, at Jens Harpøth til sin død vedblev at stå i forbindelse med Brødremenigheden. Han var også fadder til en dåb hos Frans Lund, der ledede arbejdet i Skjern.

Ligeledes er Købmand Peter Isager og svogeren købmand Christen Noe kendte medlemmer af Brødremenigheden. Om begge siges det, at de ophørte med handelen i Ringkøbing, som de ikke kunne fortsætte med uskadt samvittighed (indsmuglede varer). Peter Isager er kendt for at give lån til Brødremenigheden og en større gave til opbygningen af Christiansfeld. Hans datter blev gift med Jonathan Briant.

Der er således tydelige vidnesbyrd om Herrnhuternes indflydelse, og det er muligt at se hvilke præster, der især har gjort sig gældende.

I Stauning var det som tidligere omtalt især Peder Nissen Wedel, der kom i 1722, hvor han siger, "at han fandt megen Vankundighed og ikke eet omvendt Menneske i hele Sognet". Han gik i gang med at fremme oplysningen og lønnede selv en lærer i sognet. Der opstod flere gudelige forsamlinger, hvor de privat søgte opbyggelse i hjemmene, hvad der vakte modstand hos andre sognepræster, som gik imod disse "særsindede", og der opstod forskellige konflikter.

Pastor Wedel blev senere hofpræst på Frederiksborg hos Chr. VI og efterfulgt af Andreas Balslev, om hvem Brorson i 1752 indberetter: "Hr. Andreas Balslef, Sognepræst for Stafning Meenighed er fattig og har liden Indkomst at substituere ved med Hustrue og mange Børn, er for resten en retsindig og velbegavet Lærere og kunde ved Guds Naade forestå større Meenighed i Kjøbstad eller paa Landet".

Balslev blev dog i Stauning i 40 år. Han var kendt for at være positiv overfor Brødremenigheden, ligesom hans enke, som blev boende efter mandens død i 1787. Om Stauning sogn sagde man i øvrigt, at "menigheden længe havde været kendt over hele Jylland".

I 1761-62 blev Jens Bering præst i Skjern, efter at han i 7 år havde virket i Gørding, Vemb og Bur. Han var ven af Brødremenigheden, og under ham kom der i 1770 en stor opblomstring i arbejdet.

Det hedder om ham: "Han staar som et lysende Eksempel paa en Præst, der ikke alene havde Varme og Kraft i sin Forkyndelse, men som også med Iver og Dygtighed tog sig af de vakte paa egnen. Han lod sig ikke nøje med at forkynde Frelseren; men han gik tillige ud efter Faarene og gjorde dem modige til at hengive sig til Frelseren som Syndere".

Ved hjælp fra Christiansfeld fik man i Skjern en fast udsending boende. (Den første hed Niels Zimmermann, som blev efterfulgt af førnævnte Jens Jacobsen. Den der fik længst virketid var Frantz Lund hos hvem Jens Harpøth, som omtalt optræder som fadder ved datterens dåb). Frantz Lund fik forbindelse med Peder Larsen Skræppenborg (senere Dons) og de tog på prædikerejse igennem Hardsyssel med første stop i Ringkøbing hos Købmand Søren Harpøth "og hans kære familie". Fra Søren Harpøth drog de til Burgård, men "fandt dog ikke her vor oprigtige ven Iver Søe. Han var i det forgangne Aar gaaet ind til den evige Ro, og Dødsfaldet syntes at have haft velsignede Virkninger paa hans efterladte Enke. Den afdøde var i mange Aar i forbindelse med Brødremenigheden og førte indtil sin høje Alder en mønsterværdig Vandel forenet med en barnlig Tro".

Der opstod i kølvandet heraf mange fortrædeligheder og konflikter, som gjorde, at Frantz Lund trak sig tilbage fra arbejdet og flyttede til Christiansfeld.

Pastor Bering fik altså Niels Zimmermann til i 1790 at tage fast ophold i Skjern og han drog fremover sammen med sin kone rundt i Jylland og udbredte kendskabet til Brødremenigheden. Berings enke blev gift med pastor P. Saxtorph ved Nicolai Kirke i København; men flere af børnene blev opdraget i Christiansfeld. 2 af døtrene blev gift med præster, der var tilhængere af Brødremenigheden, nemlig Hoyer i Nr. Nebel og Wassard i Lunde-Outrup.

Ifølge Storgaard-Pedersens oplysninger var der også gode kontakter i Ejsing, Sahl, Hjerm og Gimsing, Resen og Humlum, i en periode også i Tørring-Heldum, Nr. Nissum og i Ølby, Asp og Fousing. Om Fousing hedder det, at der var en vækkelse, "hvortil der næppe var mage i Jylland".

Elle Jensen beretter fra Møborg-Nees om en helt særlig bevægelse omkring studenten Jesper Støvring, som havde en bror, Jørgen Støvring, der var degn i Møborg (1728-82). Jørgen Støvring havde sit hovedkvarter hos Simon Bjerregaard i Nees, hvor folk kunne opsøge ham. Af fjernere boende, som indfandt sig nævnes Hans Skomager i Staby. Laurs Tang fra Ulfborg og Frans Smed fra Skærum Mølle, "der var blevet paa Gaarden i to Dage, skønt han ikke havde Arbejde der".

Da Brorson holdt visitats i menigheden i 1742, lagde han mærke til "to unge Junkere fra Bækmark, som også plejede at holde gudelige Forsamlinger med Tjenestefolkene paa Gaarden". Den ene var proprietær Lindes 16-årige søn, Christian, den anden hans kun 11-årige slægtning Christian Leth fra Nørre Vosborg, som opholdt sig på Bækmark og gik til præst der. Elle Jensen mener, at der ud af en slags ungdomsbevægelse også dannedes grobund for den Herrnhutiske forkyndelse, og han hævder, at dens mere glade budskab gjorde, at Herrnhutismen i de følgende år blev bærer af det "bevidst kristelige Liv i Vestjylland". Han nævner Laurs Tang på Nør Tang som een af dem der blev "vundet, og hans Hjem blev

derefter et Samlingssted for Bevægelsen paa Egnen".

Den store fremgang for Brødremenighedens arbejde havde som nævnt dog også sine problemer. Historien beretter om forfølgelse og adskillige retssager, hvor brødrene bliver indstævnet af herredsfogeden for at afholde de gudelige forsamlinger. Man forstår derfor godt, hvis de var nødt til "at gå stille med dørene", selv om man også hører, at modstanden netop gjorde dem mere ivrige i arbejdet. Hvorom alting er, er Storgaard-Pedersen af den opfattelse, at "det er en gammel Erfaring, at naar Guds Naade ret bliver grebet af et Menneskehjerte, så vokser der et virksomt og dygtigt Menneskeliv frem deraf, saa løses de dvalebundne Kræfter, og det kendes, at de bedste Himmelborgere ogsaa bliver de bedste og dygtigste Samfundsborgere her paa Jord".

Hvis Storgaard-Pedersen og andre har ret i deres formodning, har Brødremenighedens folk haft en betydelig indflydelse på de økonomiske forhold i Vestjylland og især på de større gårde og godser – herunder Nørre Vosborg.

Så måske er der inspiration til fremgang og udvikling at hente i fortiden, således som f.eks. Jørn Falk antyder det med bogtitlen "Et jævnt og muntert liv. Vor uforbrugte kulturarv fra det 19. årh.

Kilder:

Hardsyssels Årbog, P. Storgaard-Pedersen:
Fra Skjernegnen i Pietismens tid, 1908.

Hardsyssels Årbog, P. Storgaard-Pedersen:
Brødremenighedens virksomhed i Hardsyssel, 1910.

Hardsyssels Årbog, F. Elle-Jensen:
Pietismen i Møborg Nees, 1910.

Hardsyssels Årbog, P. Storgaard-Pedersen:
Meddelelser om slægten Harpøth, 1913.

Hardsyssels Årbog, P. Storgaard-Pedersen:
Slægten Tang, efterkommere af Laur. Tang på Nør Tang, 1921.

Hardsyssels Årbog, P. Christensen:
Burgaard og Bur Kirke, 1956.

Hardsyssels Årbog, J. Lumholt:
Valgmenighedens historie, 1964.

Hardsyssels Årbog, J. Søndergaard Jacobsen:
Kristelige livsbevægelser på Skjernegnen, 1965.

Ludvig Schrøder:
Om Brødremenighedens betydning for Folkelivet i Danmark, 1902 og

Frederik Schrøder:
Brødremenighedens Betydning for dansk Menighedsliv, Dansk Kirkeliv, 1932.

Henrik Wilhjelm:
Af tilbøjelighed er jeg grønlandsk, 2001.

Jørn Falk:
Et jævnt og muntert liv. Vor uforbrugte kulturarv fra det 19. årh. 1980.

Fra det gamle Sdr. Nissum

Af Johs. Garnæs Petersen

De få huse, der gik under navn af Kirkebyen, lå alle nord og øst for kirken i dennes umiddelbare nærhed. Der var først Peder Kirks lille gård med købmandsforretning i den fløj, der lå ud til landevejen, som snoede sig uden om kirkegården og gik mod Fjand og havet.

Lige hvor vejen svingede, boede bageren, Kr. Nygaard. Derefter kom landposten, hvis navn jeg ikke husker, og endnu en lille ejendom langs med vejen mod vest. Og så kom Margrethe Filsøs lille, stråtækkede hus beliggende umiddelbart ud for den lille kirkelåge. I den ene ende var "præstens stue". Her klædte præsten om til gudstjenesten, og her ventede folk med småbørn og andre, som havde ærinde hos præsten. Der var også stald til præstens heste. Han måtte hver søndag i al slags vejr køre i åben vogn fra præstegården i Husby for derefter at holde gudstjeneste i en kold kirke, hvor folk ved vintertid sad med fodposer og muffer foruden overtøj for at holde kulden ude, mens kirkegangen varede.

Margrethe Filsø og hendes søn, Marinus, boede vist nok gratis i huset mod at besørge klokkeringningen og vel også rengøringen af kirken.

Hun var af udseende et lille forvokset kvindemenneske, der ernærede sig og sønnen ved at gå folk til hånde med vask og andet arbejde. En tid havde hun ved sogneRådets hjælp fået installeret en strikkemaskine. Marinus havde, da han voksede til,



Peder Kirks gård omkring 1910.

fået en nyttig uddannelse som skomager. Deres eneste lille stue var både opholdsrum og værksted. Ved vinduet mod syd stod strikkemaskinen, derefter kom skomagerens forhøjning med hans trebenede stol og alle hans redskaber med lager og samt. Stuens vigtigste møbel var dragkisten, der også tjente som spisekammer; et lille bord og bilæggerovnen fuldendte interiøret.

Vi børn ville gerne besøge Marinus. Han var noget af en tusindkunstner med en meget frodig fantasi. Han kunne både spille på harmonika og violin. Noder kendte han ikke, og han havde sin egen måde at spille på. Han havde mistet pegefingeren på højre hånd, men det generede ham ikke. Han havde en fænomenal færdighed i at lade langfingeren erstatte den manglende finger. Violinen satte han ikke under hagen, men derimod mod brystet, og han kunne snildt flytte hånden uden at tabe instrumentet. Han holdt et ugeblad med nogle skrækindjagende billeder som illustration til blooddryppende røverromaner. Det var Louis de Moulins "Revuen". Den inspirerede Marius til selv at udgive et blad, "Fylla", håndskreven med tegninger og spændende tekst. Mon nogen endnu kan huske de to mennesker?

Hvis man gik fra kirken "om i byen", lå der langs med en lille vej, der gik ned mod fjorden, nogle få ejendomme. Først Kr. Nygaards staldbygninger, derefter kom Jens Halkjærs, det var byens snedker, og ganske tæt op af hans hus var smedien med beboelse og værksted bygget sammen i en længe. Et lille stykke derfra lå som sidste hus en lille paptækket våning, hvor der boede en arbejdsmand, hvis kone vævede for folk.

Forbi Peder Kirks gård går vejen mod øst ud over Staby enge mod Ulfborg stationsby. Vejen var kun stabil om sommeren. Om vinteren var engene tit oversvømmet og vejen ufarbar. Ved denne vej lå sognets vejrmølle. Den gik ved sejl, som mølleren måtte "rebe" ved aftenstid, og hver gang vinden tog til. Han måtte selv dreje vingerne op i vinden, hvad der især ved sommertid og tordenluft tit skulle ske meget hurtigt, for at møllen ikke skulle komme i "bagvind".

Der var frit udsyn fra byen øst på. Man kunne se ud over Udstrup, hele østersognet, helt ud til Felsted og længere endnu. På det åbne område foran husene var der oplagsplads for bagerens brændsel, der mest bestod af bjergfyr fra klitplantagen. Ud for smedien var der tid efter anden tændt bål i rundkreds af tørv. Det skete, når smeden "ringede hjul", dvs. satte nye ringe på vognhjulene. I øvrigt var pladsen legeplads for os børn; hvor var det herligt i sommeraftenens lune luft at lege her, mens lysene fra hjemmene skinnede ud og fortalte, at far og mor var ganske nær ved.

Uden for denne plads kom et lille stykke hede med lyng og sandbakker; det var "kirkebjergene". De skulle have deres oprindelse i en af de mange sandflugtstider i gamle dage. Lyngheden standsede ret brat ved et lavt dige, om hvilket det hed sig, at bønderne i sin tid havde kastet det op for derved at hindre sandet i at flyve videre. Ikke langt herfra lå den gamle, stråtækkede skole. Beboelse og skolestue gik ud i et; men tillige hørte der landbrugsbygninger til. Skolelodden dyrkedes af læreren, og var en del af hans løn. Oprindelig gik børnene direkte fra vejen ind i skolestuen, satte deres træsko langs endevæggen og hængte overtøjet på knage uden for døren. Senere blev der bygget en forgang til.

I den ene ende af stuen stod "katederet" på en lille forhøjning; ved den modstående væg ind til lejligheden stod kakkelovnen med en stor tørvekasse ved siden. Vi havde lange borde, vist nok seks mands borde, de



Ca. 1902. 1. rk. er øverste række. – 1. rk. f.v.: ukendt, ukendt, Peder Sittrup, Adolf Jensen (Udstrup), Hans Jensen, Ludvig Jensen, ukendt, Nis Sittrup. – 2. rk. f.v.: Jens Krogsgaard, Mikkel Krogsgaard, Peder Korsgaard, Marie Præstegaard, Anne Marie Jensen, Andreas Lauridsen, Knud Højtoft Jeppesen, Marinus Pilgaard, ukendt, Kristen Marius Knudsen (lærer i Sdr. Nissum 1893-1908, red.). – 3. rk. f.v.: Mariane Pilgaard, ukendt, Johanne Marie Hounissen, Karoline Madsen (Møller), Jenny Pilgaard, ukendt, ukendt, Dorthea Thorup, Hansine Brandborg, ukendt, Johannes Garnæs Pedersen (Smed). – 4. rk. f.v.: nr. 5 Johanne Thorup , resten ukendte. – 5. rk. f.v.: ukendt, ukendt, ukendt, Maren Sittrup, Karen Holm, ukendt, Birgitte Thorup, Marie Halkjær, Marie Ibsen, Mette Marie Hounissen, Kristiane Harbo, Jeppe Sudergaard. – 6. rk. f.v.: Johannes Krogsgaard, Jens Peder Thorup, Svend Knudsen, Peder Hounissen, Laurids Bentsen, Skak Jensen (Udstrup), ukendt, Laurids Nygaard.

stod i to rækker med en gang midt ad gulvet, pigerne sad ved den nordre, drengene ved den søndre side. Skolen var to-klasset, og der var til tider op imod 100 børn, det var svært den gang at være en god lærer, spanskrøret og tampen kom til tider flittigt i brug. Men skolegang og korporlig afstraffelse var inderligt forbunden i de tider, det tog hjemmene sig ikke særligt af. Hvordan skolelivet i øvrigt formede sig, vil der blive fortalt i anden forbindelse.

Så man fra byen mod vest, standsede synet ved klitterne. Når det var pålandsvind eller fugtigt vejr, kunne man høre havets brusen. Derude fra kom også de mørke skybanker, der varslede regn eller om sommeren torden. Jeg mindes især et forfærdeligt uvejr en hed sommerdag. Hen imod aften trak en vældig blåsort skybanke op i vest, solen forsvandt, og lidt efter begyndte uvejret, der varede til hen på natten. Da det endelig sagtnede, og man vovede sig ud, var

der ildskær horisonten rundt af de mange lynbrande. Fra tidernes morgen var vestenvinden og havgusen to slemme krabater at slås med, det sås tydeligt overalt ved hus og gård. Kirkegården havde ved det vestlige dige en rad træer, arten husker jeg ikke, men derimod, at toppen var skåret skråt af fra diget og opefter, en havesaks kunne ikke have gjort det bedre.

Jeg mindes sommerdage med dejligt solskin og varme, og så kom den sære tåge op fra havet og lagde sig tyk og klam overalt, kornet blev svedent i toppen, og det var slet ikke rigtig sommer mere. Vi børn i kirkebyen var fortrolige med kirken og kirkegården – om dagen. Der, hvor der ingen grave var, groede græsset højt og måtte slås tid efter anden. Uden for diget skråede jordsmonnet ned mod vejen, og her foran købmanden var der jævnligt noget at se på. Her ved den store indgang mødtes folk i sorg og glæde. Herfra bares kisten med den døde ind til graven, her stod også spillemændene og truttede ved bryllupsfesterne, og her samledes ungdommen i sommeraftenen til leg og kommers.

Ja, min barndoms sogn og by, hvor er det hele forandret. Kun i erindringen er det muligt at finde de steder, der engang var drengens og hans kammeraters hele verden.

Men det er stadig sandt, hvad digteren synger:

Kun der er våren i sin fulde pragt,
Kun der i al sin ynde somren smiler.
Og skøn er selv vinterens hvide dragt,
Når den på vore barndomsegne hviler.

Kilde:

Lærer Johs. Garnæs Petersens erindringer. Artiklen er bragt som kronik i Ringkøbing Amts Dagblad i 1972.

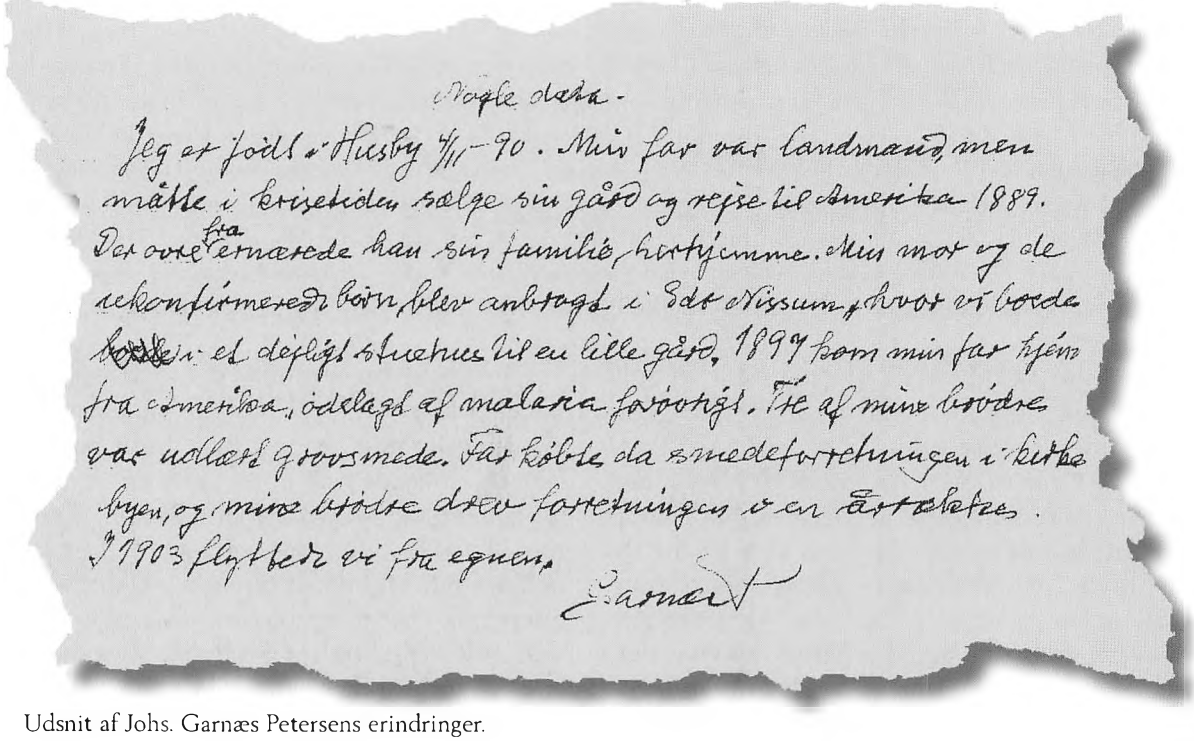

Mine Barndomsminder.

Jeg er født i Husby 7/11-90. Min far var landmand, men måtte i krisetiden sælge sin gård og rejse til Amerika 1889. Der blev fødte han sin familie, hurtigt efter. Min mor og de konfirmerede børn, blev anbragt i Sdr. Vissum, hvor vi boede hos en dejligt slægtning til en lille gård, 1897 kom min far hjem fra Amerika, ødelagt af malaria for evigt. Fire af mine brødre var udlært grovsmede. Far købte da smedeforretningen i Kirkebyen, og mine brødre drev forretningen videre.
I 1903 flyttede vi fra egnen.

Garnæst

Udsnit af Johs. Garnæs Petersens erindringer.

Da storkeungerne i Vemb blev reddet

En lille historie fra Svend om storkeungerne i Vemb

Jeg boede i Vemb i årene 1958-60, hvor jeg gik i 5., 6. og 7. klasse. Min far var DSB-mand og vi kom fra Fredericia til Vemb, hvor min far blev souschef på stationen. Dengang var Vemb banegård en rigtig jernbanestation med en fornem stationsforstander, som havde tjenestebolig på 1. salen i stationsbygningen. Og "fru Stationsforstanderen" – ja, hun var om end endnu fornemmere, og omgikkes kun med kæmnerfruen, lægefruen og dyrlægefruen. Byens eneste lægekonsultation, som også rummede lægeboligen, lå dengang ved banegårdspladsen, overfor stationsbygningen. Og kæmnerkontoret med privatbolig blev i de år, hvor jeg boede i Vemb, indrettet i en bygning ved banegårdspladsen, der vistnok havde været stationsbygning for den private Lemvig-bane.



Gæstgivergården og Stationen.

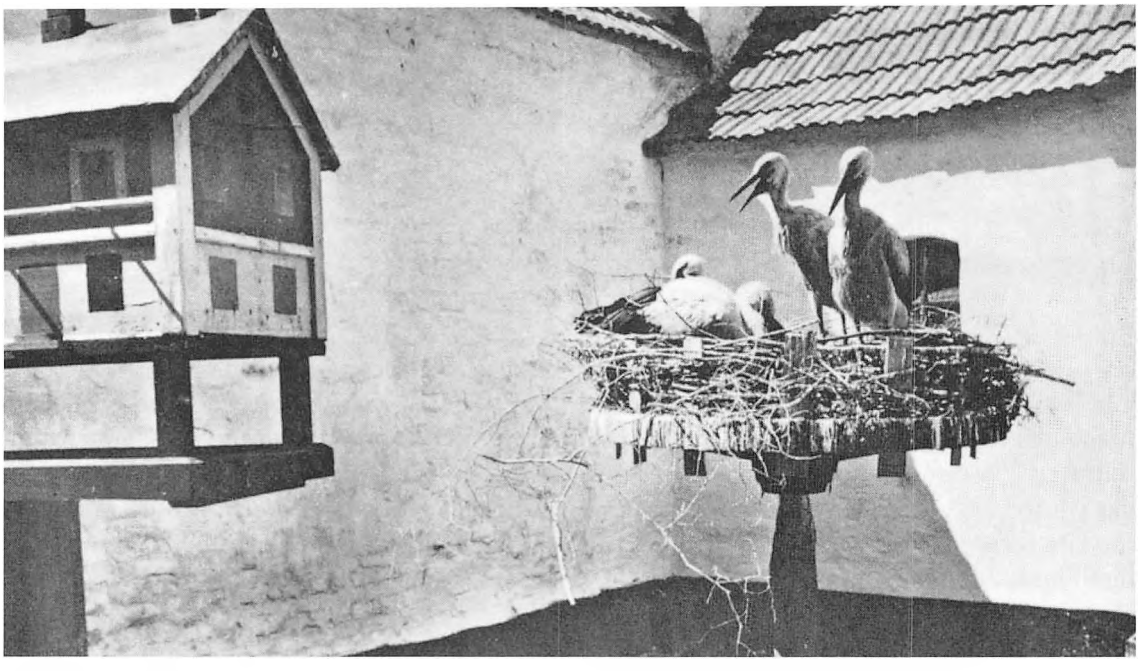

Storkeungerne i reden.

Jeg havde en god tid i Vemb, men det var et kulturchok at komme dertil, og selv i dag, og efter at have boet mange steder i Danmark og opholdt mig meget i udlandet, kan jeg stadig undre mig over, at tiden stod så stille i Vemb, og at der var så store sociale skel både i byen og i forholdet mellem byboer og dem, der kom ude fra gårdene (det sidste mærkede man tydeligt i skolen).

For at komme til sagen – postkortet med storkeungerne i Vemb. Så vidt jeg ved afspejler dette billede lidt af en sensation og historien er følgende:

Storkeparret havde fået unger i reden på Gæstgivergården, da en af forældrene blev fundet på engen ved Storåen med brækket vinge. Gode råd var dyre, for fuglen kunne ikke flyve, og man mente ikke at den anden stork ville blive ved ungerne, hvis den var ene om opfostringen. Byens dyrlæge trådte til med behandling af den brækkede vinge (fuglen havde vistnok vingen bundet til kroppen i en periode), og raske folk flyttede hele storkereden med unger ned fra taget af Gæstgivergården og placerede den på en pæl i en lille lukket gård bag Gæstgivergården. Forsøget lykkedes – den raske stork accepterede flytningen, og den tilskadekomne stork måtte jo finde sig i at blive placeret i reden med "flyveforbud". Sommeren over fik storkefamilien således kost og logi i gården – og jeg skal love for, de fik serveret fisk og frøer. Så vidt jeg husker overlevede alle ungerne, og hele storkefamilien stak mod syd i efteråret.

Jeg boede med min familie lige overfor Gæstgivergården i den såkaldte assistentbolig ved siden af stationsbygningen (det hus, som jeg har hørt siden hen blev ombygget til grillbar). Jeg var derfor regelmæssigt ovre og se til storkene.

Kilde:

http://www.jiv.dk/vemb/

Ulfborg Hind Herreds Brandassuranceforening

Af Jon Høgh, Tim

Bransassuranceforeninger eller slet og ret brandforsikringsselskaber hører ikke blot til de ældste, men også til de mest betydningsfulde foreninger i vort land, idet de fra begyndelsen af har haft til formål at skabe økonomisk grundlag for genopførelse af nedbrændte menneskeboliger, først huse i byerne, og senere gårde på landet.

Men der skulle adskillige bragende og buldrende ildebrande til, før de sodsværtede og arme mennesker, der gik omkring og ledte efter forkullede ejendele på brandtomten, der engang havde været deres hjem, kunne tilbydes økonomisk hjælp.

Efter Københavns brand i 1728 oprettedes i 1731 som landets første Det Københavnske Brandassurance-Selskab. Også andre steder i landet vidste man, at ilden kunne optræde ikke kun som menneskets gode tjener, men også som dets strenge herre, når man mistede magten over den. Den gik da løs på alt brændbart, der lå den nær, opslugte, fortærede det i et nu. Mange og tætliggende huse i byerne, spredte gårde på landet – alt blev ildens rov, når den var forfærdelig, fordi bygningsmaterialet som regel bestod af store mængder letantændeligt træ og tagstrå, hvortil kom indbo, møbler, varelagre for handelshusenes vedkommende og korn- og halmbeholdninger på gårdene. Når den havde gjort sig færdig, som regel godt hjulpet af blæsten og et ineffektivt alarmeringssystem og slukningsmateriel, efterlod den sig den afsvedne intethed.

Men nu havde København altså stået i lys lue, og den ildebrand havde lært københavnerne at forsikre sig imod eventuelt nye brande. Trevent fulgte købstæderne efter, da Kjøbstædernes alm. Brandforsikring, hvori også gårde på landet kunne forsikres, oprettedes i 1761. Atter skulle gå omkring 30 år, før Landbygningernes alm. Brandforsikring stiftedes i 1792.

De nævnte selskaber omfattede kun forsikring af bygninger, men en brandforsikring for løsøre var imidlertid stiftet, dog også – som en begyndelse – udelukkende med København som virkeområde i 1778 under navnet Det kgl. octroyerede, kjøbenhavnske Brandassurance Compagni, men et tilsvarende kompagni stiftedes i 1798 for hele landet.

I 1813 gik den danske stat fallit, og året efter sluttede Napoleonskrigene, som også Danmark havde været involveret i. Tiden var altså formørket af mængder af krigs- og kriseskyer, hvilket må være forklaringen på, at vi skal helt frem til 1838, før der atter sker noget i brandassurancebranchen, da landets første landsdelsforsikring for løsøre oprettedes på Fyn, mens hovedlandet tre år senere fulgte efter med løsøreselskabet Jylland.

I 1840'erne-og 50'erne oprettedes helt i tråd med udviklingen i det hele taget adskillige lokale brandforsikringsselskaber med et meget begrænset stedligt virkeområde. Et sådant selskab er Ulfborg Hind Herreds

Brandassuranceforening, stiftet i 1841 – en forening, der ligesom alle andre helt lokale af slagsen altid har været medvirkende til at give mennesker nyt håb, når de stod i brandmørket.

En brandsag

I behandlingen af denne forenings historie bliver vi nødte til at se bort fra dens første 54 år af den kedelige årsag, at forhandlingsprotokollen er bortkommet. Den er færdigskrevet i 1894, hvad der udledes deraf, at det første referat i protokol nr. 2 er indført under et direktionsmøde den 8. januar, 1895 og underskrevet af direktionen, der bestod af formanden Chr. Thomsen og Jens Chr. Mortensen, Peder Lauridsen, Bendt Bertelsen og Ole Christensen.

Men lad det være sagt straks, at kun den bortkomne protokol ville kunne give os svar på, om der nogensinde i foreningens historie har kørt erstatningssager, hvor der virkeligt – i overført betydning – har været brand i den, enten fordi foreningen har været for karrig med at yde erstatninger, eller fordi de skadesramte har krævet mere, end de kunne tilkomme.

Efter meget omhyggeligt at have gennemlæst forhandlingsprotokollen har jeg kun været i stand til at finde to sager, der stikker lidt op over de i hundredvis af andre ganske almindelige brandsager, hvor det er indlysende, at den skadelidte skal have – og også har fået – hvad han havde krav på. Sådanne almindelige for et brandforsikringsselskab hverdagsagtige sager er uinteressante, hvad den kødfulde sag derimod ikke er. Den første af dem skal derfor omtales i det følgende:

I 1918 brændte gården Sønderkjær i Nr. Omme. Da skaden var gjort op, præsenteredes foreningen for et erstatningskrav på 5.630 kr. hvilket straks udbetaltes til den ulykkelige landmandsfamilie. Så langt, så godt – eller så skidt, skulle vi hellere sige, for det viste sig nemlig, at det var en helt anden forening, som navnet ikke oplyses på, der skulle have dækket skadeserstatningen. Hvem der i første omgang henvendte sig til hvem, vides ikke, men i slutningen af oktober holdt direktionen møde, hvor det eneste punkt på dagsordenen var behandlingen af et forslag, som den anden forening havde sendt til Ulfborg, og som gik ud på, at den til Brandassuranceforeningen udbetalte 4.630 kr. – altså nøjagtigt 1.000 kr. mindre end skadeserstatningen. Hvad der videre sker i sagen, lader vi ledelsen selv fortælle: *"Skønt Direktionen meget maa misbillige nævnte Forenings Fremgangsmaade ved at ville akkordere sig fra en – efter vor Formening – utvivlsom Erstatningspligt, enedes man dog om, efter Omstændighederne og hvad der forelaa om Sagen, at tilbyde Sagen afgjort, naar vi fik udbetalt 5.000 Kr. og skulde dette Tilbud ikke blive akcepteret, bemyndigedes Formanden til at afgøre Sagen som ovenfor anført ved, at vi faar udbetalt 4.630 Kr."*

Direktionen burde, før den havde foretaget andet, have undersøgt, om Brandassuranceforeningen i Ulfborg skulle have dækket udgifterne efter ildebranden. Hvis en sådan undersøgelse var blevet foretaget, havde den aldrig udbetalt nogen erstatning. Men den forsømte at undersøge forholdene. Og i erkendelse af, at det var forkert, stillede den sig tilfreds med den anden forenings forslag, hvis den vel at bemærke ikke kunne få lidt mere hjem, som den for ærens skyld anmodede om.

Man var vel nok vestjyder for Vorherre! Men om det hjalp noget, fortælles der intet.

Betingelser for optagelse

Den ældste vedtægtssamling, der har kunnet lade sig opdrive, er udfærdiget den 28.

marts 1958, og godkendt af Handelsministeriet den 11. december samme år. (Denne vedtægt er sandsynligvis skrevet på baggrund af en vedtægt fra 1934). 1958-vedtægten består af i alt 21 paragraffer, der behandler alt foreningen og dens medlemmer vedrørende lige fra foreningens navn og adresse til en redegørelse af, hvordan foreningens midler skal fordeles mellem medlemmerne i tilfælde af dens opløsning. Derimellem findes nogle væsentlige bestemmelser for foreningens virksomhed, af hvilke de væsentligste skal gøres til genstand for en kort omtale her, men på en sådan måde, at vi læser foreningens historie fra ca. 1900.

For at blive medlem krævedes i 1958, at forsikringstageren boede på en ejendom, hvoraf størstedelen henhørte under Ulfborg og Hind Herreder samt Vinding, Vind og Raasted sogne. Han skulle besidde værdier – eller i det mindste lade sine ejendele assurere for 60 kr. ligesom han skulle være indforstået med, at den største risiko, foreningen antog på èt sted, var 200.000 kr.

Dersom han var det, kunne han ved ildebrand gensidigt og i forhold til assurancesummen modtage erstatning på op til nævnte 200.000 kr. med mindre det kunne bevises, at han selv havde forårsaget branden, eller at en brandbombe under krig eller andet oprør havde været skyld i ildsvåden.

Bidrag

Foreningens hele eksistens beror naturligvis på, at medlemmernes årlige bidrag ikke udlignes fuldstændigt af erstatningsgodtgørelser. Det er ikke sket tit, men det har dog forekommet i år med mange ildebrande, at bestyrelsen har set sig nødsaget til at foretage ekstra opkrævning blandt medlemmerne, f.eks. i 1906, hvor ekstraopkrævningen sattes til 1½‰, fordi foreningen gik ud af regnskabsåret med et underskud på ca. 4.000 kr. Den er imidlertid gal igen i 1911, hvor referatet fra et direktionsmøde afholdt på Tim Gæstgivergård beretter, at det grundet de store brandskader bestemtes at opkræve 1‰ ekstra kontingent, hvortil føjes, at formanden var blevet bemyndiget til at bestemme kontingentets størrelse, dersom der skulle indtræffe større brandskader inden 1. oktober.

Men hverken direktionen eller medlemmerne har kunnet være tilfredse med at leve i usikkerheden om, hvor meget kontingentet monstro kunne løbe op i, inden et år var omme. I hvert fald blev Andreas Kristensen på Holmsland godt og grundigt træt af systemet i 1912, og derfor fremsatte han det forslag, der senere blev vedtaget, at der for medlemskab betaltes 2‰ i første halvdel af året og 1½‰ i sidste.

Brandsikring

I maj 1910 udarbejdedes nye love, hvori ejere af bygninger med brandfrit tag skulle tilgodeses med mindre kontingent, dog uden at man på mødet turde anslå størrelsen heraf.

Det tør man derimod en måned senere, hvor udvalget foreslår, at kontingentet nedsættes med 2 øre pr. 100 kr. for genstande, der er assurerede under brandfrit tag med en afstand fra andre bygninger på 5 alen. En tilsvarende nedsættelse foreslås for assurancer på kreaturer under brandfrit tag – men kun hvis bygningen er bygget med jernbjælker og murede hvælvinger. Den 30. maj skal forslagene diskuteres på generalforsamlingen, der afholdtes på Ulfborg Gæstgivergård. Resultatet blev en forkastelse, så det var endnu ikke nogen fidus at følge udviklingen og at investere i sikrere, men også dyrere bygningsmaterialer, men sagen er ikke opgivet, tværtimod finder den

sin løsning i 1915, ganske vist ikke den 5 år tidligere foreslåede løsning, men en løsning, der er relativ stor opbakning bag (27 stemmer mod 10). Det er svært at afgøre, om det endelige resultat – at folk, der levede under brandfarligt tag skulle betale ½‰ mere i kontingent, end de hidtil havde gjort, medens man ikke rørte ved kontingentet for dem, der tog hensyn til fare for brand, når de renoverede gamle bygninger eller byggede nyt – var bedre end det i sin tid stillede forslag, men det har sikkert ikke været ringere, siden det kom i hus blandt vestjyder.

Vedtægtsændring

I det hele taget var det ikke så lige en sag at få vedtægtsændringer gennemført. Man følte vel i foreningen, at de love man arbejdede efter var gode nok, for såvidt at de plejede almenvellet og var i takt med udviklingen, uden at man dog skulle tro, at en hvilken som helst nyskabelse var identisk med udvikling. Desuden bør man tænke på, at såvel direktion som bestyrelse bestod af menigmand, der kunne have svært ved at sætte sig ind i de mindste detaljer omkring forsikringslovgivningen, efterhånden som der kom mere og mere nyt til. Det var man klog nok til at tage konsekvensen af i 1934, hvor Handelsministeriet krævede assuranceforeningernes vedtægter ændrede. Forhandlingsprotokollen for 29. september meddeler: *"Det vedtoges at lade en Sagfører gjennemgaa Foreningens Love og foretage de Forandringer, som han finder vil være nødvendige for at faa dem godkjendte af Ministeriet, hvilket forlanges."*

– Som han finder vil være nødvendige. Den vending taler jo sit tydelige sprog: det var ikke længere muligt for almindelige mennesker at finde rundt i lovjunglen, og derfor lod man en professionel se på sagerne. Sagføreren havde tilendebragt sit arbejde på små 14 dage, for den 12. oktober holdtes bestyrelsesmøde på Højskolehjemmet i Ringkøbing, hvor de nyskrevne vedtægter drøftedes, før de indsendtes til Forsikringsrådets og dermed til ministeriets godkendelse. På samme møde vedtog direktionen at ændre foreningens navn til "Den gensidige Brandassurance Forening for Varer og Effekter for Ejendomsbesiddere i Ulfborg Hind Herreder."

Forudsætter vi nu, at vedtægterne har været uændrede i de næste mange år, rent faktisk frem til 1958, er det nærliggende at spørge hvilke effekter, der kom ind under brandassuranceforeningens dækningsområde.

Effekter

§ 3 i 1958-vedtægten giver os svaret. Al slags ind- og udbo med en selvrisiko på 1.000 kr. antager foreningen til forsikring. Så er det sagt. Yderligere kommentarer burde være overflødige, men alligevel udspecificeres, hvad man forstår derved. Vi vil ikke foretage vedtægtsparagraffens opremsning af alle tænkelige og utænkelige ting og sager, som indbefattes under begrebet al slags ind- og udbo. Vi vil derimod nøjes med at fremdrage et par ting af det alt sammen for at knytte nogle kommentarer til efter den gode historiebog, som forhandlingsprotokollen er.

Det gøres op, at al slags ind- og udbo omfatter følgende 4 klasser:

1. Møbler og andet indbo samt fødevarer.
2. Vogne samt andre gårds-, avls-, mejeri- og fiskeriredskaber.
3. Kreaturer og fjerkræ.
4. Korn og andre avlsprodukter.

De to første punkter omtaler væsentligst effekter, der såvel kvantitativt som kvali-

tativt har gennemgået store forandringer i tiden efter, at vedtægten blev skrevet. Det gælder ikke kun indboet, men bestemt også diverse former for redskaber, der med industrialiseringen af landbruget og håndværkene, fra at være ikke simple, men enkle, hjemmegjorte og til håndens brug, udvikledes til at blive både tekniske og avancerede og derfor ikke mere hjemmefremstillede, men dyrt indkøbte. For landbrugets vedkommende anbragtes vedvarende formuer i maskiner, som det var særdeles nødvendigt at kunne få erstattet ved ildebrand. Fra 1950'erne og op imod vor egen tidsalder er det ikke mere min hakke, min skovl og min spade, der ønskes forsikrede, men min traktor, min mejetærsker og min luksusbil eller mine malkerobotter, mine avancerede udmugningsanlæg og mine computere, der styrer det hele.

Den udvikling var begyndt allerede omkring århundredeskiftet, hvor damptærskeværket så tidligt som i 1909 blev optaget til forsikring, mens man godt 10 år senere afslog at optage automobiler. Men i 1951 havde så mange efterhånden erhvervet sig bil, at foreningen nødsagedes til at optage dem – tillige med traktorer og til en fastsat præmie på 6‰.

Punkterne 3 og 4 er lettere at behandle. De omhandler jo besætning og lager, som tiden ikke på samme måde har kunnet forandre i sig selv, men, som der i trit med udviklingen er blevet mere og mere af – større dyreenheder og dermed flere afgrøder, hvilket er nemt at regulere forsikringspræmien efter. For forsikringstageren er disse punkter naturligvis af lige så stor betydning som de to første.

De ovennævnte klasser er meget vidtfavnende, hvad de også skal være, når de omfatter al slags ind- og udbo. Men gjorde de nu alligevel det? Ingen regel eller vedtægt er som bekendt uden undtagelser; heller ikke denne. Efter § 3 undtages nemlig fra forsikring penge, kunstgenstande, dokumenter samt elektriske hegn, og lynskade på radiomodtagere og fjernsynsapparater erstattedes heller ikke.

Vi konstaterer, at foreningen ikke var begejstret for at lade elektriske installationer forsikre, hvad den imidlertid ikke kunne undgå, hvis den ville vedblive med at bestå og dermed følge udviklingen, da den gik mere og mere i retning af, at elektriciteten blev en del af danskernes, incl. vestjydernes, dagligdag. Derfor skal man heller ikke herefter lede længe i mødereferaterne for at finde elektriske apparater erstattede. I 1958 erstattedes således, siger og skriver, èn radio. Det var nøjagtigt èn måned efter, at man i vedtægten havde bestemt, at man ikke ville. Jo, elektriciteten, og hvad dermed fulgte af forskelligartede installationer, var kommet for at blive. Men den kostede dyrt, hvad der tydeligt fremgår af tidens mange erstatningssager, og det får da også formanden, Chr. Jensen, til på generalforsamlingen i marts 1959 at nævne elektriciteten som en væsentlig brandårsag.

Afslutning

Hermed ender vor beretning om Ulfborg Hind Herreds gensidige Brandassuranceforening, en god gammel ven i nøden med knap 170 år på bagen. Men trods den høje alder er foreningen stadigvæk i fuld vigør, hvad der vist må siges også at skyldes gensidige forhold – nemlig nogle for størstedelen fornuftige medlemmer, der forstår, at pligterne over for foreningen nødigt skulle udløse effektuering af rettighederne.

Men vi er endnu ikke nået helt til vejs ende. Der er jo to sager fra gammel tid, der

ud over, men også i kraft af at de ligner hinanden, er noget ualmindelige i forhold til alle de andre. Den ene har vi hørt om. Den anden afslutter vi med.

Vi skal til Rindum, hvor der boede en mand, der hed Iver Harpøth. En dag i 1921 brændte hans stuehus, der lå helt op til den bane, som Vestjyllands Mergelforsyning eller Rindum Mergelselskab, som det kaldtes, havde anlagt. Da Harpøth var medlem af Ulfborg Hind Herreds Brandassuranceforening, gjorde han straks krav på erstatning af løsøre, 6.275 kr., hvad foreningen naturligvis straks imødekom. Tilsyneladende var alt, som det skulle være, men når sagen alligevel ikke afsluttes her, skyldes det, at der pludseligt rejstes tvivl om skyldsspørgsmålet. Den gode Iver Harpøth var uskyldig i brandens opståen, lad os slå det fast èn gang for alle, og lad os også straks fastslå, at ingen bevidst havde forårsaget branden. Men da det skulle gøres op, hvem der skulle erstatte Harpøth tab af hus og ejendom, kendte domstolen det for ret at lade Mergelselskabet udrede den fuldstændige erstatning, idet man mente at kunne bevise, at et lokomotiv ved et uheld måtte have kastet gnister, som havde forårsaget ildebranden. Ved fuldstændig erstatning forstod brandassuranceforeningen erstatning af såvel bygninger som løsøre, men løsøret var jo allerede erstattet af foreningen, så i forhold dertil kan man godt sige, at dommen faldt for sent. Men hvad så? Kunne den erstatning, foreningen åbenbart uretmæssigt havde udredt, komme hjem igen? Et forsøg på at genvinde de mange penge blev gjort på et direktionsmøde i september 1922, hvor det ganske enkelt vedtoges at gøre erstatningskrav gældende over for Mergelselskabet.

Der hengår nu godt og vel et år, uden at foreningen hører fra Mergelselskabet, og man kunne godt tro, at skærmydslerne var glemte. Men det er de langtfra, idet sagen – ikke kun omtalte erstatningssag, men hele brandsagen – behandledes i Højesteret, hvor Harpøth tilkendtes en mererstatning på hele 18.000 kr. som denne Danmarks højeste domstol idømte Mergelselskabet at betale. Dommen var selvfølgelig vand på Brandassuranceforeningens mølle, det er klart, og direktionen var da også straks af den formening, at man med den ikke kunne være det mindste i tvivl om skyldsspørgsmålet. Dette tillige med den omtalte dom gjorde, at foreningens direktion enedes om nok engang at gøre krav på erstatning af de 6.275 kr. – eventuelt ved "Sagsanlæg", som det hedder.

Mergelselskabet var imidlertid kun til sinds at betale halvdelen af beløbet, hvilket dets formand, Niels Bjerg Nielsen, gjorde foreningen bekendt med. I juli 1924 holdtes direktionsmøde, hvor der forelå en skrivelse fra Mergelselskabet, hvori det vedstår sit tilbud om at refundere brandkassen halvdelen af sit udlæg af brandskadeerstatningen til Iver Harpøth. Og da direktionen forud for mødet hos sagkyndige var blevet underrettet om, at resultatet af en eventuel proces måtte anses for meget tvivlsom, enedes den om at acceptere Mergelselskabets tilbud, men dog sådan – Højesteret har åbenbart formet en fjer til hatten – *"at den antager det som en Selvfølge, at der udbetales Renter fra den Dag Brandskadeerstatningen er udbetalt til Hr. Harpøth."*

Besættelsen

– Ammunitionsdepotet i Ulfborg Aktieplantage

Af Søren Storgaard Jørgensen, Hvidovre

Da de nazityske styrker besatte Danmark d. 9. april 1940 var jeg kun 4½ år gammel. Eftersom besættelsen heller ikke umiddelbart fik nogen betydning for et førskolebarn på heden i Vestjylland, er det begrænset, hvad der har bundfældet sig i erindringen om den dato. Jeg husker dog, at vores gamle radio i foråret 1940 brød uhjælpeligt sammen, og at min far besluttede, at vi ikke skulle have en ny. *"For nu bliver det kun løwn de sender"* var hans begrundelse. Men det medførte nogen tid senere, at han fik besøg af den navnkundige landbetjent Brøndum Jensen fra Ulfborg, fordi han var holdt op med at betale radiolicens! Det slap han så for.

Det må også have været omtrent på det tidspunkt, at elektriciteten kom til Torsted nordre sogn. Om end krigen gjorde strømmen dyr og sparsom, var det alligevel et stort fremskridt i forhold til petroleumslamperne og som trækkraft til kværn og tærskeværk.

I de første krigsår kom der to strenge isvintre lige efter hinanden efterfulgt af tørre somre. Da kunstgødning ikke kunne købes og markvanding ikke var opfundet, gik det stærkt ud over udbyttet på de sandede jorde. Ved lidt prøvegravning fandt min far ud af, at der under sandet, i et hjørne af hans mark, lå et tørvelag stammende fra vestenden af den tilgroede Filsø. Vi gravede tørv der til husbehov indtil et par år efter krigen. Særlig fint var det, når der i tørven dukke en rød træstamme op, formentlig rød-el, der var mere varme i end i tørven, som heller ikke var fri for sand.



Søren Bro, Vester Damgaard

Den tyske værnemagt nærmer sig

Mit hjem lå omtrent midt mellem Lystbækgård i syd og Ulfborg Aktieplantage i nord. En dag i foråret 1944 skete der noget, som vi dog ikke vidste noget om før senere. Der mødte nemlig en repræsentant for den tyske værnemagt, Richard Marius Møller fra et entreprenørfirma i Ålborg, men boende

på Lystbækgård, op i plantagen og stillede krav om, at værnemagten ville købe 15.000 store granstammer, og at man straks ville gå i gang med at fælde træerne.

Her i 2009 er det ikke lykkedes at identificere hverken firmaet eller dets repræsentant, men i 1944 var Lystbækgård ejet af civilingeniør Otto Kier fra Risskov ved Århus. Han var konservativt folketingsmedlem og medejer af firmaet Wright, Thomsen og Kier. Dette firma var en af de virkeligt store værnemagere, der gennem hele krigen udførte meget store entreprenørarbejder for tyskerne og aktivt søgte nye arbejdsopgaver for besættelsesmagten. Efter krigen blev

POLITIKREDS NR. 62 Afskrift
Ringkjøbing Købstad m. v.

Politistationen i Ulfborg

D. r dag den 18 Marts 194 4

R. J. Nr. / 194

Rapport

Rapport angaaende

Da Formanden for Ulfborg Aktieplantage, Gaardejer Søren Bro, Damgaard i Ulfborg, har anmodet Politimesteren i Ringkøbing om at nedlægge Protest mod, at den tyske Værnemagt, ved Entreprenørfirmaet E. Grunbecken og Co, Hasserisgade 3, Aalborg, Telefon 8267, lader foretage Arbejde i Ulfborg Aktieplantage, har undertegnede i Dag overfor nævnte Entreprenørfirmaets Arbejdsleder Richard Marius Møller, der for Tiden bor Lystbækgaard i Thorsted pr. Ulfborg, efter Ordre meddelt, at Politimesteren efter Begæring fra Formanden for Ulfborg Aktieplantage, nedlægger Protest mod Arbejdets Udførelse, og at det nu paabegyndte Arbejde standses, indtil der foreligger et Beslaglæggelsesdekret.

Samtidigt blev blev det tilkendegivet, at Aktieselskabet forbeholder sig Ret til Erstatningskrav for den Skade, der er sket ved det Arbejde, der allerede er udført, og eventuelt større, hvis Arbejdet fortsættes.

Brøndum Jensen
Landpolitibetjent.

Foranstaaende er mig tilkendegivet ved Landpolitibetjent Brøndum Jensen, Ulfborg,

For Tiden Lystbækgaard i Thorsted d. 18/3-1944

R. Møller.

Afskriftens Rigtighed attesteres.

POLITISTATIONEN 18-3-44 ULFBORG

Brøndum Jensen
Landpolitibetjent.

Pk. 62 J. Nr. /194

Marts 1944. Rapport vedr. protesten mod værnemagtens arbejde i Ulfborg Aktieplantage.

der lagt op til, at sagen mod firmaet skulle have været den største værnemagersag i Danmark, men firmaet vedstod ikke sit ansvar, og det endte med, at det lykkedes dem at få den store sag henlagt uden dom.

Det er jo fristende at forestille sig, at ingeniøren kan have gået sig en søndagstur i omegnen af sin vestjyske gård og fået øje på naboens flotte træer, fået en idé og i fortrolighed ladet et ord falde på et passende sted?

Aktieplantagens formand, Søren Bro, Vester Damgaard, protesterede kraftigt mod træfældningen og alarmerede politiet (Brøndum Jensen) og andre danske myndigheder for om muligt at forhindre dette angreb på plantagen. Af papirer i lokalarkivet kan man se, at der gik nogle hektiske uger med at finde ud af, hvad man kunne eller ikke kunne overfor tyskerne.

I et håndskrevet papir til brug for den mundtlige forelæggelse for plantagens bestyrelse, redegør Søren Bro for indsatsen for at undgå afståelse af de 15.000 træer, og han beder indtrængende om bestyrelsens tilslutning til modstanden mod salget.

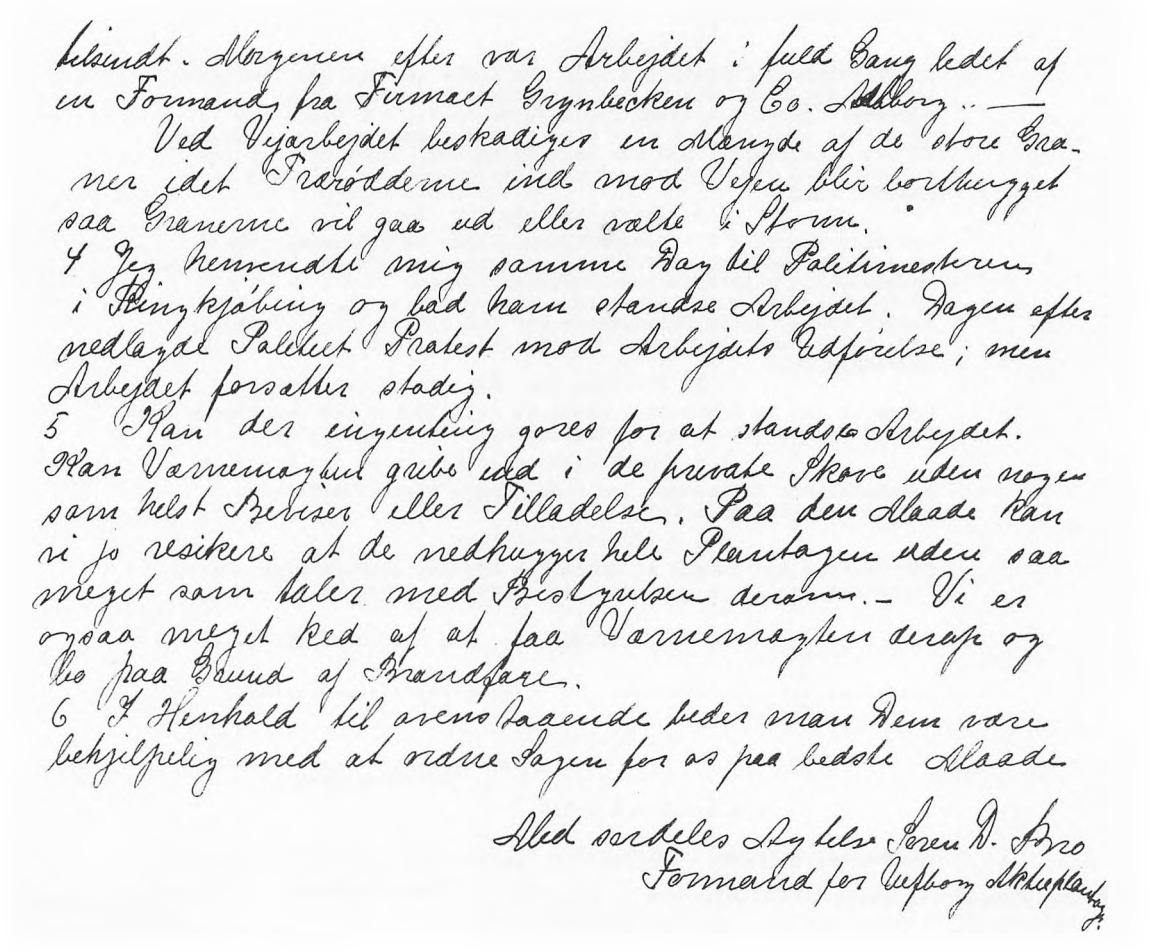

Udsnit af Søren Bro's redegørelse for modstanden mod salget.

M i e t v e r t r a g

Zwischen der Deutschen Wehrmacht, vertreten durch die Dienststelle Feldpost-Nr. 00 666
für diese handelnd der Stabszahlmeister S u r e
und der Straass Plantage A.G.
wird vorbehaltlich der Genehmigung der zuständigen deutschen und dänischen Verwaltungsdienststellen folgender Vertrag geschlossen:

§ 1. Mieträume

1) Die Straass Plantage A.G. vermietet der Deutschen Wehrmacht zur Benutzung als Lagerstelle in Ulborg Plantage. 4 km südöstlich Ulborg. Nähe Plantörbolig, ein Waldstück im Umfange von etwa 18 h (geschätzt)

§ 2. Mietzeit

1) Der Vertrag ist auf unbestimmte Zeit geschlossen. Das Mietverhältnis beginnt am 16. 3. 1944 und endet ohne weiteres mit dem Abrücken der deutschen Truppen aus Dänemark.
2) Der Vermieter hat bis zum 1. April 1945 kein Kündigungsrecht. Wünscht der Mieter das Mietverhältnis über diesen Zeitpunkt hinaus fortzusetzen, so sind spätestens am 1. Februar 1945 neue Verhandlungen einzuleiten.
3) Der Mieter kann den Vertrag mit 14-tägiger Frist zum 1. u. 15. jeden Monats kündigen.

§ 3. Mietzins

Als vereinbarter Mietpreis soll der Preis gelten, der vom "Beauftragten des Ministeriums des Äussern in Industriesachen", Adresse: Vestre Boulevard 20, Kopenhagen V., auf Grund der dänischen Bestimmungen über das Preisprüfungsverfahren (vgl. Kap. II des Gesetzes Nr. 632 vom 19.7.43 in Verbindung mit der Bekanntmachung des dänischen Innenministeriums vom 1.12.42) festgesetzt wird.

§ 4. Instandhaltung der Räume

Der Mieter haftet für Beschädigungen oder Zerstörungen, die durch sein Verschulden entstehen und nicht unter den Begriff der gewöhnlichen militärischen Abnutzung fallen.
Er verpflichtet sich ferner zum Schadenersatz für die zu fällenden Bäume, deren Beseitigung zur Aufstellung von Schuppen usw. sowie zum Anlegen von Zu- und Abfahrtswegen unumgänglich notwendig ist.

§ 5. Betreten der Räume durch den Vermieter

Betreten des in Anspruch genommenen Waldstückes ist dem Mieter nur in Begleitung eines Vertreters des Mieters gestattet. F

§ 6. Änderungen und Ergänzungen des Vertrages

Nachträgliche Änderungen und Ergänzungen dieses Vertrages müssen schriftlich erfolgen.

§ 7 Vertragsausfertigung

Der Vertrag ist 5-fach in deutscher Sprache ausgefertigt. Der Vermieter erhält je 2 Stück, der Mieter je 3 Stücke.

O.U., den 22. März 1944

Mieter — Vermieter

Bürgermeister

Genehmigt!

Dienststelle Fp.Nr. 00666

Stabsintendant

F Zur Holzabfuhr steht im Ostteil des in Anspruch genommenen Waldstückes ein Durchfahrtsweg zur Benutzung unter Aufsicht des Mieters frei.

Kopi af lejekontrakt.

Der er heller ingen tvivl om, at en afståelse på en gang ville fjerne den mest værdifulde og flotteste træbevoksning i hele plantagen. Måske har Søren Bro også undervejs mindedes sin far, Niels Bro, der havde været med til at starte plantagen og været bestyrelsesmedlem i flere perioder i årene 1876-1908.

Men i sit papir fortsætter Søren Bro herefter uden overgang med at fortælle, at tyskerne ser ud til at have opgivet at få stammerne, men nu forlanger at leje et areal på 18 ha i plantagen mellem nordsiden af den nuværende Filsøvej og den gamle festplads, omtrent fra skovfogedboligen og vel en halv km mod vest. Det protesterer man også imod, men måtte bøje sig.

Der foreligger kopier af lejekontrakt med værnemagten, der dog ikke er underskrevet af plantagen. Men der er formentlig afleveret et underskrevet eksemplar, især fordi det utvetydigt fremgår, at arealet vil blive beslaglagt, hvis ikke kontrakten underskrives.

Det fremgår ikke af kontrakten, hvad tyskerne ville bruge arealet til, men det skulle snart vise sig, at man ville anlægge et ammunitionsdepot i form af et antal nødtørftigt overdækkede gruber i jorden, det hele indhegnet med pigtråd og landminer og til stadighed bevogtet af tyske soldater boende i barakker på arealet.

Situationen taget i betragtning kan der være gode grunde til, at det ikke fremgår af papirerne, hvad der fik tyskerne til at skifte mening. Af Lokalhistorisk Årsskrift 2000 fremgår, at Søren Bro, trods utvetydigt dansk sindelag, var storsindet nok til at kunne forhandle mand til mand med den tyske kommandant i Ulfborg, da de begge var ordentlige mennesker, ramt af Hitlers vanvid. Et gæt kunne være, at de blev enige om at skåne "vor pæne granskov", som der står i Søren Bros papir. Så var nogle huller i jorden (selv med eksplosivt indhold) ikke helt så slemt. Men at det naturligvis ikke har kunnet skrives eller siges.

Logiværter

Min familie kom ind i billedet, fordi vi blev pålagt at huse, med kost og logi, to danske arbejdere fra Århus, som havde påtaget sig at deltage i arbejdet med at udgrave de "bunkers", som skulle rumme skytset, men som i virkeligheden kun var nødtørftigt afstivede grave i jorden. At det blev os, der skulle have de to boende var nok, fordi vi på sydsiden af åen var nærmeste naboer, der havde et brugeligt loftskammer. Min far forsøgte også at blive fri og søgte hjælp hos ovennævnt Brøndum Jensen (det var før politiets arrestation i efteråret 1944), men der hjalp heller ingen kære mor. Kristen Bro fortæller i 2009, at Brøndum undgik at blive interneret i september 1944, fordi han gik under jorden og af alle steder arbejdede resten af krigen som skovarbejder i Aktieplantagen!

Som jeg husker det, havde mine forældre et acceptabelt forhold til de to logerende og havde forståelse for, at de arbejdede for tyskerne i Vestjylland, når de ellers ville være blevet sendt på arbejde i Tyskland eller være arbejdsløse hjemme uden understøttelse. På anlægget arbejdede også lokale folk, hvilket affødte mindre sympati i omegnen.

Mens graveriet stod på, var det hele åbent, og jeg husker, at vi gik søndagstur derover for at se, hvordan det skred frem.

Da gravearbejdet og bygningen af barakker til det tyske vagtpersonale var afsluttet, rejste vores arbejdere, og tyskerne etablerede dobbelt pigtrådshegn og landminebælte rundt om hele arealet. Alt sammen uden at mange træer var fældede. Det hele skulle jo helst ikke kunne ses fra luften.

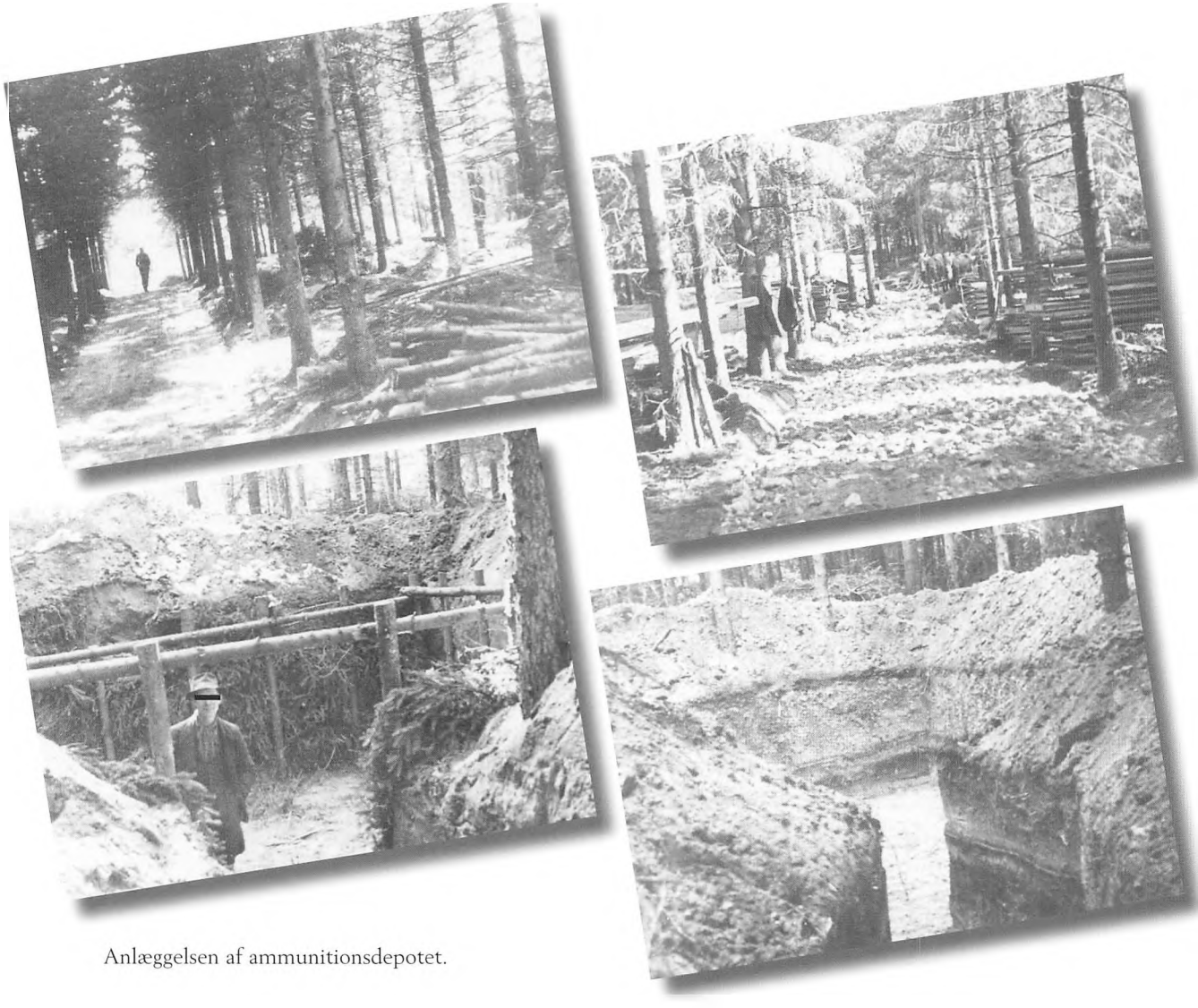

Anlæggelsen af ammunitionsdepotet.

Men vores medvirken var ikke afsluttet. Det tyske personale på depotet havde brug for at have ansat en yngre dansk kvinde som kontorist, tolk, hvad ved jeg. Hun kunne godt få sin kost sammen med de tyske soldater på arbejdspladsen. Men hun kunne ikke bo der om natten. Derfor blev vi pålagt, at hun skulle bo hos os på det loftskammer, som de to arbejdere havde forladt. Det var mine forældre meget stærkt imod, men der var ikke noget at gøre. Var der nogen, der var set ned på i den danske befolkning, så var det danske kvinder, som "fraterniserede", som det hed, med de tyske besættelsestropper, uanset på hvilken måde fraterniseringen skete. Mine forældre talte ikke med hende og hilste ikke på hende, og det havde vi børn også strenge ordrer om heller ikke at gøre. Hun blev om aftenen fulgt af en tysk soldat til hushjørnet – og

ikke længere – gik ind i bryggerset og op ad trappen til det kolde værelse. Og forlod det på samme måde om morgenen.

Kort tid før befrielsen fandt de få tyskere, der på det tidspunkt var tilbage dog ud af, at kvinden alligevel godt kunne bo hos dem. Det var nok også det bedste for alle parter. Et par måneder efter befrielsen så min mor hende tilfældigvis på gaden i Holstebro og bemærkede, at hun havde fået håret klippet af. Det var, hvad der skete med mange danske piger, der havde omgåedes de tyske besættelsestropper. Og det havde hun rigtig godt af, sagde mor, da hun var kommet hjem...

Efter befrielsen

I krigens sidste dage var der kun to-tre tyske soldater tilbage til at passe på depotet. De gik om aftenen – lige som min far – om til plantør Ib Bank for at høre BBC's radioudsendelser til Danmark og oplevede således den tyske kapitulation den 4. maj 1945 om aftenen. Jeg mener at kunne huske, da min far kom hjem og fortalte det.

Første maj 1945 var jeg, faktisk et år for tidligt, rykket op i "den store skole" hos Alfred Kaae i Kronhede skole og skulle så i sommerhalvåret kun gå i skole én dag om ugen. Den første skoledag efter 5. maj havde Kaae dækket et bord i skolestuen med illegale blade, fremstillet og cirkuleret af modstandsbevægelsen. Lille mig vidste absolut intet om den slags, før bladene lå der. Det skulle børn ikke, før krigen var sluttet med Nazitysklands kapitulation.

I plantagen forlod de sidste tyskere straks depotet, og til beroligelse for de omkringboende blev bevogtningen derefter midlertidigt overtaget af mandskab fra Den Danske Brigade, som havde været i Sverige under krigen.

Vi hørte, at depotets ammunition blev kørt ud til Vesterhavet og blev bragt til eksplosion der. Men ud over egentligt sprængstof viste det sig, at depotet også indeholdt anselige mængder sortkrudt pakket i stofposer med vel et par kilo i hver. Bortset fra at det var sort, lignede krudtet makaronistænger. Det var ikke eksplosivt i fri luft, men brændte hurtigt og voldsomt, når det blev antændt. Derfor blev det med hestevogne kørt over åen og læsset af midt på min fars 14 tønder land store græsmark og brændt af – et læs da gangen. Der dannedes meget lidt aske, og jeg husker ikke, at kartoflerne året efter groede hverken værre eller bedre på bålpladsen end uden for, selv om krudtet må have indeholdt kalium og måske andre, ikke brændbare, plantenæringsstoffer.

Landminerne, der omringede depotets område, blev ryddet af tyskere, der meldte sig frivilligt, ikke som følge af national dårlig samvittighed, men fordi de under udførelsen af jobbet fik en bedre forplejning end andre tilbageværende tyskere. Farligt for dem var det, ikke mindst fordi det overalt var et krav at rydderne, når de var færdige, skulle gå i gåsegang hen over hele minefeltet. Det forlød, at en af rydderne omkom ved en eksplosion under denne afslutning. Om det faktisk skete her, eller det blot er en vandrehistorie, er jeg usikker på, men den slags ulykker må være sket under oprydninger efter den tyske besættelse.

Så kunne man fjerne pigtrådshegnet og demontere barakkerne. Kaae refererer, at plantagen købte hegn og bunkers, og at man ved videresalget fik lidt penge, som delvis blev brugt til at installere elektricitet i plantørboligen. Elektriciteten kom først til Lystlund og dermed Filsø og omegn efter krigen.

Da der var helt ryddet op og bunkerne jævnet med jorden, kunne de omkringbo-



Foto: Kristen Bro

Plantørboligen, 2009.



Pavillonen i Ulfborg Aktieplantage, ca. 1925. Pavillonen blev revet ned i 1982 efter en del beskadigelse fra væltede træer i en storm i 1981.

ende igen gå søndagstur i området og op til festpladsen og pavillonen, der også havde været inden for tyskernes hegn.

Som jeg husker det, var det den almindelige opfattelse, at hvad man måtte finde af mindre efterladt løsøre, kunne man tage med sig, hvis man syntes. En pænt snedkereret ammunitionskasse kunne jo altid bruges til at gemme ting i!

Plantør Ib Banks unge mennesker havde fået fat på et større antal efterladte signalraketter, som kunne fyres af op i luften som fremragende fyrværkeri, de fleste med eksploderende røde og grønne lyskugler. De havde form som patroner, ca. 2 gange 15 cm i aluminiumshylstre. At tyskerne åbenbart ikke havde efterladt nogen pistol til affyring var et overkommeligt problem. Vilhelm, der var udlært som smed hos Laursen på Ulfborg Maskinfabrik, var mand for at fremstille et affyringsredskab af et passende stykke vandrør, forsynet med gevind, hvor der efter isættelse af raketten kunne påskrues et bundstykke med slagstift. Raketten kunne så fyres af med et passende slag af en hammer og røret pegende nogenlunde opad.

Det fungerede perfekt og hele nabolaget blev i lune sommeraftener underholdt med fyrværkeriet til fejring af befrielsen i op til et par måneder efter 5. maj 1945. Men ikke nok med det, der viste sig faktisk at være raketter nok til skyde nytår ind i flere år efter befrielsen...

Litteratur:

Alfred Kaae: Der ligger guld under gyvelrod. Ulfborg Plantage gennem hundrede år, 1871-1971. Udgivet af Ulfborg plantage 1971. 57s.

Niels Bro: 1944 -1950. Barndom i fyrrerne. Lokalhistorisk Årsskrift 2000. s. 40-52.

Lokalhistorisk Arkiv

Landsarkivet, Viborg

Steen Andersen: De gjorde Danmark større. Danske entreprenører i krise og krig 1919 – 1947. 573 s. Lindhard og Ringhof. 2005.

– og en stor tak til Kristen Bro og Johanne Marie Stender for hjælp med oplysninger og dokumentation.

Røverisagen hos Ane Jakobsen i Sdr. Nissum

Af August Jensen, Sdr. Nissum
om hans bedstemor Ane Jakobsen (kaldet An Thy) – bearbejdet af Solveig Knudsen



An Thy.

Det begyndte med, at en mand kørte rundt i høst i en gammel bil og solgte tøj. Han kom hos os ved middagstid. Jeg havde hestene spændt for vognen, og skulle til at køre rug ind, og jeg sagde:

"Vi skal ingen tøj have, og vi har travlt," og så kørte han igen. Han kørte ud til min bedstemor (An Thy) ca. 1 km borte; der solgte han et stykke tøj, og hun betalte med en halvtredskroneseddel, som hun hentede i køkkenet. Nu var døren mellem køkkenet og stuen sådan indrettet, at der var en stor sprække ved hængslerne, når den var lukket op, så han kunne sidde i stuen og se, at hun havde flere store pengesedler på køkkenbordet. Det var penge, hun havde fået ved at sælge lam om sommeren; dem havde hun i en konvolut på tallerkenhylden, og hun tog altid konvolutten med på sit bryst, når hun forlod huset. Det var i sommeren 1928.

Så gik tiden til sidst i november samme år, hvor jeg blev vågen ved, at min bedstemor bankede på mors sovekammervindue hen over midnat en lørdag nat, og de talte længe sammen uden at kalde på mig. Jeg tænkte hun kom, fordi det stod og smålynede om aftenen, så kom hun altid ud til os, fordi hun var bange i tordenvejr. Om morgenen fik jeg så at vide, hvad der var sket. Bedstemor var kommet hjem ved 11-tiden fra et besøg ved en nabo, og lidt efter stod der et par fyre udenfor vinduet og vinkede med en lommelampe. Hun skulle lukke op, huset brændte. "Ja, lad det brænde," sagde bedstemor.

Hun troede, det var nogle drenge, der ville drille hende. Lidt efter hørte hun, at de brækkede en bagdør i stykker, og så var de i hendes brændselsrum. Hun hørte, de brækkede en dør mere op, og så var de i hendes køkken. "Så låste jeg døren ind til stuen op, jeg ville da ikke have alle mine døre ødelagt."

Så kom der en mand ind med et stykke tøj for ansigtet og spurgte, om hun boede ene der. Det sagde hun nej til og fortalte, at jeg var hos hende om natten. Det var ikke sandt, men hun kunne jo nok se, at det ikke var gode folk, hun havde besøg af. Så gik han ud og talte med den anden mand, han skulle jo holde vagt, hvis jeg skulle komme, og i den tid han var ude, stoppede hun konvolutten med pengene, som hun havde på brystet, ned mellem sengen og væggen. Så kom han ind igen og forlangte at få hendes penge.

"Jeg har ingen penge, sagde hun."

"Hvis jeg ikke får dem, så skyder jeg dig," sagde han.

"Ja, skyd du bare sagde hun, a er en gammel mennesk' – a ska snår dø i-livel (alligevel)."

Så overfølte han hende på hele kroppen, men fandt jo ingen penge. Og han rev alt tøjet af sengen med samme resultat, han opdagede ikke, hvor nær han var ved pengene. Så tog han hendes pung, der lå på kommoden med otte kroner i. Så forlangte bedstemor, at han skulde lægge tøjet på sengen igen:

"Jeg kunne ikke magte disse tunge dyner i mine arme, og så tog han dem i en dynge og smed dem op på sengen."

Så forlod de huset uden penge. Der var 750 kr. i konvolutten, der sad mellem sengen og væggen.

De ville besøge en ældre mand længere vestpå i sognet, men ham kunne de ikke finde ud til, så han slap for besøget.

Bedstemor meldte jo så sagen til kriminalpolitiet i Ringkøbing søndag morgen, og der kom både politimester og to kriminalbetjente om formiddagen, og de tog aftryk af bildækkene i det løse sand på vejen, og skulle derefter ned og afhøre min bedstemor. Den ældre betjent sagde, at når hun var 84 år, så kunne han jo lige så godt afhøre et lille barn, men han sagde selv bagefter, at han tog meget fejl, hun kunne nok gøre rede for tingene. Så kom politiet med billeder af forskellige mænd, om vi kunne udpege gerningsmanden, men det kunne vi ikke. Så kom de med en mand og præsenterede for hende, om det var ham, men ham frikendte hun med det samme. Så kom de med én til, og ham frikendte hun også. Så kom de med en tredje, og da hun så ham, sagde hun med det samme:

"Ja, dær er æ kå'el." Så var han jo fundet.

Politimesteren fortalte mig, hvordan de fandt ham. Han havde en kæreste i nærheden af Silkeborg; der var to betjente ude og undersøge, om han var hos hende, det var han ikke. De ville så gå igen, men der var en lille hund i stuen. Den blev ved at løbe hen til sengen og logre med halen. Så blev der jo set bedre efter. Da lå han under madrassen.

Så skulle vi i retten, men da dagen kom, ville min bedstemor ikke med, hun sagde, hun var syg. Vi skulle til møde om røveriet, både dem der havde købt tøj af ham om sommeren, min bedstemor og mig. Vi måtte jo så køre uden hende, og da vi kom til dommerkontoret, stod politimesteren på trappen og tog imod os, og han smilede over hele ansigtet. Fyren havde haft overskæg, da han solgte tøj, og det havde han fået ordre til at lade stå, så vi kunne kende ham, men så havde han lige raget det af den morgen. Jeg blev først afhørt om røverisagen og kunne bagefter sætte mig ned på tilhørerbænkene og overvære de andres afhøring om tøjhandelen.

Da retshandlingen var til ende, spurgte politimesteren mig, om jeg ikke nok kunne få hende med ud i retten, ellers skulde retten sættes ude hos hende, og det ville jo blive dyrt. Det lovede jeg, og så kom der bud, at vi skulle møde en dag kl. 2. Da vi kom

ind i retssalen, sagde dommeren til hende: "Du er jo en gammel kone på 84 år, du må hellere komme her og sidde hos mig."

Så kom hun og røveren til at sidde over for hinanden med bordet imellem sig, og det føg der gnister af. Hun sagde til ham:

"I daw er du æt så stovver oer som den daw, da du war uer aa vil ta' mi peng gu kaael," men han benægtede alt, de skændtes meget tværs over bordet, og hun klarede sig godt.

Dommeren havde en morsom eftermiddag. Han rejste sig flere gange fra dommersædet og gik hen og kiggede ud af vinduet, og vi kunne se på hans ryg, hvordan han morede sig. Retsmødet varede til kl. 6. Det blev opklaret, at bilen, de kørte i på røvernatten, var stjålet i Herning om eftermiddagen. De havde ringet til en vognmand, om han kunne komme til et hotel og køre med dem, og da han kom, sendte de ham op ovenpå efter en kuffert, og så stak de af med bilen. Jeg tror nok, han fik 1 og trekvart år i spjældet for sine bedrifter.

Den nat hun gik ud til os, tog hun konvolutten med pengene og stoppede den ned i bunden af et kar, der stod med korn i til hønsene. Hun var bange for, de ville passe hende op, når hun forlod huset, og så ville de jo få fat i pengene, hvis hun havde dem på sig.

Hun sov hos os i ti nætter. Så ville hun hjem i sit hus igen. Da havde jeg fået hendes døre gjort i stand (repareret).

Konen og æggene

Der boede en gammel kone på vejen mellem An Thy og os. De besøgte hinanden hver dag og kunne ikke undvære hinanden, men der kunne jo også opstå rivninger engang imellem. Dengang var det sådan, at når en kone havde nogle høns, der var gode æglæggere, så skulle naboen have nogle æg derfra for at få stammen fornyet og naboen, som hun besøgte så tit, havde fået 12 æg af hende til at lægge en rugehøne på.

Da hønen havde ligget på æggene i tre uger, skulle der jo begynde at komme kyllinger, men der kom ingen kyllinger. Så fik hønen en uge mere at betænke sig i, men der kom stadig ingen kyllinger. Så aflagde konen besøg hos An Thy og skældte ud:



An Thy's hus (er nedrevet).

"Hva war de for nøj moge ægg du ga' mæ, der war jo eet kyvling i nowen å 'em."

An Thy svarede:

"Nej a luet min sandten nok o er, for a hooj jo gon hen aa slagtet mi kok."

Der har nok været noget, der skulde hævnes, men det glemtes snart, de kunne ikke undvære hinanden.

Væven

An Thy vævede for folk, og de, der skulde have tøj vævet, kom selv med garnet, så skulle det trænes og sættes på væven. Hun havde en voksen, svag søn hjemme hos sig, han hjalp hende meget med væven. Når så tøjet var færdigt, kom den store dag, da det skulle leveres.

Det var en tung byrde at bære det vævede tøj – somme tider seks til syv km – før det blev afleveret, men så hjalp det jo noget, at der som regel sad et sigtebrød eller et stykke flæsk i kurven på vejen hjemad. Naturligvis foruden pengene for vævningen, men de var jo små.

Når så disse penge blev lagt sammen med alderdomsunderstøttelsen, der var nogle få kroner i kvartalet, og pengene ved salget af et par lam hver sommer, samt lidt ægsalg, så var grundlaget til stede til at eksistere ved sparsommelighed.

Ane Thy er født i Madum d. 24-12-1844 og døbt Ane Madsen. Faderens navn var Mads Kristensen Kirkegård, moders navn Johanne Jensdatter. Ane blev gift 17-3-1869 med Henrik Jakobsen Sittrup fra Sønder Nissum.

Hun blev enke d. 27-4-1881 med seks børn, og døde i februar 1935, 90 år gammel.

Nyholm – huse ved en landevej

Af Kristen Bro, Ulfborg

Da arkivet for en tid siden fik nogle interessante billeder fra Nyholm, spurgte vores formand, Birgith, om jeg ikke kunne skrive en artikel om Nyholm til årsskriftet. Det måtte jeg sige nej til, for hvad kan man dog skrive om en spredt bebyggelse på 4 huse og et autoværksted langs en landevej, og navnet oser langt hen af, at det ikke er så gammelt.

Imidlertid blev det ved med at køre i hovedet på mig. Jeg kunne ikke slippe tanken om, at også denne lokalitet havde noget at fortælle, og mere og mere dukkede op i min erindring. Helt ung er Nyholm nu heller ikke, og navnet skal nok ses i relation til Holm, der er kendt helt tilbage i middelalderen, hvor Holm var det, de kaldte en enestegård. Dens storhedstid havde den nok, da herredsfogeden, Oluf Simonsen, boede der som selvejer først i 1500-tallet. Han var anklaget for at have været med i bondeoprøret mod Christian den 3. i 1534, men blev frikendt, da han efter kongehyldningen havde brækket et ben og kunne bevise, at han ikke havde været i stand til at sidde på en hest i flere måneder. I 1545 fik han endog besøg af kongen.

Ved matrikuleringen i 1664 var Holm vurderet til 37 tdr. hartkorn, så det har været en mægtig stor gård, og det er vel tænkeligt, at Nyholm er udstykket herfra. Man har under plovfuren i det nuværende Øster Holm fundet pikstensbelægning og vistnok også aske fra et ildsted, så der har længere tilbage i historien også været bopladser her, altså et rigtigt gammelt sted. I forbindelse med disse bopladser, som man ikke har fundet specielle nok til, at man fra historisk hold har villet bekoste en udgravning, skal også nævnes Støvlhøjene, der nu kun findes som nogle sørgelige rester i ejendommen Nyholms have. I dem har man fundet gravurner fra yngre jernalder, så der kan jo være en sammenhæng med de gamle bopladser.

Landevejen

Det, der forbinder de 4 bebyggelser i Nyholm og gør det til et sted, er landevejen. Den landevej, der ligger der nu, hovedvej 16, går snorlige gennem landskabet som trukket efter en lineal, hvad den selvfølgelig også er. Kun lige ved Nyholm er der et sving på vejen. Den er anlagt i 1855-60, og bygherren var Enrico Mylius Dalgas. Navnet kan lyde italiensk, og han var da også født i Neapel, men af danske forældre. Forældrenes forfædre var franske huguenotter, der var blevet forfulgt i Frankrig og derfor var flygtet til Danmark, hvor man åbenbart kunne få opholdstilladelse på det tidspunkt, så hans baggrund har jo nærmest været international. Dalgas var militærmand og havde deltaget i treårskrigen 1848-50 som officer, men han var også vejingeniør og var som sådan sat til at anlægge hovedve-

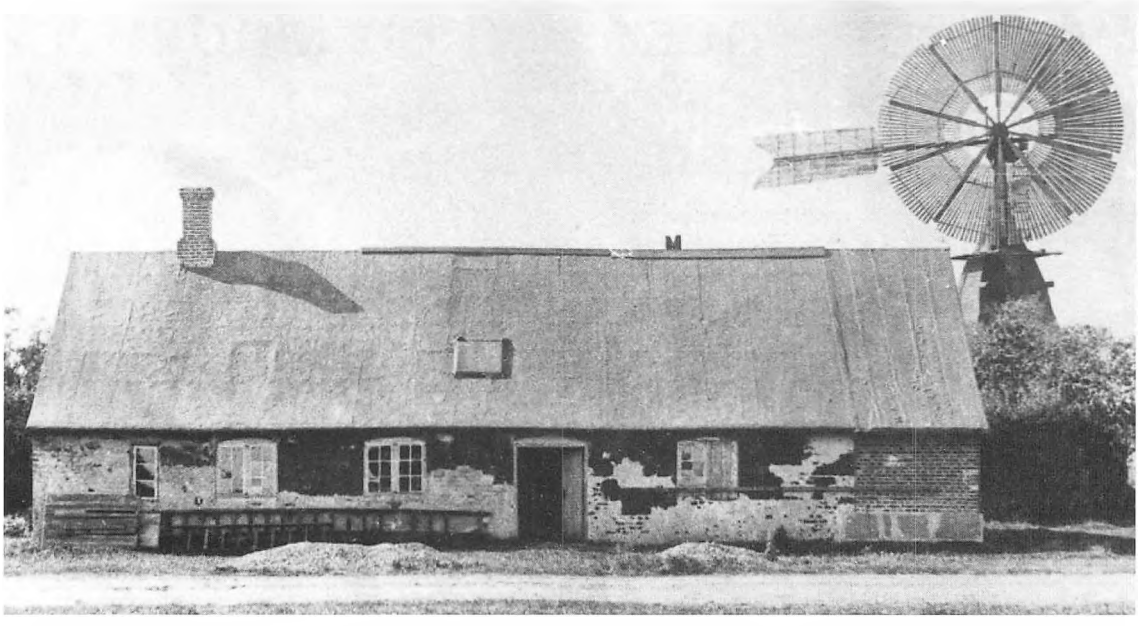

Den første bebyggelse i udstykningen fra Holm, kaldet Nyholm. Her havde Lars Bertelsen stald og smedeværksted samt en benmølle.

jen Viborg – Holstebro – Ringkøbing. Det var et flot stykke arbejde, og stenkisterne over vandløbene, og hermed også den over Støvlbækken ved Nyholm, er først blevet udskiftet med andre broer for få årtier siden. Det må siges at være imponerende, når man tænker på trafikkens udvikling, både hvad mængde og tonnage angår. Til opfyldning over det lave engareal tillod man sig den frihed at reducere Støvlhøjene ganske væsentligt.

Mens Dalgas gik der og varetog tilsynet med vejanlægget, fik han øjnene op for de mægtig store arealer, der lå uopdyrkede hen, især som heder og sumpede områder, men derom senere.

Det var jo ikke sådan, at der ingen vej var, før den nuværende blev anlagt. Den gik ikke nøjagtig samme sted som den nuværende, og den gik slet ikke som efter en lineal. Den kom fra Ulfborg, som ikke var der dengang, gik øst om Vestergård og forblev øst for den nuværende vej helt til Støvlbækken, hvorfra hovedåren gik mod Ulfborg Kirkeby. Ved Støvlbækken har den passeret nogenlunde samme sted som den nuværende vej, men der har sikkert ikke altid været en bro. De nærmeste rigtig gamle gårde er Vejlstrupgårdene, og vejle betyder netop vadested. Det har helt sikkert været en dårlig vej. I gamle papirer kan man læse om bøndernes pligt til at køre hedetørv i hjulsporene. Når man tænker på den morbund, der findes syd for Nyholm, kan man ikke forestille sig, at hedetørv har battet ret meget, og især om vinteren må det have været en sej transport med den tids kassevogne med træhjul og træaksler og med heste- eller studeforspand.

Nyholm

Jeg ved ikke præcis, hvor gammel ejendommen Nyholm er, men første gang, den er med i folketællingen, er i 1860. Da er den



Lars Bertelsen og Maren, født Korsgaard, der var jordemoder.

beboet af smed og brøndborer Lars Bertelsen og jordemoder Maren Bertelsen samt deres lille datter Ane. Desuden er der en smedelærling, Jens Christian Simonsen på 28 år, så de har også kendt til voksenlærlinge dengang. Lars og Maren var blevet gift i 1858. Han kom fra Raasted og var på det tidspunkt 27 år. Hun kom fra Korsgaard i Ulfborg Kirkeby og var 24, men han kan godt have ejet ejendommen før giftermålet.

Det er sandsynligt, at de har købt jorden af handelsmand Knud Iversen i Tranflod, der senere blev kromand. Lars Bertelsen var en kolerisk person, og det fortælles, at han i hidsighed bankede sine smedelærlinge for den mindste forseelse. Han interesserede sig også for krudt og kugler, og da Ulfborg Skytteforening dannedes i 1862, støbte han de første kugler til brug i riflerne. Til smedjen hørte også en benmølle, hvor bønderne kunne få knoglerne fra selvdøde og slagtede dyr malet til foder. Senere solgte han smedjen fra og slog sig ned som artesisk brøndborer. Artesiske brønde kunne bores, hvor der i lavninger var vandstandsende lag af for eksempel ler. Ved at gennembryde det lag kommer grundvandet op under tryk, så man kan spare en pumpe. Til gennembrydningen brugte han sprængstof, som han udførte forsøg med i et kammer, han gravede ud i Støvlhøjene. Der stødte han på de før omtalte jernaldergravurner, som han satte op på loftet. De blev ved en senere oprydning smidt ud uden yderligere undersøgelse. Lars lavede også bitavler, så han var en alsidig mand.



Stuehuset, der senere blev pudset og huskes af mange som det lille, hvide hus ved Holmvej. Huset findes ikke mere.

Imens passede hans kone jordemoderforretningen og fik børn. Hun var den tredie jordemoder i Ulfborg Sogn. Madam Billering var den første, og hun kom til at lægge navn til en ejendom i Ulfborg Kirkeby, som lå nabo til Marens barndomshjem, så det kan godt have haft indflydelse på, at hun valgte netop det fag. Det var jo i en tid, hvor der var et ganske lille fåtal af kvinder, der havde en uddannelse.

Deres ældste datter, Ane, rejste på et tidspunkt til København og giftede sig med en snedker, Niels Christian Lauridsen. Jeg har ladet mig fortælle, at han også var togpudser, hvad det så er. Det lyder lidt mystisk. Det har han nu nok ikke haft noget at bruge til, da de flyttede til Nyholm sammen med de ældste børn og overtog ejendommen. De levede af landbruget, som de senere slægter også har gjort. Da ejendommen ikke har været stor dengang, har han måske haft glæde af, at han også var snedker. Deres søn, Lars Christian Lauridsen, overtog efter dem.

Den oprindelige ejendom lå lige vest for hovedvejen, men Lars Christian Lauridsen byggede nyt lige øst for vejen, den ejendom, der ligger der endnu. Stuehuset til den gamle ejendom blev dog stående i mange år og huskes endnu af mange som det lille hvide hus. Det blev brugt til aftægtsbolig og har også været lejet ud ind imellem, bl.a. husker jeg, at dræningsmester Hans "Sjællænder" Pedersen boede der i min barndom. Det var i 1910 den nuværende ejendom blev bygget, og der er ikke sket de helt store forandringer siden. Det var også omkring 1909-10, at hovedvejen blev brolagt. Det har været et kæmpearbejde at lægge alle de små granitsten med håndkraft. Da Lars Christian Lauridsens søn, Svend Aage, blev gift med Marie, flyttede den ældre generation over i det hvide hus.



Nyholm i dag ser nok nogenlunde ud, som da den blev bygget i 1909 (Holstebrovej 2).

De efterhånden stærkt reducerede Støvlhøje kom med årene til at tjene et nyt formål. Der kunne man nemlig opbevare kartofler og georgineknolde mørkt, køligt og frostfrit. Der var gået nogle år efter Lars Bertelsens dynamitforsøg, inden man vovede sig derind.

Svend Aage var fjerde generation i Nyholm. Han var interesseret i historien og slægten og har fortalt mig en del. Da han døde i 1996, solgte Marie ejendommen og flyttede til Ulfborg. Den blev købt af John Møller Jensen, som nu bor i Sønder Holm. Han har lejet huset ud, og der har boet forskellige lejere.

Vejlstrup Kro

Det nuværende Vembvej nr. 2 hedder i de skriftlige kilder skiftevis Nyholm Gæstgivergaard og Vejlstrup Kro. Jeg vil fremover bruge det sidste navn. Allerede i 1858 købte Knud Iversen i Gammel Tranflod jord fra Vester Vejlstrup (Holstebrovej 8), og hans familie har bebygget og beboet stedet allerede ved folketællingen i 1860. Knud Iversen var ikke en hr. hvem som helst. På Gammel Tranflod havde han etableret en blomstrende landhandel, hvor han opkøbte bøndernes produkter, korn, smør, flæsk, æg



Den tidligste Vejlstrup Kro.

og meget andet. Det solgte han hovedsageligt i Flensborg og hjembragte andre varer såsom kakkelovne, komfurer og kolonialvarer, som han solgte lokalt. Hele dette menageri flyttede han til Nyholm. Ifølge folketællingen var de i 1860 følgende personer:
Knud Iversen, 47, gårdejer og købmand.
Mariane Pedersdatter, 51, hustru
Ane Elisabeth Knudsen, 18, datter
Bodil Kristine Knudsen, 15, datter
Maren Knudsen, 13, datter
Jens Jørgensen, 20, tjenestefolk
Christen Madsen, 30, tjenestefolk
Peder Christian Pedersen, 30, tjenestefolk
Kirsten Nielsdatter, 50, tjenestefolk
Margrethe Kristensen, tjenestefolk
Soritus Petersen, født i Flensborg, skomager

Det var en stor husholdning at starte med, og når man ser på tjenestefolkenes alder, må man tro, at det er folk, han har haft med sig fra Gammel Tranflod. Der kom foruden skomageren også en farver til. En farver var en person, der farvede det tøj, pigerne vævede, og det garn de spandt. Farveren var, ifølge Alfred Kaae, Søren Thorstensen, der blev stamfader til den kendte købmandsslægt i Ulfborg. Ham kan jeg imidlertid ikke finde nogen steder. Derimod får farver Jens Theofilus Thorstensen med adresse på Vejlstrup Kro sit tredje barn døbt i 1870, så jeg tror, der er lidt navneforveksling. De to lidt ældre sønner hed Jens og Sylvester, der er kendte navne i Thorstensen-slægten. Den familie optræder senere på det nuværende Holstebrovej 4, men derom senere. Jeg har undersøgt, om føromtalte Søren Thorstensen skulle være far til Jens Theofilus, men sådan forholder det sig ikke. Jens Theofilus Thorstensen er født den 19. juni 1836 i Skive, og han er søn af Inger Andersdatter, der tjener ved bødker Thorstensen, som frivilligt påtog sig faderskabet.

Knud Iversen ville også gerne have krobevilling, men det kneb lidt med at få det, da der både var kro i Ulfkær og i Skærumbro. Han fik dog i 1863 både krobevilling og poststation.

Kroen lå jo ved et vejknudepunkt, så nu skulle det rigtigt gå for sig, men sådan kom det ikke til at gå. Søgningen udeblev, og det gik hurtigt ned ad bakke. Han blev nu også forfulgt af uheld. Allerede efter et

par år brasede den store flotte udbygning sammen i en storm. Jordfyldningen før byggeriet blev taget fra Støvlhøjene, og højenes kammer blev brugt til teglovn, da de selv brændte stenene til byggeriet. Det var ydermere uheldigt, da de tog leret fra deres egen mark i nærheden. Det var sort tertiært ler, men det var fuld af alun, så stenene var af dårlig kvalitet.

Det tog kun 10-11 år, så var hans formue brugt op, og han måtte opgive. Han endte sine dage hos datteren Ane i Gørding. Han blev begravet på Ulfborg Kirkegaard. Handelsmand Knud Iversen står der på stenen, som for længst er flyttet ud til diget. Derimod står den hængeask, der blev plantet på graven endnu og pynter på den oprindelige plads ved kirkens østgavl.

Den 17. maj 1871 blev der afholdt stiftende generalforsamling på Vejlstrup Kro. Der var sket meget, siden Dalgas ved anlæggelsen af Hovedvejen for 12-13 år siden gik og så ud over de store uudnyttede hedearealer. Han havde igen været i krig som officer i 1864. Det var en anderledes smertende krig end den i 1848, og den førte bl.a. til tabet af Sønderjylland. Det førte til en national opvågnen, hvor sloganet *"Hvad udad tabes skal indad vindes"* blev et ledemotiv. Det er fejlagtigt tillagt Dalgas, fordi han anvendte det meget, men det er skrevet af den næsten glemte forfatter H.P. Holst og lyder sådan: *"For hvert et tab igen erstatning findes. Hvad udad tabtes, det skal indad vindes"*. Dalgas har derimod sagt: *"Hvor ploven ej kan gå og leen ej kan slå, der bør et træ at stå"*.

Sammen med et par andre havde han i 1866 oprettet Det Danske Hedeselskab, hvis fornemste opgave var at reducere hedearealerne. Det var tanker, en flok mennesker i Ulfborg havde lyttet til, og de rådførte sig da også med det nye Hedeselskab



Stine og Christen Sand, Vejlstrup Kro.

om jordkøb og plantevalg. Det havde ført til sammenkaldelse af ovennævnte generalforsamling, som igen førte til dannelsen af Ulfborg Aktieplantage. Efter generalforsamlingen spurgte de kroens nye ejere, om de kunne tænke sig at blive plantører i det nye foretagende.

Det gav kroparret Christen og Stine Sand noget at tænke over. De havde som Knud Iversen heller ikke haft heldet med sig. De blev i øvrigt langt senere i familie med hinanden, da Knud Iversens ældste datter, Ane, giftede sig med Christen Sands bror, den kendte degn i Gørding, M.K. Sand. Christen Sand selv var gift med Stine Lindholt, der var fra den største gård i Vedersø sogn. De havde overtaget gården, men der opstod familiestridigheder, så de foretrak at sælge den og købte i stedet Sallingsund Færgekro, der nød godt af færgeoverfarten fra Salling til Mors. Der var også poststation, og lidt kolonialhandel havde de også.

Det gik godt de første år, men så flyttede færgelejet til Glyngøre, hvor der hurtigt opstod en blomstrende krovirksomhed med poststation og det hele. Sallingsund Færgekro blev hurtigt et dødt hul, der snart åd deres formue op. De byttede så med kreditorerne, der nu sad tilbage med Vejlstrup

Kro, som jo heller ikke var nogen god forretning, så det har nok nærmest været en panikhandling, da de købte kroen. De lod sig friste af tilbuddet om at blive plantører i Ulfborg Aktieplantage. Det blev et slidsomt og nøjsomt, men menneskelig set rigt liv, som varede i 35 år, men det er en anden historie.

Det ser ud til, at den næste kromand hedder Peter Bollerup. Alfred Kaae skriver, at i den tid Nissum Fjord inddæmmedes, havde kroen stor søgning, og hvornår var det så? Allerede i 1844 bevilgedes de første penge til en inddæmning af fjorden. Man byggede en mængde diger, men blev hurtigt klar over, at skulle projektet lykkes, måtte der bygges en sluse til at regulere indstrømningen fra havet. Havet havde simpelthen i stormvejr ødelagt de første forsøg på at inddæmme dele af fjorden ved digebyggeri. Havet ødelagde nu også de første forsøg på at bygge en sluse, men endelig i 1870 blev den sluse færdig, der står der endnu.

Et engelsk selskab startede på opgaven med afvanding i 1871 og satsede på 3000 tdr. land i Felsted Kog. Arbejdet stod på i 10-15 år, inden det måtte opgives, da det ikke lykkedes dem at holde vandstanden nede. En frygtelig masse penge havde det også kostet. Den slags arbejde tiltrækker en masse løsarbejdere, som vi f.eks. kender det fra jernbanebørsterne og Hedeselskabets "Det Flyvende Korps", der rejste rundt og plantede træer. Det er nok her, Vejlstrup Kro kommer ind i billedet. Løsarbejdere er som regel folk, som er væk hjemmefra og som tjener godt, så det er naturligt, at det har været godt for de omliggende kroer.

Peter Bollerup søgte nu om lov til at flytte krovirksomheden til Ulfborg, der kom i stor vækst efter at være blevet stationsby . Hvornår og hvordan kroflytningen er sket, er jeg ikke klar over. Måske var det allerede, mens afvandingen af fjorden stod på, så man må sige, at navnet Vejlstrup Kro har været hæftet til stedet i mange år på trods af, at der kun har været drevet kro i 12-15 år.



Kristian Sandholm, børnene Niels og Karoline og Kristians anden kone, Jensine, foran den tidligere Vejlstrup Kro.

Derimod holdt farveren ud lidt længere. I 1880 er Jens T. Thorstensen afløst af farver Herman Piepenbrinck, der kom fra Flensborg, og allerede i 1879 får de deres tredje datter døbt Emma Antomine Sofie Piepenbrinck, og adressen er Vejlstrup gamle kro. Ved folketællingen i 1890 er ejendommen beboet af enkemanden Andreas Chr. Jensen, der er født i Slesvig.

Omkring 1896-97 sælger Andreas Jensen ejendommen til Mette og Kristian Nielsen Sandholm. De kom fra fattiggården Øster Vejlstrup (Holstebrovej 11), hvor de havde været bestyrere, og med dem kom stedet ind i en mere stabil periode, idet de boede der og drev det som almindeligt landbrug helt frem til 1932. I de første år sad Mettes far som indsidder, som det hed dengang. De fik 4 børn sammen, hvorefter Mette døde. Efter nogle år giftede Kristian sig igen med den 23 år yngre Jensine. De fik 7 børn sammen, så det blev en stor børneflok, der voksede op på den lille ejendom, og der er stadigvæk en del efterkommere på egnen.

Efter Kristian Sandholm overtog Karoline og Jens Nielsen ejendommen. De kom oppe nordfra og havde været et tidligt offer for krisen i 1930'erne. De ville nu prøve at klare sig igennem på en lidt mindre ejendom. Meget havde de ikke med sig udover en lille dreng, som de oven i købet mistede ret tidligt. Man må jo sige, at de klarede sig, idet de boede der, til de gik på pension omkring 1962-63. Drengen, de mistede, blev erstattet af 8 andre børn, så på det område var der i hvert fald rigdom. Ellers levede de nok efter den gamle opskrift: gudsfrygt, flid og nøjsomhed. Jens kørte mælk på Holmturen som et tilskud til økonomien. Det er vilkår, der har været godt for børn at vokse op i, og hjemmet her var ingen undtagelse. I 1939 byggede de det nuværende stuehus, så nu forsvandt den sidste rest af den oprindelige Vejlstrup Kro.

Deres efterfølger blev Svend Madsen, der stammede fra Filsø. Han var ugift og havde oplevet lidt forskelligt i sit liv, men altid noget med hårdt arbejde, og det fornægtede sig heller ikke her. Hans store kærlighed til dyr blev hans svaghed, da han havde meget svært ved at skille sig af med tilvæksten i besætningen. Det bevirkede, at hans stald altid var overfyldt, hvad der besværliggjorde pasningen af dyrene. Et langt livs slid indhentede ham til sidst, da han fik store problemer med hofterne og benene, hvad der imidlertid ikke kunne standse ham, så han fortsatte med sine dyr. Det blev værre med bentøjet, og til sidst måtte han give op.

Han solgte til Johanne Marie og Bent Larsen i 1983. Meget var sket i landbruget, og der var blandt andet kommet en masse love og reglementer. Man skulle have mere jord i forhold til sit dyrehold, så mange bønder var på jagt efter mere jord. Det var egentlig kun jorden, Bent var interesseret i, så de rev avlsbygningerne ned og restaurerede stuehuset. Der var også kommet lov for, at de ikke uden videre kunne sælge beboelsen fra, så de måtte leje den ud til en begyndelse. Senere blev det dog muligt, så i 1989 solgte de huset til Else og Hardy Ellingsen. De kom fra København, så det var fremmed for dem at flytte på landet, men de nød meget at bo midt i naturen og syntes, at de havde 10 dejlige år, før alderen og helbredet påbød dem at flytte i noget mere centralt og bekvemt i 1999. Den nuværende ejer er en mand, der udlejer ejendomme, og der har boet skiftende lejere siden.

Gundersminde og Nyholm Auto

Som før omtalt afløstes Jens Theofilos Thorstensen som farver i Vejlstrup Kro af



Smedjen ved Gundersminde er nok bygget af Anders Axelsen.

Herman Piepenbrinck, men ved folketællingen i 1880 dukker han op på adressen Vejlstrup Mark, så nu er der kommet et hus mere i Nyholm, og det er det nuværende Gundersminde på Holstebrovej 4. Nu er han ikke farver længere, men postbud. Datteren, de fik efter de 2 drenge Jens og Sylvester, hed Gunder. Nu går det stærkt for den lille familie. Jens Theofilos dør af solstik i 1884 få dage efter, at han er fyldt 48 år. Om de er flyttet til Ulfborg, før han døde, er uklart, men enken, Edel, boede i hvert fald i Ulfborg i 1885, da Gunder blev konfirmeret. Skulle det virkelig være denne



Gundersminde.



Avanceproduktionen er gået i gang. Måske er det Nilsson selv på billedet. Ingen ved det.

unge pige, der har lagt navn til huset? Det er et usædvanligt navn, og jeg har ikke stødt på andre på stedet af det navn. Navnet Gundersminde er brugt som adresse i kirkebogen allerede, da efterfølgerne får deres børn døbt, så alt taler for det.

Efterfølgeren var Anders Axelsen. Han kom fra Thy og var smed. Det er sikkert ham, der har bygget den gamle smedje, som nu er væk. Der har nok været brug for en smed på stedet nu, hvor Lars Bertelsen var holdt op som smed. Anders Axelsen og Ane var ganske unge, og fra 1890 til 1899 fik de en pige og tre drenge. Den yngste



Virksomheden vokser.



Manden her med Vejlstrup Kro i baggrunden har stået model til kataloget.

Den lignede til forveksling maskinen af samme navn, som smed Ragborg i Vemb fremstillede, og da den var opfundet af brødrene Willemoes i 1895, må patentet enten være hugget eller den må, hvad der er mere sandsynligt, være fremstillet på licens. Det var også en god maskine efter datidens forhold, som jeg har sået og renset mange roer med.

Så kunne han det med reklame. A.V. Nilsson udgav et flot katalog, og læs blot, hvad der står på den forreste side:

dreng døde kun 10 uger gammel. Umiddelbart efter, omkring 1900, rejste de, men hvorhen ved jeg ikke.

Den næste i rækken var en markant person, der fortjener en længere omtale. Alfred Vilhelm Nilsson hed han, og han var født i 1875 i Eldsberga, Hallands len, Sverige.

Han flyttede til Nyholm omkring 1900 med sin 10 år ældre kone Jenny, født Larsen og deres 2 år gamle søn. Jenny kom fra Vestergaard (Sønderkærvej 2). I 1902 fik de en pige. Nu kom der gang i smedjen. Han blev nemlig fabrikant og kaldte sin virksomhed Maskinfabrikken "Gundersminde".

Hovedproduktet blev fra starten, hvad han kaldte "Fremtidens Rodfrugtmaskine AVANCE". Det var en maskine, der både kunne indstilles til at så og rense roer samt køre kålroerne op om efteråret.


Maskinfabriken „Gundersminde"

Fremtidens Roefrugtmaskine „Avance"

Til Rensning af en række.

Denne Maskine er fremstillet paa Opfordring og fortrinsvis benyttet til de mindre Landbrug. Den er billig at anskaffe, er praktisk og let at betjene, og kan bruges til Rensning paa flad Jord saavel som til opkammet.

Den har tillige den Fordel, fremfor andre enkelte Rensere, at den renser over Rækkerne paa samme Maade som den dobbelte

Alfred V. Nilsson, Ulfborg

Kundernes anbefalinger.

"Idet jeg høfligst tillader mig at fremsende nærværende Katalog, beder jeg Dem skænke efterfølgende Illustrationer og Forklaringer Deres Opmærksomhed.

Kun første Klasses Materiale anvendes til mine Maskiner, ligesom Værkstedsarbejdet er til det yderste nøjagtigt og godt udført.

Overalt har mine Maskiner vakt almindelig og berettiget Opmærksomhed ved deres praktiske og solide Konstruktion, og Aar efter Aar er Efterspørgselen blevet større og større.

Enhver, som køber en Maskine af mig, har den mest betryggende Garanti for, at han faar en i enhver Henseende første Klasses Vare.

Flere Aars Erfaring ved denne specielle Fabrikation gør, at jeg med Hensyn til denne Garanti, Soliditet og Prisbillighed fuldt ud kan konkurrere med et hvilket som helst andet Fabrikat af samme Branche.

Med Højagtelse
Alfred V. Nilsson,
Ulfborg."

I kataloget er der beskrivelser og tegninger af alle de muligheder, maskinen kunne indstilles til, endog en enkeltrækket version er der blevet plads til. Bag i hæftet er der anbefalinger fra 15 bønder på egnen, blandt andre min farfar.

Den 3/7 1910 skriver han blandt andet til Jenny, der åbenbart er indlagt på St. Josephs Hospital i København: *"Vi er lige blevet færdige med 3 maskiner, der skal til Ungskuet i Fredericia til Udstilling der, og der vil jeg også ud."*

Jo, jo, han forstod det der med markedsføring.

Han fremstillede også en vogn, han kaldte Ulfborg Patent – Jernvogn. Den lignede til forveksling de kassevogne, alle bønder benyttede på det tidspunkt, blot var hele stellet af jern i stedet for træ. I brochuren for den, for en sådan fandtes selvfølgelig, stod der blandt meget andet:

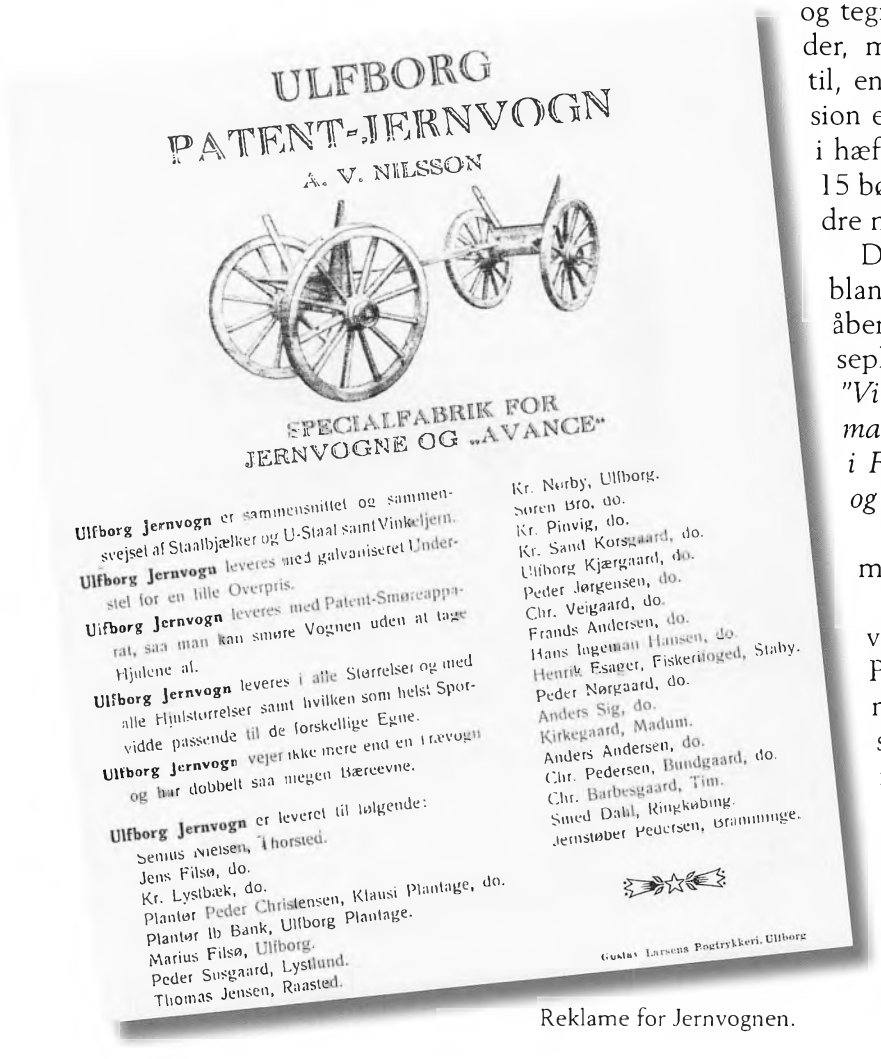

ULFBORG
PATENT-JERNVOGN
A. V. NILSSON

SPECIALFABRIK FOR
JERNVOGNE OG „AVANCE"

Ulfborg Jernvogn er sammensnittet og sammensvejsel af Staalbjælker og U-Staal samt Vinkeljern.

Ulfborg Jernvogn leveres med galvaniseret Understel for en lille Overpris.

Ulfborg Jernvogn leveres med Patent-Smøreapparat, saa man kan smøre Vognen uden at tage Hjulene af.

Ulfborg Jernvogn leveres i alle Størrelser og med alle Hjulstørrelser samt hvilken som helst Sporvidde passende til de forskellige Egne.

Ulfborg Jernvogn vejer ikke mere end en Trævogn og har dobbelt saa megen Bæreevne.

Ulfborg Jernvogn er leveret til følgende:

Semus Nielsen, Thorsted.
Jens Filsø, do.
Kr. Lystbæk, do.
Plantør Peder Christensen, Klausi Plantage, do.
Plantør Ib Bank, Ulfborg Plantage.
Marius Filsø, Ulfborg.
Peder Susgaard, Lystlund.
Thomas Jensen, Raasted.
Kr. Nørby, Ulfborg.
Søren Bro, do.
Kr. Pinvig, do.
Kr. Sand Korsgaard, do.
Ulfborg Kjærgaard, do.
Peder Jørgensen, do.
Chr. Veigaard, do.
Frands Andersen, do.
Hans Ingemann Hansen, do.
Henrik Esager, Fiskeritoged, Staby.
Peder Nørgaard, do.
Anders Sig, do.
Kirkegaard, Madum.
Anders Andersen, do.
Chr. Pedersen, Bundgaard, do.
Chr. Barbesgaard, Tim.
Smed Dahl, Ringkøbing.
Jernstøber Pedersen, Brammingе.

Gustav Larsens Boghrykkeri, Ulfborg

Reklame for Jernvognen.



Den kongelige Patentkommission

meddeler herved — i Henhold til Patentloven af 15de April 1894 —

Patent

til Maskinfabrikant Alfred Vilhelm Nilsson af Ulfborg Stationsby i Ulfborg Sogn under Ringkøbing Amt

paa en Kartoffellægger.

Opfindelsen er beskyttet fra den 12 September 1923 *i den Udstrækning, som fremgaar af Lovens § 6.*

Patentets Varighed regnes fra nedenstaaende Udstedelsesdag.

For Patentet erlægges en aarlig Afgift, hvis Forfaldstid og Størrelse er angivne paa omstaaende Side.

Beskrivelse af Opfindelsen med Patentkrav og tilhørende Tegning er vedhæftet.

København den 17 December 1923.

Direktøren.

A.V. Nilsson fik patent på en kartoffellægger.

"Ulfborg Jernvogn leveres i alle Størrelser og med alle Hjulstørrelser samt hvilken som helst Sporvidde passende til de forskellige Egne." I brochuren stod tillige navnene på 24 bønder på egnen, der foruden en smed i Ringkøbing og en jernstøber i Bramminge havde købt vognen. Fars navn var imellem, så det er en vogn, jeg har kendt og kørt med i min barndom og ungdom. Han flyttede hele sin virksomhed med 4-5 mand i arbejde til Ulfborg omkring 1915, og skal vi følge ham der, fik han i 1922 patent på en kartoffellægger.

I beskrivelsen står: "Opfindelsen angaar en Kartoffellægger af den slags, ved hvilken en Elevator fejer Kartoflerne enkeltvis op i et Rør, fra hvilket de falder ned i den pløjede Fure, idet Maskinens Elevatorkæde gaar uden Hjælp af Bundklapper gennem aabne Rør i Kartoffelbeholderens Bund, og bestaar i, at Kæden strammes, ved at det ene Kædehjul sidder paa en forskydelig Slæde, hvorhos Kartoffellæggerens Skær er svingeligt paa Maskinrammen og ved Hjælp af en drejelig Haandstang svinger ned i eller op af Jorden, samtidig med, at Maskinen til- eller frakobles.

Den foreliggende Kartoffellægger kan lægge en Række Kartofler og er til at sammenkoble med en Dobbeltplov, saa at den udgør Kartoffellæggerens Forstilling, hvorved Kartoffellægningen udføres samtidig med Pløjningen."

Måske har kartoffellæggeren været lidt for Storm P'sk. I hvert fald har jeg som dreng lagt kartofler ved at stikke dem ind i furesiden, hvorefter de blev dækket af næste fure til trods for, at ovennævnte kartoffellægger lå oppe på loftet i vores maskinhus. Det kan vel tyde på, at den har været lidt for besværlig og upraktisk i brug.

I 1924 blev Nilsson skilt fra Jenny, hvad der var usædvanligt dengang. Han havde været hende utro. Det var nok mindre usædvanligt. I 1929 indgik han borgerligt ægteskab med sin husbestyrerinde, Ane Mathine Nielsen, som han fik to børn med, før han døde af en blodforgiftning i benet omkring 1932-33.

Tilbage i Gundersminde fulgte der ret hurtigt efter hinanden to smede, en smed Moesgaard og efter ham smed og senere brøndborer Trabjerg. Mon ikke han er den brøndborer Anders Trabjerg, som jeg har kendt som dreng? Han boede i Villa Nord (Holmegade 24) og var en høj, stout mand med et tateragtigt udseende. Sådan husker jeg ham, da han lavede en 63 m dyb boring ved mit hjem. Der er også spor, der peger mod en Trabjergfamilie i Vejrum, som selvfølgelig kan være den samme familie.

Hvornår Jacob Nielsen kom, ved jeg ikke helt præcist. Det må have været omkring 1918-20. Han var født i 1897 i Brylle på Fyn og blev i 1921 gift med Mette Margrethe Eskildsen. Historien fortæller, at hun var på cykel på vej fra sit hjem i Sønderjylland for at besøge sin tante og farbror, Kirstine og Eskild Eskildsen i Knudhus (Lystlundvej 9). Så punkterede hun i nærheden af Nyholm Smedje og spurgte om hjælp, og der må have været amoriner i luften den dag. De nåede at få 4 børn sammen, før hun døde ung i 1935.

Jacob var grovsmed. Han begyndte uden nogen ting, og hans søn Villiam har fortalt mig, at han startede med selv at smede alle de tænger, han skulle bruge. Han var stærk og kunne svinge hammeren og forme et stykke jern, som han ville. Han kunne ringe et vognhjul og sko en hest, men han fik problemer efterhånden, som mekaniseringen skred frem. Et bindeapparat, der ikke kunne binde, stod han ret hjælpeløs overfor. Han giftede sig senere med Hanne. Hun havde et strengt, kristent livssyn og opdragede sine stedbørn strengt,

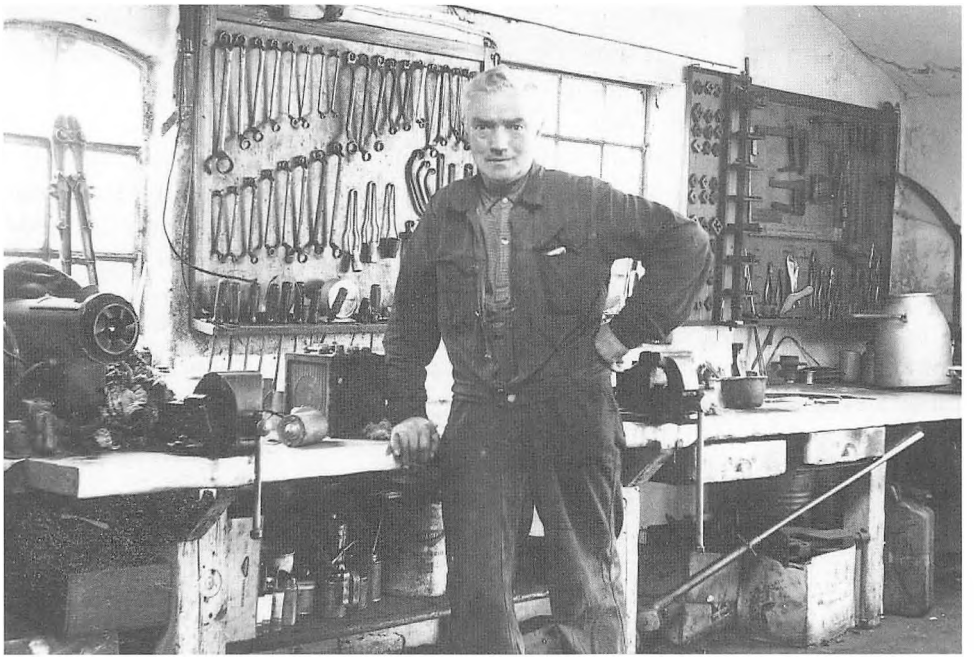

Kristian Andersen i sit værksted.

for strengt syntes mange. Det var i den korporlige revselsesrets tid. En aften vi børn skulle i seng, opdagede vi, at Villiam gik udenfor. Vi fortalte det til mor, der fik fat i ham. Han havde brækket sin søsters lineal og turde ikke komme hjem. Mor fulgte



I dag er Nyholm Auto en stor virksomhed.

ham hjem, og hun fortalte os, at moderen havde lovet ikke at slå ham. Jeg har nævnt det for Villiam mange år senere, men han sagde: *"Ja, men hun holdt det nu ikke. Hun ville os det godt, men hun var ikke god til det"*. Det var flot sagt. I 1937 fik de elektricitet i smedje og beboelse. I sommeren 1946 rejste Jacob og Hanne tilbage til Fyn. Det havde knebet lidt at få solgt huset og smedjen, men den blev købt af Breinholt, der ikke var smed.

Efter at smedjen havde stået tom en tid, købte eller lejede Kristian Andersen den og kom til at sidde til leje på loftet i Gundersminde. Han var egentlig møllebygger, men kunne lidt af hvert. Han påtog sig diverse smedearbejder og begyndte lige så stille at reparere biler, og bilerne kom langsomt til at fylde mere og mere i hans tilværelse. Det er klart, at det i længden blev uholdbart at bo på loftet i Gundersminde, så i 1956 byggede de selv hus nord for værkstedet, så nu var der et hus mere i Nyholm (Holstebrovej 6). Et dårligt helbred indhentede Kristian Andersen. Til sidst kunne han ikke engang løfte et batteri op i en bil, det vil sige, det kunne han godt, men når han forglemte sig og gjorde det, blev han syg bagefter, så til sidst måtte han give op og solgte værkstedet til Mads Nielsen den 1. januar 1969.

Mads var mekaniker, så nu blev det rent mekanikerværksted. Ellen kom hurtigt til, og nu har Mads og Ellen holdt 40 års jubilæum og er dermed de længst boende på stedet. Smedjen blev hurtigt for lille til Mads' aktiviteter, og den var mildest talt heller ikke særlig egnet til autoværksted, så allerede i 1972 købte de jord til grunden, rev det gamle værksted ned og byggede et dejligt værksted lidt tilbagetrukket, så der blev mere udenomsplads. Her har Mads svunget en god forretning op med Tvindimperiet som sin største kunde, og stedet hedder nu Nyholm Auto.

Gundersminde

Da Kristian Andersen byggede hus, blev Gundersminde et selvstændigt sted uafhængigt af værkstedet, og Breinholt boede der stadig. Det var vist ham, der solgte til Valdemar Jensen, der efter en årrække solgte til Johannes Nielsen i 1965. Johannes havde drevet en ejendom i Pinvig (Holstebrovej 14) og gik nu på pension sammen med sin kone, der døde 2 år efter. Han boede der alene frem til 1985 og solgte til Tonny Christensen. Senere har Poul Trier Larsen og Ragna og John Møller boet der. Den nuværende ejer er Brian Nielsen.

Alt det liv

Det var folket i Nyholm, men ikke alt folket. Der har selvfølgelig været mange, mange flere, og historien er jo ikke alene navnene. Den er også en masse liv. Jeg ved lidt om, hvordan de sidste generationer har levet. Dem har jeg mere eller mindre kendt, men jeg ved meget lidt om, hvordan dagliglivet har været for dem, jeg har fundet i kilderne, og så er der alle de andre, alle de anonyme, der har spillet en rolle i en travl hverdag. De er sikkert mange flere, selv om jeg har gjort mig umage med at finde så mange som muligt, synes jeg. Der kan også være enkelte fejl i det, jeg har fundet ved ihærdig søgen. Det er næsten uundgåeligt, siger min erfaring mig. Enkelte hændelser kender vi, f.eks. en generalforsamling på Vejlstrup Kro. Hvis vi ser i Stine Kjærgaards dagbog fra 1864-65, da Danmark var i krig, står der at læse: *"8. Juli 1864. I Dag kom et Optog, som kun var lidet glædeligt, gjennem Ulfborg, nemlig 200 Østrigske Hestfolk (Bøhmere). Der holdt de*

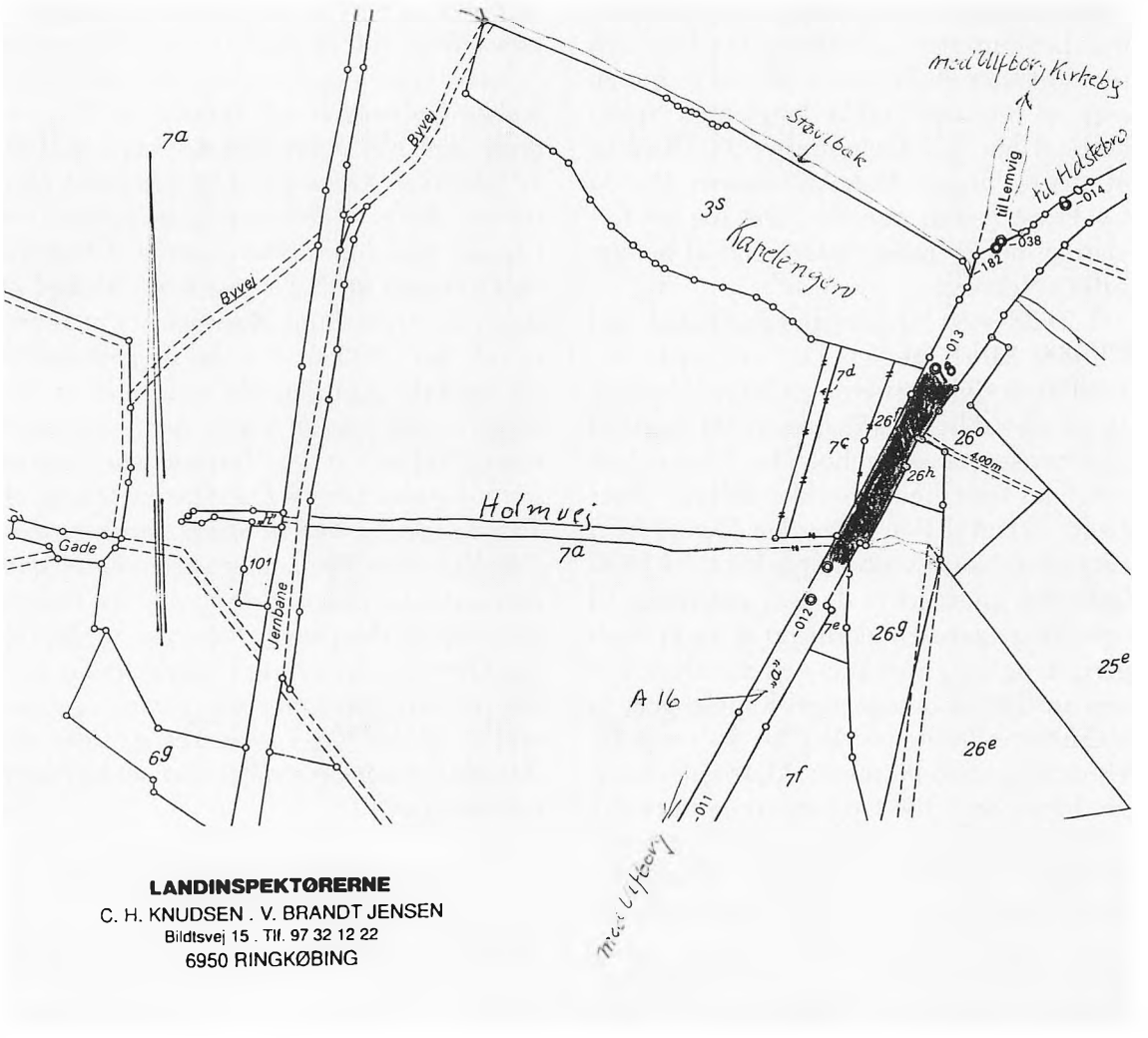

Matrikelkort hvorpå man kan se, hvor Kapelengen har været.

en 4 Timers Hvil paa Vosborg, i Kirkebyen og paa Vejlstrup og rejste derpaa til Lemvig." Igen den 12. juli står der: *"I formiddag Kl. 9 kom der 900 Ungarere til Vejlstrup, hvor der af Ulfborg blev leveret over 1000 Smørrebrød til dem. Kl. 12 kjørte 235 Vogne dem til Holstebro, vi var henne ved Landeveien at see dem, det var alle sammen unge, kraftfulde Mennesker."*

Vognene var i øvrigt nogle, bønderne på egnen måtte stille til rådighed. Det er let at forestille sig, at kroen har været som en myretue ved sådanne lejligheder.

Også jorden kan have en historie

Det var så stederne og folket i Nyholm, men også jorden kan have en historie. Står man ved Nyholm Auto og ser mod vest, ser man bare på den anden side af hovedvejen Henning Korsgaards mark, en ganske almindelig mark i kultur.

Skal man se en afvigelse, må man ty til

matrikelkortet. Det meste af marken har matrikelnummer 7a, Ulfborg nordlige del, som er Øster Holms overordnede nummer, men et ret stort stykke langs med Støvlbækken har matrikelnummer 3s. Hvad er nu det for noget? Matrikelnummer 3 er da Gl. Præstegaards nummer. Det har sin forklaring, der er meget ældre end al bebyggelse i Nyholm.

I 1628 stod Gyldenstjernes Kapel ved Ulfborg Kirke færdigt. Det var rejst over Predbjørn Gyldenstjerne på Nørre Vosborg og var ejet af herregården, men der skulle jo også tænkes på vedligeholdelse. I den anledning blev omtalte jordstykke skilt fra Øster Holm og lagt til Præstegaarden. Øster Holm var ejet af Nørre Vosborg på den tid. I 1660 indførtes Enevælden, der gav anledning til opmåling og matrikulering af al jord i Kongeriget, og da jordstykket ved Støvlbækken, der hurtigt fik betegnelsen Kapelengen, jo nu tilhørte Præstegaarden, fik det naturligvis dens matrikelnummer. Matrikuleringen færdiggjordes i 1664, og numrene står i dag uændret blot med tilføjelse af bogstaver. Forpligtelsen blev selvfølgelig nedfældet i en fundats, hvor der står, at man på Predbjørn Gyldenstjernes børns vegne *"...har ladet et Capel til bemeldte deres Forældres Begravelse bygge ved Ulfborg Kirke, hvorudi deres og Fru Birgitte Rosensparres Legemer og nogle Børn hviler, hvorpaa hans Majestæt har givet Benaadning, at samme skal tilhøre dem og Arvinger til evig Tid, hvortil er lagt en Eng, som tilforn har "lagt" til Holmgaard i Ulfborg Sogn, kaldet Stoft Eng, som Præsten i Brug haver og deraf skal svare aarlig en halv Tønde Smør, hvoraf aarlig betales 12 Sletdaler a. 64 Skilling, som Præsten til Ulfborg Kirke, som nu er eller herefter kommendes vorder, skal oppebære, og dermed samme Capel fuldkommen med Vinduer og alt i alle Maader vedligeholde. Og efterdi samme Capel er af Grundmur velbygt og med Bly belagt, da kan mange Aar bortgaa, førend Reparation behøves, hvorfor de har sluttet, at naar forbemeldte Opbørsel er udi Beholdning 30 Sletdaler, som paa Rente skal udsættes, skal de 12 Sletdalers Opbørsel til St, Michaelis Dag aarlig uddeles til de 6 elendigste Stakler, som i Sognet findes, hvis Navne aarlig af Præsten skal antegnes og derfor gøre Rede, hvilken af dem eller Arvinger det begerendes er at levere, og det saa continueres indtil de forbemeldte 30 Sletdaler paa Capellet nødvendig er anvendt, og saa atter at angaa, naar, som før er meldt, 30 Daler er udi i Forraad paa Rente at sætte. Og skal samme Præst for sin Umage og Tilsyn have 2 Daler in Specie aarlig, og dersom han dette ikke rettelig efterkommer, skal han samme 2 Daler miste og desuden staa til Rette efter Biskoppens og Provstens Sigelse. Og naar Brøstfældighed paa Capellet findes, skal den af 4 uvillige Dannemænd synes og granskes og af dem tages beskreven og siden det lideligste muligt forfærdiges, som det sig bør og forsvarligt er."*

Odense, d.30. September 1635
Til Vitterlighed:

Johan Borchardsen	*Knud Nielsen*
Biskop	*Provst i*
	Ulfborg Herred

Så kan man vist sige, at det hele er kommet med. "Evig Tid" er et vidtløftigt begreb, og evig tid er da også for dette dokuments vedkommende overskredet for lang tid siden. Nørre Vosborgs "evige" ejerskab af Gyldenstjernes Kapel er for mere end 100 år siden overgået til Staten i og med at folkekirken blev en statsinstitution. Det er også mere end 100 år siden, at præsten flyttede ned i sin nye embedsbolig, og Præstegaarden blev privatejet og blev til Gl. Præstegaard. Endelig solgte Gl. Præstegaards ejer i 1920

Kapelengen til Anders Korsgaard. Nu kom matrikel nr. 3a til at hedde 3s og blev indlemmet i Øster Holms jorder.

Det var, hvad jeg har fundet at fortælle i og omkring Nyholm. Sådan har hver egn og hvert sted en historie at fortælle. Og det er ganske vist.

Kilder:

Knud Sand: Min mors levnedsløb, 1930.

Alfred Kaae: Ulfborg Sogn og saga.

Den store danske encyklopædi.

J. Gr. Pinholt: Fra tørlægningsforsøgene i Nissum Fjord, Hardsyssels årbog 1942.

P. Storgaard Pedersen: Om familien Gyldenstjerne på Nørre Vosborg, Hardsyssels årbog 1929.

Kirstine Kjærgaards dagbog, Egnshistorisk Studiecenters årsskrift 1993.

Kirkebøger og folketællinger.

Tak for samtaler og hjælp til:

Hardy Ellingsen

Henning Korsgaard

Niels Korsgaard

Bent Larsen

Marie Lauridsen

Ruth Mathiasen (født Nilsson)

Ellen Nielsen

Gunnar Nielsen

Hans Nielsen

Villiam Nielsen

Anna Pedersen (født Østergaard)

Staby Skole og Sogn 1977-1982

– oplevet af en nyuddannet lærer fra Vendsyssel

Af Peter Müller, Hjørring

Sommeren 1977 blev min veninde og jeg færdige som lærere fra Hjørring Seminarium. Allerede i det tidlige forår søgte vi, og fik, stilling som lærerpar på Staby Centralskole godt 25 km vest for Holstebro.

Skolen var en syvklasses skole, så det så ud til at være en god begyndelse på et lærerliv. Jeg skulle starte som klasselærer i 6. klasse, og det viste sig at være nogle utrolig dejlige børn.

Ved samtalen med skolenævnet kom det frem, at man gerne så, at det nye lærerpar ankom med en vielsesattest. Desuden var der forventning om, at vi kunne overtage driften af ungdomsklubben og ledelse af voksenkoret, også kaldet Stabykoret.

Heldigvis kunne vi leje dyrlæge Bachs assistentbolig på Sognefogedvej 1, så efter at være blevet gift i Brønderslev gamle kirke i løbet af sommeren, var vi klar til at starte i det nye job 1. august 1977.

Inden da mente vi imidlertid, det ville være en god idé at hilse på og drikke kaffe hjemme hos skolenævnsmedlemmerne. Hos Egon Brondbjerg, husker jeg, var vi ude at se ejendommen og det gamle voldsted. På den måde fik vi en god fornemmelse af den nye egn.



Klassebillede 1979. – Øverst fra venstre: Peter Müller, Nicolai Steinø, Hans Jørgen Ulriksen, Bent Trabjerg, Jacob Vandborg, Jens Johan Nørgård Rasmussen, Bjørn Nielsen, Frank Nørgård Pedersen, Hagbart Andreasen. – Nederst fra venstre: Birgit Mortensen, Bente Guldager, Ida Andersen, Jette Knak, Lisbeth Thomsen, Lis Andersen, Annette Nørgaard, Gunnar Andreasen.



Forår 1980. – Øverst f.v.: Ib Stærkær, Birgit Kyhn, Elisabeth Müller, Rudof Uhre, Peter Müller. – Midten f.v.: Jytte Meller, Maria Holm-Rasmussen, Sigurd Madsen, Bodil Uhre. – Siddende: Inger Falk, Hanne Jensen, Marie Lund, Knud-Anton Hansen.

Hvis vi troede, vi skulle ud til det mørke Vestjylland, blev vi hurtigt revet ud af den vildfarelse.

Staby var på den tid et velfungerende landsbysamfund med kirke, alderdomshjem, skole, sognegård, mejeri, foderstof, byggemarked, to købmænd, manufaktur, smed, tømrer og dyrlæge. Desuden var der den nærliggende Staby Efterskole. Der var også et udbygget foreningsliv med ungdomsklub, sport, aftenhøjskole, voksenkor, aftenskolesløjd og karlegymnastik. Var det ikke nok, så var der jo også Stabygrillen, de unge kunne sidde på. Men det var nu ikke særlig velset.

Karlegymnastikken blev ledet af en lille gymnastikmand fra Ulfborg, som stillede store krav til holdet, men det blev opvejet af den obligatoriske øl i omklædningsrummet efter aftenens lidelser. Afslutningen på sæsonen var en opvisning i Sognegården, som var rigtig godt besøgt. En del af skolens elever kom også, formentlig for at grine af de deltagende læreres kluntede fremfærd.

Aftenskolesløjd foregik i skolens sløjdlokale og blev ledet af Niels Chr. Eskildsen, der var uddannet snedker og ansat på Staby Efterskole. Da jeg kom tilbage efter 4 måneders kursus på Sløjdhøjskolen i Esbjerg var Eskildsen meget indstillet på, at jeg overtog sløjdholdet, men det synes jeg nu ikke, mine evner rakte til.

Aftenhøjskolen kunne om vinteren byde på foredrag og kaffe i Sognegården, og jeg



Lærerudflugt 1981. – F.v.: Knud- Anton Hansen, Hanne Jensen, Sigurd Madsen, Elisabeth Müller, Marie Lund, Bodil og Kirsten Uhre, Jytte Meller.

husker især to foredragsholdere, højskolemanden Per Warming og Karl Otto Meyer, chefredaktør for Flensborg Avis, formand for SSW og medlem af Landdagen i Kiel. Sidstnævnte gjorde et stort indtryk på mig, men til min store undren kom der kun ca. 20 tilhørere til den aften.

Stabykoret blev ledet af Christa Koopmann, men efterhånden overtog min kone Elisabeth Müller ledelsen. Ud over de almindelige øveaftener afholdt koret julekoncerter i forskellige kirker og deltog i Vestjyske Folkekors stævner. Øveaftenerne blev skiftevis holdt i kormedlemmernes hjem, og efter skønsangen var der et lettere traktement.

Staby og omegn kunne også mønstre amtsborgmester Aage Ebbensgaard, to folketingsmedlemmer, Henrik Toft og Kristen Poulsgaard, og to kommunalbestyrelsesmedlemmer, mejeribestyrer Knud Jensen og gårdejer Jakob Brink Jakobsen. Og ikke mindst skolelederen Rudolf Borgen Uhre, som på mange måder var en samlende person i forhold til skole, egnens historie og kulturliv.

På den tid havde skolen omkring 120 elever og 8 lærere plus børnehaveklasseleder. Efter vi var kommet, bestod det faste personale af Jytte Meller, Hanne Jensen, Sigurd Madsen, Knud-Anton Hansen, Maria Holm-Rasmussen, Peter Müller, Elisabeth Müller, Bodil Uhre og Rudolf Borgen Uhre.

Desuden var der også ansat faglærere i håndarbejde og sløjd. Det var Dagny Ulriksen og ovenfor nævnte Niels Chr. Eskildsen.

Vores udmærkede pedel hed Jakob Bjer-



6. klasse på scenen i Staby Sognegård i november 1977. Stykket hedder "Ali Baba og Røverne". – Den unge mand med fez er Jacob, som klarede den store hovedrolle på beundringsværdig vis.

regaard Jensen, og han og hans kone, Hilda, passede også Sognegården, som var en del af skolen.

Dengang var det i øvrigt som lærer naturligt at bo nær skolen, og faktisk var det sådan, at én lærer boede i Madum, en anden i Husby og alle de andre i Staby.

Der var et overmåde godt miljø på skolen. Vi lærere var også sammen på udflugter, og én af dem gik til Uhres sommerhus på Fur. Et år holdt Uhre også juleafslutning med hjemmelavet sylte i hjemmet på Landsbyvænget.

Der var et velfungerende og nært forældresamarbejde. Forældrene engagerede sig i skolen, og mange kvitterede for samarbejdet ved at invitere lærerne med til fødselsdage og efterkonfirmation. Et år var vi til efterkonfirmation et sted i Nørre Staby. Den uge havde familien, ud over den overståede festdag, fire efterkonfirmationer med 30 spisende gæster hver gang!

Ellers blev Staby Sognegård flittigt brugt til mærkedage, og der var altid mange indbudte til festerne. Det var selvfølgelig, fordi der var store gamle familier i sognet og dermed også en del venner og bekendte. Så det var sådan, at vi ofte måtte opgive at få hilst på alle gæsterne.

Jeg nåede at være klasselærer i to klasser, og jeg husker eleverne som velopdragne og "uspolerede". Der var ro til at undervise og lave fælles hygge, når der var behov for det. Eleverne elskede at lege i klassen, og rigtig sjovt var det, når vi gik ned i en lille skov syd for skolen og legede "spark til bøtten".



Dragen fra projektet om Kina.

En af skolens traditioner var, at 6. klasse skulle opføre skolekomedie. I mit første år på skolen valgte vi et noget langt og krævende stykke, "Ali Baba og Røverne", og alle var i længere tid beskæftiget med at lære roller, male kulisser og skaffe kostumer.

Det blev en stor indsats og oplevelse, og jeg tror, at eleverne tænker tilbage på det som en markant begivenhed i deres skoletid.

En anden tradition var Ulfborg Marked i august. Den dag sluttede skolen til middag, for alle mand skulle selvfølgelig af hus. Et år havde vi den fornøjelse at se Franz Krüger i den legendariske dødsdrom.

Der var i årenes løb også andre projekter, som man vil kalde det i dag. Et tema var Kina med optræden og kinesisk musik skaffet fra ambassaden. Et andet tema var historisk, og her blev lokalsamlingens effekter brugt til at illustrere livet på landet i fordums tid. Lokalsamlingen var Uhres

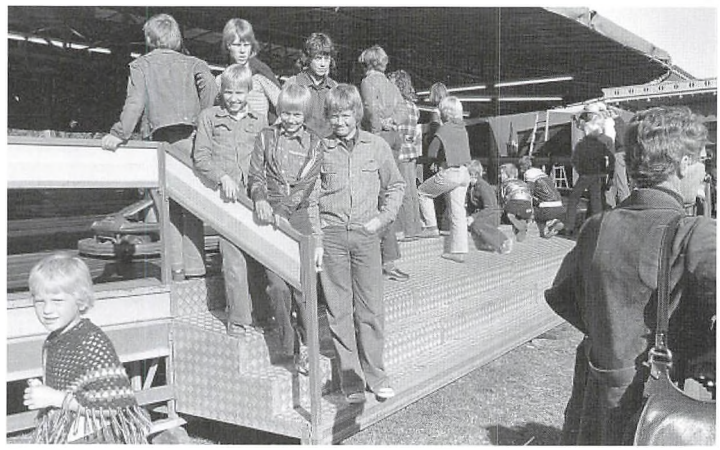

Tre friske markedsgæster på trappen ved radiobilerne. Nedefra er det Gunnar, Frank og Hagbart, 1978.



Dødsdromen med Frantz Krüger, 1978.

værk, idet han tidligt var begyndt at indsamle ting og inventar fra gårdene i sognet. Historisk set var det et godt supplement til "Stabybogen", som jeg heldigvis nåede at få et eksemplar af.

Og historie var der ellers nok af på egnen. Ikke mindst fortællingen om sølvskatten fra 1600-årene, der blev fundet i 1975 på gårdejer Lars Chr. Holgersens jord. Her blev udgravet knap 300 sølvdalere, som natur-

ligvis blev udnævnt til danefæ. Der er i øvrigt en meget oplysende artikel om fundet i SKALK nr. 5 fra 1975.

Skolelederen Rudolf Uhre var en god skoleleder – landbruget, højskole og historisk interesse prægede hans ledelse af skolen. Han var loyal overfor lærerne og var ikke bange for at tage ansvar.

Da vi kom til skolen, var det ypperste udstyr spritduplikatoren. Senere fik vi en rigtig kopimaskine til afprøvning. Den var dyr, og det var meget usikkert, om skolen kunne finansiere et indkøb. Så vi lærere udnyttede den lånte kopimaskine og skyndte os at kopiere materialer til hele skoleåret!

Da Uhre opdagede kæmpeforbruget af kopier, sagde han fortvivlet: "Jeg ved ikke, hvordan jeg får det sagt til kommunalbestyrelsen!"

Selvfølgelig hørte vi ikke mere til det, og senere stod der så en rigtig kopimaskine til os i rummet nede i kælderen.

Dengang sang vi morgensang i klasserne og bad Fadervor. Det var der ingen, der anfægtede, og det var en god start på dagen. Ved juleafslutningen havde vi først en time i klassen med leg og højtlæsning, og derefter gik alle elever og lærere i en lang række over i kirken.

Ruten gik selvfølgelig forbi alderdomshjemmet, så beboerne kunne se og glæde sig over børnene.

Her var der så afslutning ved vores afholdte sognepræst Steffen Qvortrup. Et år tog Qvortrups tale udgangspunkt i reliefkvaderen "Velsignende konge" på korbuens nordvange, og han synliggjorde det for eleverne ved at ridse figuren op med kridt.

I løbet af de år skete der også det mest ulykkelige, der kan ske på en skole. En elev i 7. klasse, Gitte, gik bort efter længere tids sygdom. Elever og lærere deltog i begravelsen, og jeg husker, hvordan vi stod foran



Lille Møldam, 1978.

skolen og spredte løv på kørebanen, før rustvognen kørte forbi.

Når eleverne efter 7. klasse forlod skolen, var der i mange hjem tradition for, at børnene fortsatte på Staby Efterskole. De, der ikke skulle på efterskole, og det var under halvdelen, tror jeg, kom på byskolen i Ulfborg. Det har været en brat opvågen, for her samledes alle overbygningselever fra så forskellige skoler som Thorsminde, Vemb, Sdr. Nissum og de andre kommunale skoler.

Som nævnt lejede vi dyrlæge Bachs assistentbolig i begyndelsen. Desværre afgik dyrlægen ved døden, og vi måtte finde et nyt sted at bo.

Det viste sig så, at der forelå en gammel aftale om byggeri af en lærerbolig, når der blev behov for det.

Den aftale stod kommunalbestyrelsen ved og iværksatte byggeriet af et traditionelt parcelhus på Rolighedsvej 32 bag ved alderdomshjemmet. Den vinter byggeriet stod på, lejede vi os ind i ejendommen "Lille Møldam" lidt nord for Staby. Huset var én stor museredе, men det lykkedes da at gøre den rimelig beboelig.

Inden da havde vi set på forskellige muligheder, bl.a. Peter og Helga Sønderbys "Frøsang". De var flyttet op på Rolighedsvej og blev senere betænksomme og hjælpsomme naboer, vi havde megen glæde af. I øvrigt var der på den tid begyndende parcel-

husbyggeri bag foderstoffen og som nævnt også på Rolighedsvej, hvor der var plads til flere huse. Beliggenheden var god lige ud til markerne og med stor og vid udsigt mod nord og nordvest.

Det hele kan lyde idyllisk og tornerose-agtigt, og lidt er der vel om snakken. Men Staby sogn kan ikke løbe fra, at Tvind skolerne valgte at slå sig ned i nabosognet Madum.

Da vi kom, hørte "Tvindbørnene" til Staby skole. Det var dog således, at Tvind holdt eleverne hos sig selv og hjemmeunderviste dem. De ventede blot på en godkendelse, så de kunne lave en friskole.

Indtil da var det vores pligt at føre tilsyn med Tvinds undervisning.

I efteråret 1977 tog vi lærere på tilsyn, og vi blev godt modtaget med te og kage. Tvindlærerne fortalte om undervisningen, og jeg husker, at engelskundervisningen f.eks. tog udgangspunkt i breve som elever på "Den Rejsende Højskole" sendte hjem.

Eleverne var rigtig søde og viste rundt, men når vi prøvede at snakke med de enkelte børn, stod der straks en lærer og blandede sig i det. Vi tog hjem – lettere frustrerede – men heldigvis fik Tvind sin godkendelse kort tid efter.

Tvind havde i øvrigt på det tidspunkt tilknyttet to læger, Knud Jacobsen og Per Steinø, som boede lidt udenfor fællesskabet i periferien af Tvind. Deres børn gik i Staby skole, og familierne deltog som så mange andre familier i sognets hverdag og tilbud. En del lokale fra Staby og Madum mødte også op til arrangementer på Tvind.

Ellers var der delte meninger om Tvindskolerne. Møllen var ved at blive bygget, og det var selvfølgelig et yndet udflugtsmål. Og der er nok heller ikke tvivl om, at Tvindprojektet generelt pustede liv i egnen. Bagsiden var desværre, at nogle af deres elever ikke altid kendte forskel på dit og mit. Det kunne gå ud over de aviser, posten havde smidt foran ejendommene, og jeg selv mistede min cykel, som jeg senere fandt på Tvind. Men det var der ikke nogen, der ville forholde sig til.

Mens vi boede i Staby, fik vi to piger, Gertrud og Astrid, som begge er født på Ringkøbing Sygehus, og den ældste, Gertrud, er døbt i Staby kirke.

Af forskellige grunde ville vi imidlertid gerne tilbage til Vendsyssel, og selvom det var en svær beslutning, forlod vi så Staby ved årsskiftet 1982/83 til fordel for job og bopæl i Frederikshavn.

I nogle år havde jeg endnu forbindelse med og var på julekort med gode folk i Staby. Disse år bød på jobskifte, skilsmisse, videreuddannelse og flere flytninger, så man kan undrende spørge sig selv om, hvorfor man rejser fra sådan et sted, hvor ens børn kan få en god og tryg opvækst.

Senere havde jeg og min nuværende kone, Karen Inger, fornøjelsen at blive inviteret til min gamle klasses sammenkomst i forsamlingshuset i Sdr. Nissum.

De var blevet voksne og havde tilsyneladende alle klaret sig godt.

Et af de mere underholdende indslag var et telefoninterview med mig, som samtidig blev transmitteret i lokalradioen ud over hele Vestjylland! Formålet var selvfølgelig, at jeg skulle rose mine gamle elever – og det gjorde jeg med den største glæde.

Kilder:

Navnebogen fra Jysk Telefon, Ulfborg, Sdr. Nissum, 1977

Staby Sogn, Alfred Kaae, 1972

Fhv. lærer ved Staby skole, Knud- Anton Hansen

Årsberetning 2008/2009

Af formand Birgith Sørensen

Hvor tiden dog løber, nu er det allerede tid til at lave årsberetning igen. Og det kan man så sidde og fundere over: hvor tiden bliver af, om den kommer eller går og hvorfor tiden går hurtigere jo ældre man bliver?

Apropos tiden der løber, har jeg i år skrevet en lille artikel til årsskriftet om min barndoms jul. I den forbindelse nåede jeg at overveje om noget, der foregik for ca. 40 år siden, var myndig til en artikel. Men, hvis vi skal leve op til foreningen slogan: "I dag er historie i morgen", så skulle der ingen problemer være, hvad alderen angår. Jeg vil hermed gøre opmærksom på, at vi meget gerne modtager artikler til årsskriftet, også om emner eller hændelser som er af nyere dato, om det er en side eller mange sider har heller ingen betydning.

Hvis læserne har rettelser, kommentarer, oplysninger, bl.a. om navne på billeder, hører vi meget gerne fra jer, gerne på nedenstående mail-adresse.

Bestyrelsesmedlem Johanne Marie Stender og jeg var i foråret på kursus i digitalfotografering. Kurset var vi ikke så begejstret for, men noget fik vi da med hjem: vi blev gjort opmærksom på, at alle former for digitale medier er skrøbelige med en ofte begrænset holdbarhed. Og da teknologien udvikler sig i forrygende hast, skal medierne hele tiden konverteres. Det sidste er en tidskrævende og kostbar proces, som desuden også kræver en del teknologisk viden. Konklusionen er, at det mest stabile medie pt. er det gode gammeldages tryk på papir. På biblioteket kiggede jeg i en næsten hundrede år gammel bog om Vemb, den var stadig læseværdig. Vi håber også, at årsskriftet står på bibliotekets hylder om hundrede år, så de kommende generationer kan få indsigt i deres forfædre og -mødres historie. Alt i alt bestyrker det vores tro på, at den bedste måde vi formidler historien på er gennem årsskriftet.

I samarbejde med museumsdirektør Anne Sofie Vemmelund Christensen fra Holstebro Museum er vi påbegyndt en oprydning i vores museumssamling med henblik på, at vi i 2010 skal flytte fra vore nuværende lokaler i Ulfborg Kirkeby til det gamle rådhus i Ulfborg.

Foreningen har investeret i en bærbar computer til kassereren, vi har fået internetforbindelse og en e-mailadresse:
egns-ulfborg@mail.dk

Nu mangler vi kun at få oprettet ARKIBAS (arkivernes registrerings system), men det er lige på trapperne.

Vores Åbent Hus arrangement var velbesøgt, selvom vi ikke mere kan låne lokaler på Jobcenteret og dermed kan holde foredrag m.v. Vi viste Elisabeth Rex Christensen film fra Ulfborg i 1950èrne.

På generalforsamlingen i oktober 2008 tog vi afsked med to bestyrelsesmedlemmer: Sigrun Nielsen og Kristen Bro. Begge har gennem mange år gjort en stor indsats i foreningen, både med praktisk arbejde og stor viden om lokalhistorie (Kan vi ikke slå en oplysning op om Ulfborg sogn, er det som regel en fuldtræffer at spørge Kristen Bro). Begge kommer stadigvæk jævnligt på arkivet, hvor de er behjælpelige med mange ting. Her skal lyde en stor tak til jer begge for indsatsen.

Velkommen til de to nye bestyrelsesmedlemmer: Hugo Birch (kasserer) og Ole Olesen (sekretær).



Kristen Bro og Sigrun Nielsen



Hugo Birch og Johanne Marie Stender



Kristen Bro, Kirstine Mosholm og Martha Østergaard

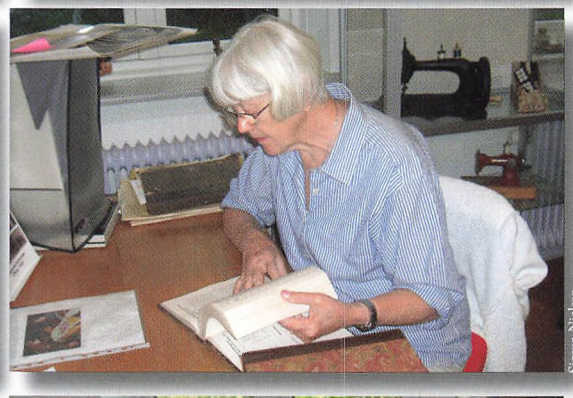

Sigrun Nielsen



Johanne Marie Stender



Birgith Sørensen

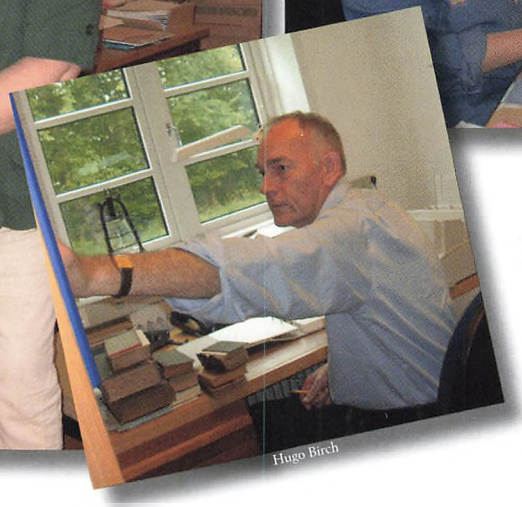

Hugo Birch

En dag på arkivet
– der studeres,
arkiveres, hygges og
snakkes historie...

Indholdsfortegnelse

5 **En julekrønike fra en sort/hvid, analog tidsalder**
Af Birgith Sørensen, Ulfborg

19 **Strejftog gennem 28 år i kommunalbestyrelsen i Ulfborg-Vemb og Holstebro Kommune**
Af Niels Kr. Jensen, Vemb

31 **Frivillige værn**
Af Kaj Larsen og Niels Chr. Eskildsen, Ulfborg

37 **Anno domini 1965**
Af Aage Arnoldsen, Ulfborg

46 **Sagn fra Husby og Fjand**

49 **Da Vestjylland fik TV**
Af Jørgen Sand Pedersen, Holstebro

53 **Brødremenigheden i Christiansfeld og Vestjylland**
Af Gudrun Aspel, Folkeuniversitetscenteret, Skærum Mølle

61 **Fra det gamle Sdr. Nissum**
Af Johs Garnæs Petersen

65 **Da storkeungerne i Vemb blev reddet**
En lille historie fra Svend om storkeungerne i Vemb

67 **Ulfborg Hind Herreds Brandassuranceforening**
Af Jon Høgh, Tim

73 **Besættelsen**
Af Søren Storgaard Jørgensen, Hvidovre

81 **Røverisagen hos Ane Jakobsen i Sdr. Nissum**
Af August Jensen, Sdr. Nissum

85 **Nyholm – huse ved en landevej**
Af Kristen Bro, Ulfborg

104 **Staby Skole og Sogn 1977-1982**
Af Peter Müller, Hjørring

111 **Årsberetning 1908/09**
Af formand Birgith Sørensen